

T.C.  
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ



21. YÜZYILDA İSTANBUL'UN DEĞİŞEN  
KENT KARAKTERİNİN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike FİSTİK

Mimarlık Ana Bilim Dalı

Mimarlık Programı

MART, 2024



T.C.  
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ



21. YÜZYILDA İSTANBUL'UN DEĞİŞEN  
KENT KARAKTERİNİN ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike FİSTİK

(Y2013.050016)

Mimarlık Ana Bilim Dalı

Mimarlık Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ufuk Fatih KÜÇÜKALİ

MART, 2024





## **ONAY BELGESİ**



## ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “21. Yüzyılda İstanbul’un Değişen Kent Karakterinin Analizi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (19.03.2024)

Melike FISTIK



## ÖNSÖZ

“21. Yüzyılda İstanbul’un Değişen Kent Karakterinin Analizi” adlı bu alışma, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi olarak tarafımda hazırlanmıştır. Bu çalışmanın öğrencilere, araştırmacılara ve yapılacak çalışmalara katkı sağlarnasını dilerim.

Tez sürecim boyunca beni destekleyen, deneyimlerini ve fikirlerini benimle paylaşan değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ufuk Fatih KÜÇÜKALİ’ye teşekkürlerimi sunarım.

Tezime ilgi ve katkılarından dolayı jüri üyelerim Sayın Doç. Dr. Müge ÖZKAN ÖZBEK’e ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hilal TÜRDOĞDU’ya teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen sevgili anneme, babama ve kardeşime, süreç boyu desteklerini hissettiğim arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Mart, 2024

Melike FISTIK



## 21. YÜZYILDA İSTANBUL'UN DEĞİŞEN

### KENT KARAKTERİNİN ANALİZİ

#### ÖZET

Kentler, içerisinde yaşattıkları toplumlardan, her türlü canlılardan, doğal ve beşeri faktörlerden etkilendikleri ve etkileşim içinde olduklarından dolayı dinamik bir yapıya sahiptirler. Kentlerin bu dinamik yapısı, ortaya koymuş oldukları kent kimlikleriyle açıklanabilmektedir. Kent kimliği kentlere ve içinde yaşattığı topluma göre değişkenlik gösterebilir.

Kimliğin oluşabilmesi için belirli bir süreye ihtiyaç duyulmaktadır. Kent kimliğini oluşturmaya destek sağlayan kent karakteri kavramı için uzun bir sürece ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu çalışmada kent karakteri kavramı üzerinde durulmuştur. Kent karakterini belirleyen bileşenler ve kent karakteri ile kent kimliği kavramlarının etkileşiminden bahsedilmiştir.

Bu çalışmada iki amaç ortaya konmuştur. İstanbul kentinin karakterini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen proje ve alanları belirlemek çalışmanın ilk amacıdır. Diğeri ise kent karakteri bileşenlerinin etki seviyelerini belirlemektir.

Kent karakterini belirleyen bileşenlerin tanımlamaları yapılmıştır. Bu tanımlamalar ışığında, bileşenlerin kavranabilmesi ve çalışma sonunda değerlendirme yapılabilmesi için İstanbul kenti üzerinden nitelikli örnekler çalışmaya dahil edilmiştir. İstanbul kenti tarihi mirasları, toplumsal yapısı, güçlü yatırımların ve projelerin bulunması gibi sebeplerden dolayı örneklem olarak belirlenmiş ve kent karakterinin araştırılması yapılmıştır.

Yapılan çalışma ve değerlendirme sonucu verilen örnekler arasından Zorlu Center projesinin kent karakterine olumlu yönde etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Beşiktaş Park örneği ise kent karakterine düşük ölçüde bir etki göstermiştir. Kent karakteri bileşenleri arasında en yüksek etkiye sahip bileşen, mekanlar ağı-kullanım çeşitleri

yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşeni iken en düşük etkiye sahip bileşen yeşil alan ve peyzaj bileşeni olmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Kent kimliği, Kent karakteri, Kent karakteri bileşenleri, İstanbul, Zorlu Center.



# **ANALYSIS OF THE CHANGING URBAN CHARACTER OF ISTANBUL IN THE 21st CENTURY**

## **ABSTRACT**

Cities have a dynamic structure as they are affected by and interact with the societies they live in, all kinds of living things, natural and human factors. This dynamic structure of cities can be explained by their urban identities. Urban identity may vary according to cities and the society in which they live. A certain period of time is needed for the formation of identity.

A long period of time is not needed for the concept of urban character, which supports the creation of urban identity. This study focuses on the concept of city character. The components that determine urban character and the interaction between urban character and urban identity are mentioned.

Two objectives are set forth in this study. The first objective is to identify the projects and areas that positively or negatively affect the character of the city of Istanbul. The other is to determine the impact levels of urban character components.

The components that determine the urban character have been defined. In the light of these definitions, qualified examples from the city of Istanbul were included in the study in order to comprehend the components and to make an evaluation at the end of the study. The city of Istanbul was selected as a sample due to its historical heritage, social structure, strong investments and projects, and its urban character was investigated.

As a result of the study and evaluation, it was concluded that the Zorlu Center project had a positive impact on the city character. Besiktas Park, on the other hand, had a low impact on the urban character. Among the components of urban character, the component with the highest impact was the network of spaces-intensity of use types-activity level component, while the component with the lowest impact was the green space and landscape component.

**Keywords:** Urban Identity, Urban Character, Urban Character Components, Istanbul, Zorlu Center.

## İÇİNDEKİLER

ONAY BELGESİ.....	i
ONUR SÖZÜ .....	iii
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT .....	ix
İÇİNDEKİLER .....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ .....	xv
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xix
<b>I. GİRİŞ.....</b>	<b>1</b>
A. Çalışmanın Amacı .....	2
B. Çalışmanın Kapsamı.....	2
C. Çalışmanın Yöntemi .....	3
<b>II. KENT .....</b>	<b>5</b>
A. Kent Tanımı .....	5
B. Kentleşme ve Kentlileşme.....	6
C. Kent Kimliği.....	7
D. Kent Karakteri .....	8
E. Kentin Kimliksizliği .....	9
F. Kent İmajı.....	11
<b>III. KENT KİMLİĞİ BİLEŞENLERİ .....</b>	<b>13</b>
A. Çevresel Kimlik.....	13
1. Doğal Çevre Özellikleri .....	13

a. Coğrafi konum.....	14
b. Topoğrafya.....	14
c. Doğal bitki örtüsü .....	14
d. İklim .....	15
2. Yapay Çevre Özellikleri .....	15
a. Yerleşim ölçeğinde .....	16
b. Donatı ölçeğinde .....	19
c. Sembol olmuş elemanlar (kimlik kodları) ölçeğinde .....	21
B. Toplumsal Kimlik .....	23
1. Sosyo-Kültürel Özellikler .....	23
a. Tarihsel .....	24
b. Demografik.....	25
c. Kültürel.....	26
2. Sosyo-Ekonomik Özellikler .....	27
<b>IV. BİR KENTİN KARAKTERİNİ OLUŞTURAN BİLEŞENLER .....</b>	<b>33</b>
A. Mekanlar Ağı-Kullanım Çeşitleri Yoğunluğu-Aktivite Düzeyi .....	34
1. Zorlu Center .....	36
2. Galataport .....	42
B. Kapalılık Düzeyi.....	48
1. Taksim Meydanı .....	50
2. Viaport Marina Tuzla .....	54
C. Yeşil Alan ve Peyzaj .....	58
1. Meydan İstanbul Alışveriş Merkezi .....	59
2. Baruthane Millet Bahçesi .....	61
D. Mimari Stil Zenginliği.....	64
1. Sancaklar Cami .....	64
2. Hilltown Küçükyalı Alışveriş Merkezi .....	66

E. Yapı Malzemesi .....	68
1. Üsküdar Şakirin Cami .....	69
2. Divan Kuruçeşme .....	72
F. Alanın Algılanan İmajı .....	76
1. İstanbul Finans Merkezi (İFM) .....	77
2. Mecidiyeköy Towers (Torun Center Mecidiyeköy Kuleleri) .....	79
G. Alanın Önceki ve Şimdiki Rolü .....	81
1. Fişekhane .....	82
2. Demokrasi ve Özgürlükler Adası (Yassıada) .....	89
H. Sahiplik Durumu .....	92
1. Büyük Çamlıca Cami .....	93
2. Salt Galata .....	95
I. Saydamlık .....	98
1. Atatürk Kültür Merkezi (AKM) .....	99
2. İstanbul Sapphire .....	103
J. Topoğrafya .....	106
1. İstanbul TV ve Radyo Kulesi (Çamlıca Radyo TV Kulesi) .....	106
2. Vadistanbul .....	110
K. Erişilebilirlik (Ulaşılabilirlik) Durumu .....	115
1. İstanbul Havalimanı .....	116
2. Beşiktaş Park (Beşiktaş Stadyumu) .....	120
<b>V. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME .....</b>	<b>123</b>
<b>VI. SONUÇ VE ÖNERİLER .....</b>	<b>127</b>
<b>VII. KAYNAKÇA .....</b>	<b>129</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>143</b>



## KISALTMALAR LİSTESİ

**AKM** : Atatürk Kùltür Merkezi

**AVM** : Alışveriş Merkezi

**İBB** : İstanbul Bùyükşehir Belediyesi

**İETT** : İstanbul Elektrik Tramvay ve Tùnel İşletmeleri

**İFM** : İstanbul Finans Merkezi

**İGA** : İstanbul Grand Airport

**LEED** : Leadership Energy Environmental Design

**TDK** : Türk Dil Kurumu

**TRT** : Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

**TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu





## ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Kent Kimliği Bileşenleri .....	13
Çizelge 2. İşsizlik Verileri 2021-2022.....	28
Çizelge 3. 2022 Yılı Sektörlere Göre İstihdam Grafiği .....	29
Çizelge 4. Öğrenci Sayıları 2022-2023 .....	30
Çizelge 5. İmalat Sanayisinde Çalışanlar 2021-2022 .....	31
Çizelge 6. Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla 2004-2022.....	32
Çizelge 7. Kent Karakterini Oluşturan Bileşenler.....	34
Çizelge 8. Kent Karakterini Belirleyen Bileşenlerin ve Örneklerin Değerlendirilmesi .....	124



## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kayışdağı'ndan İstanbul Görünümü.....	17
Şekil 2. Elektrikli Scooter .....	22
Şekil 3. Elektrikli Motosiklet .....	23
Şekil 4. Zorlu Center Avlu ve Kulelerin Görünümü .....	36
Şekil 5. Zorlu Center Yaya Yolu ve Giriş .....	37
Şekil 6. Zorlu Center Toplu Ulaşım Bağlantıları .....	38
Şekil 7. Zorlu PSM Turkcell Sahnesi .....	39
Şekil 8. Galataport Genel Görünüm.....	42
Şekil 9. Tarihi Liman.....	42
Şekil 10. Tophane Saat Kulesi Yenileme Öncesi .....	43
Şekil 11. Merkez Han.....	43
Şekil 12. Tophane Saat Kulesi Yenileme Sonrası.....	45
Şekil 13. Galataport Sahil Şeridi.....	45
Şekil 14. İstanbul Modern.....	46
Şekil 15. MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi .....	46
Şekil 16. Yer Altı Terminal Binası.....	47
Şekil 17. Galataport Yapılar ve Mekanlar .....	48
Şekil 18. Taksim Maksemi .....	50
Şekil 19. Cumhuriyet Anıtı .....	51
Şekil 20. Taksim Cami ve Meydan .....	52
Şekil 21. Taksim Bölgesi Genel Görünüm.....	52
Şekil 22. Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi Alanı .....	53
Şekil 23. Viaport Marina Projesi Genel Görünüm.....	54
Şekil 24. Viaport Marina Alanı .....	55
Şekil 25. Crowne Plaza .....	55
Şekil 26. Alışveriş Alanları .....	56
Şekil 27. Meydan Görünümü .....	59
Şekil 28. Meydan İstanbul Yaya Yolu .....	59
Şekil 29. Central Park .....	60

Şekil 30. Genel Görünüm ve Yeşil Doku .....	60
Şekil 31. Baruthane Millet Bahçesi.....	61
Şekil 32. Hünkar Köşkü .....	62
Şekil 33. Müze ve Sergi Alanı .....	63
Şekil 34. Sancaklar Cami Yan Görünüş .....	64
Şekil 35. Sancaklar Cami Siyah Duvardaki “ج” Harfi.....	65
Şekil 36. İç Mekan İbadet Alanı .....	65
Şekil 37. Hilltown Küçükyalı Alışveriş Merkezi .....	66
Şekil 38. Hilltown Açık Alanlardaki Kemer ve Sütunlar .....	67
Şekil 39. Şakirin Cami .....	69
Şekil 40. Şakirin Cami .....	70
Şekil 41. Cami Avlusu .....	71
Şekil 42. Şakirin Cami İç Mekan .....	72
Şekil 43. Divan Kuruçeşme Proje Görünümü .....	73
Şekil 44. Proje Alanının Eski Hali .....	73
Şekil 45. Davet ve Etkinlik Alanı .....	74
Şekil 46. Ana Salon .....	75
Şekil 47. İstanbul Finans Merkezi Proje Görünümü.....	77
Şekil 48. İFM Binaları.....	78
Şekil 49. Mecidiyeköy Towers.....	79
Şekil 50. Mecidiyeköy Towers Kamusal Alan .....	80
Şekil 51. Fişekhane Genel Görünüm.....	82
Şekil 52. Fişekhane Yerleşim Planı .....	83
Şekil 53. Fişekhane Uzun Bina Eski Hali .....	84
Şekil 54. Fişekhane Uzun Bina Günümüzdeki Hali .....	84
Şekil 55. Fişekhane Pazar Yeri .....	85
Şekil 56. Pazar Yeri İç Mekan .....	85
Şekil 57. Su Kulesi.....	86
Şekil 58. Tarihte Hamam Olarak Kullanılan Yapı.....	86
Şekil 59. Vinç.....	87
Şekil 60. Fuaye ve Sergi Alanı .....	88
Şekil 61. Tiyatro Salonu.....	88
Şekil 62. Demokrasi ve Özgürlükler Adası Harita Görünümü.....	89
Şekil 63. Demokrasi ve Özgürlükler Adası.....	91

Şekil 64. Otel.....	91
Şekil 65. Büyük Çamlıca Cami ve İstanbul Görünümü.....	93
Şekil 66. Büyük Çamlıca Cami Genel Görünüm.....	94
Şekil 67. Salt Galata Önceki Hali .....	96
Şekil 68. Salt Galata Günümüzdeki Hali .....	96
Şekil 69. Salt Galata İç Mekan.....	97
Şekil 70. Atatürk Kültür Merkezi Günümüzdeki Hali .....	99
Şekil 71. Atatürk Kültür Merkezi Eski Hali.....	100
Şekil 72. AKM Opera Salonu (Sol) ve Kütüphane (Sağ) .....	101
Şekil 73. AKM Projesi Yerleşim Planı.....	101
Şekil 74. AKM Projesi Kesit Diyagramı.....	102
Şekil 75. Cephe ve İç Mekan Yarım Küre Görünümü .....	102
Şekil 76. İstanbul Sapphire .....	103
Şekil 77. İstanbul Sapphire Alışveriş Merkezi.....	104
Şekil 78. İstanbul Sapphire Konut Kat Bahçeleri .....	105
Şekil 79. Çamlıca Kulesi Önceki Hali .....	107
Şekil 80. İstanbul TV ve Radyo Kulesi Günümüzdeki Hali .....	107
Şekil 81. İstanbul TV ve Radyo Kulesi Seyir Katı .....	108
Şekil 82. İstanbul TV ve Radyo Kulesi Girişi Kamusal Alan.....	108
Şekil 83. İstanbul TV ve Radyo Kulesi Otoyoldan Görünüşü.....	109
Şekil 84. Vadistanbul Alışveriş Merkezi .....	111
Şekil 85. Radisson Collection Otel .....	111
Şekil 86. Vadistanbul Blok Yerleşim Planı.....	112
Şekil 87. Vadistanbul Teras Blokları .....	112
Şekil 88. Vadistanbul Bulvar Blokları.....	113
Şekil 89. Vadistanbul Park Blokları .....	113
Şekil 90. Vadistanbul Havaray .....	114
Şekil 91. İstanbul Havalimanı .....	116
Şekil 92. İstanbul Havalimanı Hava Trafik Kulesi .....	117
Şekil 93. İstanbul Havalimanı İç Mekan.....	117
Şekil 94. İstanbul Havalimanı İç Mekan ve Tavan Sistemleri .....	118
Şekil 95. İstanbul Havalimanı Cephe Görünümü .....	119
Şekil 96. Beşiktaş Park Genel Görünüm.....	121
Şekil 97. Beşiktaş Park.....	121

Şekil 98. Beşiktaş Park Tribünler ..... 122

## I. GİRİŞ

Kentler oluşmaya başladıkları dönemlerden itibaren, tarihi doku, medeniyetlerden gelen miraslar, kenti oluşturan toplumlar, kente yüklenen kültürler, ekonomik yapı, içinde buldukları coğrafya ve benzeri etkenler ile şekillenmektedirler. Bu şekillenme soyut ve somut kavramların bütünüyle oluşmaktadır.

Kent kimliği kavramı, kentlerin oluşumundan itibaren kente ve kentliye ait verilerin sentezi ile ortaya çıkmaktadır ve değişim gösterebilmektedir. Kent kimliğinin oluşup şekillenmesine, kent karakteri kavramı etki etmektedir. Kent karakterinin oluşumu ve değişimi kısa bir süre içerisinde gerçekleşebilmektedir ve kent karakteri, kent kimliği kavramının temelini oluşturarak güçlenmesini sağlamaktadır.

İstanbul'un var olan kent silüeti geçmişten günümüze kadar değişim göstererek oluşmuştur. Günümüzde de değişim göstermeye devam etmektedir ve gelecekte de devam etmesi beklenmektedir. Bu çalışma İstanbul'un değişen kent karakterinin analiz edilmesi hedefiyle oluşturulmuştur. Çalışmada İstanbul'un kimliğini şekillendiren, kent karakterinin analiz edilerek ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Kent karakterine yönelik verilerin erken dönemlerde analiz edilmesi oldukça önemlidir çünkü kentin kimlik değişiminin, olumlu veya olumsuz olması yönünde belirleyici rol oynamaktadır. Bu sebeple var olan yapılar doğrultusunda analiz yapılarak kimliğin olumsuz bir yöne gitmesine ve kentin kimlik kaybı (kent kimliksizliği) yaşamaması sağlanmalıdır.

Kent kimliği konusunun bu kadar önemli bir konumda olması kent karakterinin de önemini açıkça ortaya koymaktadır. Sürecin hızla değişmesi ve yapılaşmaların özellikle belirli bölgelerde, kent kimliğini olumsuz etkileyecek düzeyde olması bir problem olarak görülmüştür. Bu problemin analizini yaparak, sonuçların ne doğrultuda olduğu, olumlu veya olumsuz yönde olan değişimlerin nasıl ele alınması gerektiği ve nasıl bir planlama ile devam edilmesi hususunda bilgi verilmesi üzerine bu çalışma ortaya konmuştur.

## **A. Çalışmanın Amacı**

Küreselleşme süreci ile gelişimin ve etkileşimin hız kazanması kentlerde hızlı bir değişime sebep olmaktadır. Bu noktada kent kimliği ve dolayısıyla kent karakteri kavramlarının önemli olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu çalışmanın hazırlanmasındaki temel amaçlar şu şekilde açıklanmaktadır.

İstanbul'un değişen kent karakterinin analiz edilmesi çalışmanın en temel amacını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda çalışma 21. yüzyıl kapsamında ele alınarak günümüze kadar geçen 23 yıl ile sınırlandırılmıştır.

Bu analizin yapılmasını sağlayan parametreler, kent karakterini oluşturan bileşenler olarak belirlenmesiyle bu bileşenlerin açıklamalarının yapılması ve İstanbul örnekleri üzerinden ayrıntılı olarak ele alınarak çalışmaya destek oluşturması, hedeflenmiştir.

Kent karakteri bileşenlerinin, İstanbul kenti örnekleri üzerinden değerlendirilmesi ve verilen örnekler üzerinden de kent karakteri bileşenlerinin değerlendirilmesi sonucunda, ortaya çıkan bulgular, örneklerin ve bileşenlerin kent karakteri üzerindeki etkilerinin ne derecede olduğunu tespit etmek, çalışmanın bir diğer amacı olarak belirlenmiştir.

## **B. Çalışmanın Kapsamı**

Çalışma bütünsel olarak altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin problemi, amaç, kapsam ve araştırma yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü olan kent bölümünde; kent tanımı, kentleşme ve kentlileşme, kent kimliği, kent karakteri, kentin kimliksizliği ve kent imajı kavramlarının detaylı açıklamaları yapılmıştır.

Çalışmanın problemi olarak belirlenen, İstanbul'un kent karakteri değişiminin analiz edilebilmesi için örneklem İstanbul kenti olarak sınırlandırılmıştır. İstanbul kentinin seçilme nedeni kentin tarihi dokusu, miras yapıları, metropoliten olması, çeşitli kültürel özellikleri ve örnek oluşturabilecek çok sayıda proje bulundurması olmuştur.

Çalışmanın günümüzde ve gelecekte okuyucusuna bilgi verebilmesi, değerlendirilmeye alınan örnekler üzerinden doğru bir analiz yapılabilmesi ve dönem olarak birbirine yakın zamanlarda hayata geçirilmiş olması, çalışmanın amacından sapmaması için bir sınırlama getirilmesi uygun görülmüştür. Bu doğrultuda



İstanbul'da 21. yüzyılda kazanılmış veya dönüştürülmüş, yapı ve alanlar olarak kapsam oluşturulmuştur.

Çalışmanın üçüncü başlığı olan kent kimliği bileşenleri bölümünde, kent kimliğini oluşturan çevresel kimlik ve toplumsal kimlik bileşenleri, İstanbul kenti kapsamında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Yapay çevre özellikleri, demografik yapı, kültürel yapı ve sosyo-ekonomik özellikler, 21. yüzyıla ait İstanbul verileri üzerinden açıklanmıştır.

Çalışmanın temelini oluşturan, kent karakteri kavramına ait bileşenler dördüncü bölümde yer almaktadır. Kent karakterini oluşturmaya yönelik etkenlerin neler olabileceği araştırılırken, Küçükali ve Türkdoğan (2020) tarafından hazırlanan 'Sürdürülebilir Kentsel Tasarım Kriterleri İstanbul İçin Öneriler' kitabında, Manley ve Guise'in (1998) 'Conservation In The Built Environment' adlı kitabından aktarılan, bir kentin karakterini oluşturan 16 bileşen çalışmanın kapsamını oluşturmuştur. Bu 16 bileşen, İstanbul kenti örnekleri göz önünde bulundurularak ve önem sıralaması yapılarak 11 bileşene indirgenmiş ve çalışmada detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Çalışmada ele alınan 11 kent karakteri bileşenine, her bir bileşen için iki örnek verilerek, toplamda 22 örnek oluşturulmuştur. Çalışmanın değerlendirme ve analiz aşamasında, verilen 22 örnek 11 kent karakteri bileşeni yönünden analiz edilmiştir. Değerlendirme aşaması, örneklerin kent karakteri bileşenleri açısından değerlendirilmesi ve kent karakterlerinin kendi içerisinde değerlendirilmesi şeklinde iki yönlü olarak ele alınmıştır. Değerlendirme sonucu elde edilen veriler ve gerekli öneriler çalışmanın son bölümü olan, sonuç ve öneriler bölümünde aktarılmıştır.

### **C. Çalışmanın Yöntemi**

Çalışmanın konusu, içeriği ve sınırlarının belirlenmesi için örnek oluşturabilecek çalışmalar, literatür taraması ve veri analizi yöntemleri kullanılarak gözden geçirilmiştir.

Çalışmanın yöntemi literatür taraması ve saha çalışması olarak belirlenmiştir. Kavramsal açıklamalar oluşturulurken literatür taramasında, makalelerden, akademik alanda uzman kişilerin görüşlerinden, kitaplardan, sözlüklerden, ansiklopedilerden, yüksek lisans ve doktora tezlerinden yararlanılmıştır.

Çalışmanın metodolojisi temelinde nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılarak kavramsal açıklamaların temelini ve istenilen veri istatistiklerinin elde edilmesi sağlanmıştır.

Çalışmada daha nitelikli veriler elde edilebilmesi için örneklem olarak belirlenen İstanbul kentinde, 21. yüzyılda yapılmış projeler ve alanlar kapsamında araştırma yapılmıştır. Bileşenlere uygun örneklerin oluşturulması için akademik alanda uzman kişilerin, mimarların ve mühendislerin görüşlerine başvurulmuştur. İnternet kaynakları, blog yazıları, sosyal medya kanalları ve resmi haber sitelerinden yararlanılmıştır. Ortaya çıkan örneklerle ve alternatiflerine dair saha çalışması yapılmıştır.

Uygun görülen örneklerin açıklamaları literatür araştırmasına ek olarak, projelere ait internet kaynaklarından, projelerin tanıtım videolarından, uzmanların ve yazarın kendi görüşlerinden yararlanılmıştır. Çalışmadaki görseller ise projelerin resmi internet kaynaklarından, projeyi üstlenen firmaların internet sitelerinden ve yazar tarafından çekilmiş fotoğraflardan oluşturulmuştur.

Çalışmayı oluşturan 22 örnek ve 11 kent karakteri bileşeni karşılaştırmalı olarak, akademik alanda uzman kişiler, mimarlar ve mühendisler tarafından analiz edilmiştir. Analizde bağıl değerlendirme yöntemi olan, sıralamaya dayalı değerlendirme yapılmıştır. Ortaya çıkan sonuçlar, analiz ve değerlendirme bölümünde aktarılmıştır.

## **II. KENT**

Çalışmanın bu bölümünde kent nedir sorusuna yanıt aramak ve kentle ilgili diğer kavramların zeminini oluşturabilmek amacıyla kentin tanımı yapılmıştır. Araştırma konusunun temeli olması ve diğer kavramlara da ışık tutması nedeniyle kent kimliği kavramı; çalışmanın kapsamını belirten ve kent kimliğinin oluşumunu destekleyen kent karakteri kavramı anlatılmıştır. Kent kimliğinin oluşmadığı durumlarda veya kimlik değişimi konusunda olumsuz etkilenen kentlerde, kent kimliksizliği kavramının ortaya çıkmasıyla kent kimliksizliği üzerine açıklamalara yer verilmiştir. Kentlerin, kentlinin zihninde bir imaja sahip olmasıyla kent imajı kavramı açıklanmıştır.

### **A. Kent Tanımı**

Kent, Türkiye’de kentleşme araştırmalarında, nüfusu 10.000’i ya da 20.000’i aşmış olan yerleşme birimleridir. Bir yerleşme biriminin kent olabilmesi için o birimde tarım dışındaki üretimin ağırlık kazanması, üretim araçlarının ve nüfusun orada yoğunlaşması, tek tip olmama ve bütünleşme derecelerinin yükselmiş olması gerekmektedir (Hasol, 2014:255).

Başka bir ifadeyle kent, bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde geleneksel ilişkilerden ziyade rasyonel davranışların olduğu, özellikle sanayi ve benzer alanlardaki faaliyetlerin ağırlık kazandığı, günümüze has bir yerleşme biçimiyle oluşturulmuş yerleşim yeridir (Keleş, 1973:7).

Wirth (1938)’e göre kent, toplumsal olarak birbirleriyle aynı özellikleri taşıyan bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu, genellikle büyük olan ve nüfus yoğunluğuna sahip, kalıcı bir yerleşim yeridir (İlgar, 2008).

Keleş (1980)’e göre kent, sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçlarının karşılandığı, azınlık bir grubun tarımsal faaliyetlerde yer aldığı, köylere göre nüfus yoğunluğunun daha fazla olduğu ve küçük komşuluk birimlerinin oluşturduğu, yerleşme alanlarından meydana gelmektedir (Göncü, 2007).

Kent hakkındaki bu tanımlamalardan yola çıkarak kentler süreç içerisinde var olmaktadır. Kentte yaşayan bireylerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmet birimlerini bünyesinde bulundurmaktadır. Kent ve birey bir arada bulduklarından karşılıklı etkileşim içerisinde. Kent ve birey var olduğu sürece bu etkileşim devam edecektir bu nedenle kentler sürekli değişim içerisinde. Bu değişken yapı coğrafyaya, zamana ve kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum kentleri ve bireyleri sürekli dinamik ve üretken hale getirmektedir.

## **B. Kentleşme ve Kentlileşme**

Kentleşme kısaca kent sayısının ve kent nüfusunun artması, şehirleşme olarak tanımlanmaktadır. Sanayileşmeye ve toplumsal gelişmeye bağlı olarak, kent sayısının artması ve var olan kentlerin büyümesi sonucunu oluşturan, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir. Kentleşme ekonomik, teknolojik, siyasal ve psiko-sosyolojik etkenlerin etkisi altında oluşur (Hasol, 2014).

17. yüzyılın sonuna doğru ticaretin yaygınlaşmasıyla ticari faaliyetler için seyahat eden tüccarların, gidilen yerlerdeki etkileşimleriyle birlikte, kentleşme alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak, kentlerin aşırı göç alması, kentleşme sürecini hızlandırmıştır (Yılmaz ve Çitçi, 2011). Kentleşmenin asıl anlam kazandığı dönem Sanayi Devriminin başlaması olarak bilinmektedir (Güven, 2016). Sanayileşme süreciyle birlikte kenti oluşturan değerler ve kültürel birikimlerde bazı değişimler görülmüştür.

Buradaki tanımlamalardan yola çıkarak kentleşme, kent sayısının ve kentte yaşayan insan sayısının artmasından çok daha kapsamlı bir anlam taşımaktadır. Sadece nüfus hareketi olarak ele almak kentleşme tanımını eksik bırakmaktadır. Kentleşme kavramında toplumların ekonomik ve toplumsal yapıları hakkındaki değişimlerde oldukça önemli bir husustur.

Kentlileşme ise kentleşme sürecinin sosyal ve kültürel boyutu olarak ele alınan, bireyin kentle uyum sağlama süreci olarak tanımlanabilir (Niray, 2002). Bir diğer tanımlama ise kentlileşme, çevresel, teknolojik ve ekonomik gruplaşma ile bireylerin toplumla bütünleşmesini sağlayan ve kültürel öğelerin yerleşmesine sebep olan, kentleşme

sürecinin doğal sonucudur (Hayta, 2016). Yaşanan bu değişim süreci bireylerin kentlileşmesini sağlarken, kent kültürünün de oluşmasına sebep olmaktadır.

### **C. Kent Kimliği**

Lynch (1960)'a göre kimlik, doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi diğerlerinden ayıran karakteri ya da özelliği olarak tanımlanmaktadır. Kimliğin benzerliklerden çok farklılıklarla oluşacağını vurgulamaktadır (Uçkaç, 2006).

Kent kimliği ise

- Doğan Hasol'a göre kent kimliği bir kentin fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik ve tarihsel özelliklerinin oluşturduğu algıdır (Hasol, 2014).
- Lynch (1983)'e göre, bir yeri diğer yerlerden ayırarak okunması veya insanlar için anlamlı hale gelmesini sağlayan niteliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Oktay, 2011).

Bireyin belirli bir çevre ile bütünleşmesi ve bu durumun kimlik kavramı şeklinde analiz edilmesi, insanlar tarafından alışılmış bir deneyimdir. Bu düşünce ile bireyin, deneyimlerini yansıtan ve güçlendiren bir çevrenin ortaya çıkma durumu beklenmektedir.

Kent kimliği kavramı geçmişten günümüze araştırma ve geliştirmeler sonucu çoğunlukla kentin görsel özellikleriyle ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Bu görsel etki, kentin doğal çevre özelliklerinin ve buna bağlı gelişen yapay çevre özelliklerinin oluşturmuş olduğu somut algının yansıması olmuştur. Yalnız kent kimliği bu çerçevede ile sınırlandırılmayıp bireylerin de kente yüklemiş oldukları anlam çerçevesinde oluşur (Oktay, 2011). Bireylerin kentlere yüklemiş oldukları anlamlar uzun bir süreç içerisinde oluşmaktadır. Anlam sürecine, kentin fiziksel ve sosyal çevre bileşenleri, siyasi durumlar, ekonomik yapı, toplumun kültürel yapısı ve sosyal ilişkiler etki etmektedir.

Kent kimliğini oluşturan ve kentin gelişimini sağlayan birçok bileşen bulunmaktadır. Bunlar çevresel kimlik altında doğal çevre ve yapay çevre özellikleri, toplumsal kimlik başlığı altında ise sosyo-kültürel özellikler ve sosyo-ekonomik özelliklerdir. Kent kimliğini oluşturan bu bileşenler çalışmanın III. bölümünde detaylı şekilde

aktarılmıştır. Çalışma kapsamında İstanbul'un genel bilgileri ve özellikle 21. yüzyıla ait veriler paylaşılmıştır.

#### **D. Kent Karakteri**

Karakter kelimesinin araştırılması sonucu Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre,

- Bir bireyin, bir nesnenin veya topluğun kendine özgü olan, onu diğerlerinden ayıran temel belirtisi, onun davranışlarını belirleyen üstün ana özellik, ayırt edici nitelik (sozluk.gov.tr, 2024).
- Karakterin felsefi anlamı ise kişinin, kendiyile uyum içerisinde bulunmasını, kendisine egemen olmasını, düşünce ve hareketlerinin tutarlı olmasını sağlayan özellikler bütünü olarak aktarılmaktadır (sozluk.gov.tr, 2024).

Karakter, Fransızca kökenli bir kelimedir 'caractère' kelimesinden dilimize geçmiştir. Huy, tabiat, kişilik anlamlarına gelmektedir (context.reverso.net, 2024).

Karakter ve kimlik kelimelerinin kökenlerine, eş anlamlı kelimelerine bakıldığında aynı anlamı taşımadıkları görülmüştür. Bu sebepten yola çıkarak kent kimliği ile kent karakteri kavramları da geniş bir tanımda aynı anlama gelseler dahi anlamı sınırlandırıp ele alındığında farklı kavramlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde, farklılıkları açıkça ortaya koymak hedeflenmiştir.

Kent kimliği kavramı kentlinin uzun yıllar süren deneyim, toplumsal sosyal kültürel anlamda birikimler sonucu elde edilen verilerin bellekte şekillenmesi kenti oluşturan her bileşenin ve kentlinin bundan etkilenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Kent kimliği başlığında bu durum daha detaylı olarak anlatılmıştır. Fakat kent karakterinin oluşması için bu denli uzun bir sürece ihtiyaç duyulduğu düşünülmemektedir. Örneğin beşer yıllık periyotlara bölündüğünde, beş yıl içerisinde kent kimliği oluşumu veya kent kimliği değişimi için yorum yapmak yeterli görülüyorken, kent karakteri hakkında yorum yapabilmek için bu süreç yeterli olabilmektedir. Bu anlatım sonucunda kent karakteri kısa sürede oluşurken kent kimliğinin oluşumu için daha uzun bir sürece ihtiyaç duyulduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kent karakteri zaman içerisinde şekillenerek kent kimliği kavramının temelini oluşturmaktadır.

Günümüzdeki imkanların eskisi gibi olmaması ve artık insanların birçok veriye kolayca ulaşabiliyor olması, yaşanan çağın teknolojik gelişmeleri, iletişimin önemi vb.

gibi konulardan dolayı hızlı bir çağ yaşanmaktadır. Bu nedenle insanlar arası etkileşimler de eskiye nazaran daha hızlı gelişmektedir. Kent kimliği kavramının, kent ve birey arasındaki etkileşimle şekilleniyor olmasından yola çıkarak, bireyler arası etkileşimin yüksek olması, birey ve kent arasındaki etkileşimi ve etkileşim hızını da artırdığını söylemek mümkündür.

Küreselleşme süreci ile birlikte artan etkileşim hali, kentlerde hızlı bir değişime yol açmaktadır. Bazı kentler karakteristik olarak olumlu, bazıları ise olumsuz değişimler göstermektedir (Yılmaz ve Çiftçi, 2011).

Kentin karakteri de kent kimliğindeki gibi yerin bulunduğu coğrafi konuma, doğal ve beşeri etkenlere bağlıdır. Schulz (1979)'a göre bir kentin sahip olduğu karakter, o yerin ruhunu yansıtır ve kentin kimliğini oluşturmaktadır. Moore (1962)'e göre eğer kenti oluşturan doğal ve beşeri öğeler bir anlam taşıyor ve kente ait bir ruhun oluşmadığı durumlarda kentin kimliksizliği kavramından bahsedilebilir (İlgar, 2008).

Bu açıklamalar doğrultusunda kent kimliği ve kent karakterinin farklı kavramlar olduğu ortaya çıkmaktadır.

### **E. Kentin Kimliksizliği**

Ersoy, kimliksiz kent kavramını, kent kimliği tanımının aksine, sıradan, özgün niteliklerini kaybetmiş ve belirli özelliklere sahip olmayan kent anlamında tanımlamaktadır. Oysa ki kentin kimliği baskın- zayıf, özgün-taklit eden, benzersiz-sıradan, olumlu-olumsuz, yeni-eski olabilir veya bu sıfat çiftlerine bir arada sahip olabilir ve hangi sıfatla tanımlanmış olursa da bir kentin mutlaka bir kimliği olduğunu savunmuştur (Ersoy, 2012:227)

Bir kenti diğerlerinden ayırabilmek ve genellikle kentliyi tanıyabilmek için kente ait nitelikler doğrultusunda ortaya çıkan kent kimliği kavramı, bu nitelikler kaybolmaya başladığında 'kimliksizlik' olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşen toplum yapısında kent kimliğini korumak oldukça zordur.

Birey yaşadığı kente anlam yüklemeyi bıraktığı sürece kimliksizleşme kavramının önüne geçilemez. Bu durumda kent kullanıcının sadece anlık ihtiyaçlarına hizmet vermeye başlar. Anamlı mekanlar yerine geçici çözümlerin oluşturduğu bireyin algısına hitap etmeyen alanlar oluşur. Kent kimliksizliğini iki boyutta ele alabiliriz, ilk

olarak kentin kimliğini yeniden üretememesi ve birbirine benzeyen yapılaşma süreci. Diğeri ise kentin değişimiyle birlikte kullanıcının mekanlara karşı yüklediği anlamın standartlaşması kentin kimliksizleşmesi ya da kimliğini yeniden üretememesi olarak tanımlanabilir (Tan Atar, 2022).

Kentin oluşumunda etkisi olan, kent bileşenlerinin tümü somut ya da soyut olarak, kent kimliği üzerinde olumlu veya olumsuz etki göstermektedir. Bu bileşenlerden olumlu algılananlar, kentin kimliğini güçlendirirken olumsuz algılar kentin kimliğini kaybetmesine sebep olmaktadır.

Fiziksel veya sosyo-ekonomik olarak büyük ya da küçük her kent bir kimliğe sahiptir. Uzun vadede oluşan bu kimlik kentin ruhunu yansıtmaktadır. Kentte yaşayanların içinde buldukları çevre yalnızca belirli etkinliklerin yapıldığı, gerekli ihtiyaçların giderildiği mekanlar ise kentliler için araçsal niteliklerin dışında bir algı oluşturmuyor ise o kent için kimliksizleşme kimliğini kaybetme durumundan bahsedilmektedir (Tekeli, 1991). Eğer kullanıcı çevresi ile etkileşim halinde ve soyut olarak bağ kurabiliyor ve çevreyi algılamakta deneyimleri çerçevesince olumlu bir imaj betimleyebiliyor ise kent kimliği tam olarak anlam bulmaktadır.

Can (1999) ise kent kimliksizliğini, kentlerdeki en büyük sorun olarak belirtmiştir. Kentlerin çoğu sahip olduğu kimliği kaybetmekte ya da yeni kimlikler üretememekte bunun sonucunda ise belirsizlik yaşandığından bahsetmiştir. Bu kimlik sorunu kentin kültürel, ekonomik ve fiziksel boyutlarında görülmektedir ve kentlinin kente karşı yabancılaşma hissetmesine sebep olmaktadır. Bu his sonucu birey kente ait olamaz ve bireyin belleğinde olumsuz bir imaj oluşmaya başlar (Can, 1999).

Kent kimliğini olumsuz yönde etkileyen bir diğer etken, kentlerde yaşanan hızlı nüfus artışı ve göç sorunları olmaktadır. Bu nüfus olayı sonucunda kentlerde kültür karmaşası oluşmaktadır. Göç eden bireyin de kentlileşmekte zorlanması ve kendi kültürü ile kent kültürü arasında kalması haliyle etkilerini kente ve kentsel mekanlara yansıtmasına sebep olmaktadır. Bu etki sonucu kent, toplum kimliğinin yitirilmesine paralel olarak kendi kimliğini de kaybetmesine neden olmaktadır.

Kent kimliksizliği başlığını kısaca özetlemek gerekirse her kentin bir kimliği bulunmaktadır, kent kimliksizliği kavramı bir kenti tanımlayabilen bir terimdir bu nedenle kent kimliğinin parçası olmaktadır.



## F. Kent İmajı

İmaj, bireyin mekan, obje ve kişiye yönelik, duyularıyla algıladığı ve zihninde oluşturduğu fikir, izlenimler olarak tanımlanabilir. Latince ‘imago’ kelimesinden türetilmiştir. Bilinçte oluşan resim, imge anlamlarını taşımaktadır.

Kent imajı ise bireyin bir kenti duyularıyla algılaması ve deneyimleriyle biçimlendirmesi sonucu edindiği fikir olarak tanımlanmaktadır.

Kentin doğal çevresi ve yapılı çevresi, kentin imajının algılanmasındaki en büyük etkenlerdir. Kenti oluşturan her bileşenin, kent imajında yeri bulunmaktadır. Bu bileşenler, bölge içerisinde uyum sağlamalı ve birbirleriyle ilişkili olmalıdır. Bu sayede kentsel imajı güçlendirmektedir. Bölgenin, bireyin çevreden beklentisini karşılaması ve bir bütünlük içerisinde bulunması, algıyı olumlu etkilemektedir. Aksi halde bölgedeki bileşenler bütünlük taşıyor ise bireyin algılamasını zorlaştırır ve kent imajı oluşturamayabilir. Bu durum ise kent kimliğini olumsuz etkilemeye sebep olmaktadır (Göncü, 2007).

Kent imajı bireyin çevresinden beklentisini karşılaması veya karşılamaması sonucunda değişmektedir. Aynı bölgeyi algılayan iki birey, birbirinden çok farklı fikirlere sahip olabilir. Bu farklılık bireylerin beklentileri, deneyimleri, gözlemleri ve sosyo-kültürel yapıları çerçevesinde gelişmektedir. Bu sonuca bakarak kent imajının, kişiden kişiye değiştiğini söylemek mümkündür.

Lynch (1960), bir çevrenin imajını kimlik, yapı ve anlam olarak üç bileşene ayırmaktadır. İşlevsel bir imaj, nesnenin ne olduğunu belirtir, diğer nesnelere ayırt edilmesini sağlar, benzersiz olma anlamında kimlik olarak tanımlanmaktadır. İkinci ise nesnenin gözlemciyle veya çevresiyle olan biçimsel bağıntı tanımlar, yapıyı oluşturur. Anlam ise gözlemcinin, algılanan nesneyi zihninde nasıl betimlediğidir, şekilde tanımlamıştır (İlgar, 2008).

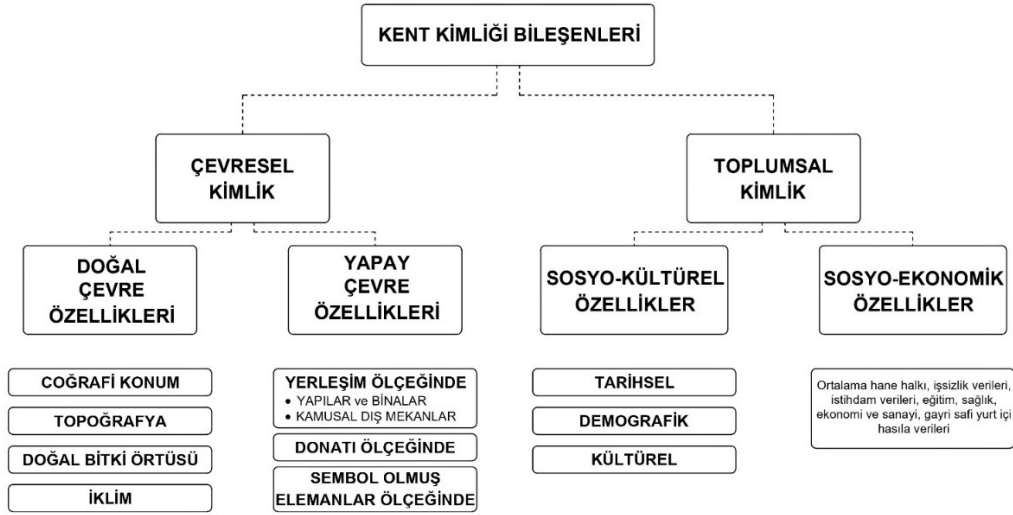
Wiberg (1993), Lynch’in çevresel imge üçlemesini ele alarak kimlik, profil ve imaj kavramına dönüştürmüştür. Kimlik, kentin coğrafyası, kültürü, değerleri, mimarisi ve toplumu gibi konuların, uzun bir zaman dilimi içerisinde şekillenmesiyle oluşturduğu özgün niteliğidir. Kentin ekonomik ve sosyal yapısı ise kentin profilini oluşturmaktadır. Kentin imajı da kimlik ve profil bileşenlerinin entegrasyonunun

kentteki yansımasıdır, kentin cazipliği kent imajına bağlıdır, şeklinde tanımlamıştır (İlgar, 2008).

Kent imajı, kent kimliğinin tanımlanmasında önemli bir etkidir. O alanın veya kentin yaşam biçimi, toplum yapısı hakkında da bilgi sahibi olmamıza olanak sağlamaktadır.

### III. KENT KİMLİĞİ BİLEŞENLERİ

Çizelge 1. Kent Kimliği Bileşenleri (Lynch, 1960; Ünügür, 1996)



#### A. Çevresel Kimlik

Çevremizde gerçekleşen doğal ve yapay oluşumların bütünü anlamını taşımaktadır. Bu bölümde doğal çevre özellikleri ve yapay çevre özellikleri incelenmiştir. İki ayrı grupta incelenmiştir. Doğal çevre bileşenleri ve yapay çevre bileşenleri birbirleriyle ve toplumsal kimlik bileşenleri ile ilişki içerisindedir.

##### 1. Doğal Çevre Özellikleri

Doğal çevre, oluşumunda bireyin bir katkısının olmadığı, hazır bulunan ve bireyinde parçası olduğu canlı ve cansız tüm varlıkları kapsayan çevredir (Olhan, 2012).

Doğal çevre, kent kimliğini oluşturan en önemli faktörlerden biridir. Doğal çevreyi oluşturan bileşenler, kentin; coğrafi konumu, topoğrafyası, doğal bitki örtüsü ve iklimidir. Doğal çevreyi oluşturan bu bileşenler birbirleriyle etkileşim halindedir. Aynı zamanda yapay çevrenin oluşumunda da etken bir rol oynamaktadır.

İstanbul'un doğal çevre özelliklerinin araştırılması sonucu, bu bölümde kentin, coğrafi konumu, topoğrafyası, bitki örtüsü ve iklimi hakkında bilgi verilmiştir.

### **a. Coğrafi konum**

İstanbul Kuzeyde Karadeniz, Güney’de Marmara Denizi ve ortada İstanbul Boğazından oluşarak Asya ile Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan bir köprü niteliğindedir. Doğuda Kocaeli Yarımadası ve Batıda Çatalca Yarımadası olarak bilinen iki yarımadadan oluşmaktadır. Doğusunda Kocaeli, Batısında Tekirdağ ve Kırklareli illerine komşudur. İstanbul 41.01 derece Kuzey enlemleri ile 28.97 derece Doğu boylamlarında yer almaktadır. Haliç ve Marmara arasında kalan yarımada üzerinde bulunan, Marmara Denizindeki adalarında dahil olduğu, İstanbul’un bütünü 5712 km<sup>2</sup>’dir (istanbul.gov.tr, 2023).

### **b. Topoğrafya**

İstanbul’u oluşturan Çatalca ve Kocaeli yarımadaaları aşınmış birer platodur. Genel bir tanımla bu platoların ortasından İstanbul Boğazı geçmektedir. Jeolojik hareketler sonucu oluşan vadilerin, deniz sularının taşmasıyla birlikte Boğazı ve Haliç’i oluşturduğu varsayılmaktadır (Gürel ve Gündüz, 2011).

İstanbul’un arazi yapısı, genel olarak yüksekliği az yayla özelliği göstermektedir. Şehrin yükselti özelliklerine göre çok yüksek olmayan tepeler bulunduğundan, yükselti farkları çok keskin değildir. Şehirdeki en yüksek üç nokta 537 metre yükseklikte Aydos Tepesi, 442 metre yüksekliğinde Alemdağ, 438 metrede ise Kayışdağı’dır. Bu veriler sonucunda Anadolu Yakası’nın Avrupa Yakası’ndan daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür (Avcı, 1994:76-79).

Şehrin topraklarının; %74,4’ünü platolar, %9,5’ini ovalar, %16,1’ini ise alçak dağ ve tepeler kaplamaktadır. İstanbul’un en önemli gölleri Avrupa Yakası’nda bulunan Büyükçekmece, Küçükçekmece ve Durusu Gölleri birer lagündür. Akarsu vadilerinin deniz suyu altında kalmasıyla oluşan ria tipi kıyılara İstanbul Boğazındaki Haliç, Tarabya ve İstinye koyları en iyi örneği oluşturmaktadır (Avcı, 1994:76-79).

### **c. Doğal bitki örtüsü**

İstanbul çevresinin doğal bitki örtüsü, Akdeniz iklimi bitkilerini andırır. İklimin etkisiyle şehrin kuzeyinde ve kuzeye bakan yamaçlarda kayın, gürgen ve kestane gibi nemli bitki türleri bulunmaktadır (Gürel ve Gündüz, 2011). Güney bölgeleri ve güneye bakan yamaçlarda kuraklığa uyum sağlayabilen makiler gelişmiştir. Orta kesimlerinde ise meşe ve türleri varlık göstermiştir. Yer yer görülen ormanlık alanlardan Avrupa

kıtasında kentin 20 km kuzeyindeki Belgrad Ormanı bulunurken, Asya kıtasında ise Aydos Ormanı ve Kayışdağı Ormanı bulunmaktadır (istanbul.gov.tr, 2023).

Doğal ormanların bozulduğu ya da tahrip edildiği bölgelerde psödomaki oluşumları gözlenir. Kuzeyde, Karadeniz yakınlarında görülen psödomakiler, bölgenin toprak yapısı ve iklim özellikleri nedeniyle olağandan çok daha boylu ve gürdür (Yaltırık, 1994:138-140)

#### **d. İklim**

İstanbul'un iklimi, Asya ve Avrupa kıtalarına ev sahipliği yapması sebebiyle Karadeniz ve Akdeniz arasında bir geçiş iklimi şeklinde tanımlanabilir. Bütün ilde Karadeniz'in soğuk ve yağışlı havasıyla Akdeniz'in ılık havası birbirini izlemektedir. İstanbul'da yaz-kış ve gece-gündüz arasında büyük ısı farkları görülmemektedir.

Dört mevsiminde görüldüğü İstanbul'da yaz ayları genellikle sıcak, kış ayları bulunduğu konum itibariyle fazla soğuk geçmemektedir. Marmara bölgesinin en çok yağış alan şehirlerinden biridir. Yılın bütün ayları nemli olmasına rağmen en yüksek nem miktarına ulaşılan dönem aralık-ocak ayları olarak belirlenmiştir. Bu dönemlerde de nem oranı %80-85'e ulaştığı görülmüştür. Kış aylarında genellikle yağmur ve karla karışık yağmur şeklinde hava durumu görülmektedir. Nem oranının yüksekliğinden dolayı kar yağışları sıklıkla görülme de olası kar yağışları aralık ve mart ayları arasındaki döneme denk gelmektedir. İstanbul'da yıl boyu en düşük sıcaklık -11, en yüksek sıcaklık +40 derecelerde olmuştur (istanbul.gov.tr, 2023).

## **2. Yapay Çevre Özellikleri**

Yapay çevre, belirli bir ihtiyaçtan yola çıkarak, insanların sosyal ve kültürel birikimine dayanarak yer altı ve yer üstü zenginliklerinden faydalanması sonucuyla oluşturduğu çevre olarak tanımlanmaktadır (Olhan, 2012).

Kentte insan eliyle yapılan tüm müdahaleler yapay çevreyi oluşturan bileşenlerdir. Bireyin kent ile olan ilişkilerinden meydana gelmektedir. Kentin coğrafi konumu, doğal çevre nitelikleri, kentte yaşayan insanların sosyo kültürel özellikleri yapay bileşenlerin oluşumunu etkilemektedir.

Bu bileşenler, kent ve birey arasındaki etkileşim sonucu olduğundan kente belirli bir kimlik kazandırmaktadır (İlgar, 2008). Yapılar, yollar, meydanlar, kent mobilyaları ve kent için kimlik haline gelmiş simgeler, yapay çevreyi oluşturan elemanlardır. Kenti

oluşturan bileşenler sayesinde, kentin kendine özgü silüeti oluşmaktadır. Bu silüet her zaman diliminden özellikler ile katmanlaşır, bu katmanların üst üste gelmeleriyle silüet zaman içerisinde değişime uğrayabilmektedir. Kentin geçmişteki kültür birikimi zenginlik göstermiyor ise kimliği ortaya çıkaran bileşenler gelişmemiştir ve sonucunda bu kentler birbirine benzemektedir.

Yapay çevre özellikleri, yerleşim ölçeğinde, donatı ölçeğinde ve sembol olmuş elemanlar ölçeğinde olarak üç başlık altında incelenmiştir.

### **a. Yerleşim ölçeğinde**

Yapay çevreye dahil olan bileşenler yerleşim ölçeğinde, iki başlıkta açıklanmıştır.

- Yapılar ve binalar
- Kamusal dış mekanlar

### **Yapılar ve binalar**

İstanbul'un sahip olduğu yapı ve binaların, İstanbul'un tarihi geçmişinden, içinde yaşadığı toplumların siyasi ve mimari fikirlerinden, geçmişten günümüze süregelen dönemde doğal ve beşeri faktörlerden etkilendiği bilinmektedir.

Kentin içindeki yapılarda Bizans, Ceneviz, Osmanlı ve Türkiye mimarisinin izleri görülmektedir.

Yapılar ve binalar, İstanbul'un kent dokusunu kent silüetini etkilemektedir. İstanbul'un fethinden sonra birçok kilisenin camiye çevrilmesi ve o dönemde yeni camilerin yapılmasıyla minareler ve kubbeler silüete yansımaya başlamıştır. Silüetteki esas değişim 16. yüzyıl ile başlamıştır. İstanbul'un eski silüetlerine bakıldığında cami kenti olarak görülmektedir (Örer, 1993).

20. yüzyılın ilk yarısına kadar bu silüete büyük ölçüde etki eden yapı grubu olmamıştır. Bu tarihten sonra yapılan Adliye Sarayı, Belediye Sarayı, Fen Edebiyat Fakültesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Binaları ve Samatya Sosyal Sigortalar Hastanesi gibi kamu binaları silüet üzerinde etkili olan binaların ilk örneklerindedir. Silüeti bozmaya başlayan ilk binalar 1960'lı yıllardan sonra yapılan Etap Marmara, Etap Tepebaşı, Sheraton, Harbiye Orduevi ve Oda Kule binalarıdır. Bu binalar günümüzdeki İstanbul silüetinin oluşmasını sağlayan, gökdelenlerin de ilk habercileri olmuştur (Genim, 1988:124)



Şekil 1. Kayışdağı'ndan İstanbul Görünümü [researchgate.net, 2023]

Özellikle Mecidiyeköy- Maslak hattında, 1990'lı yıllara doğru yapılan yüksek binalar, dönemin yöneticilerinin teşvikleriyle günümüzde İstanbul silüetini oluşturmaya başlamıştır. Günümüzdeki yapı topluluklarına bakıldığında gerek nüfustaki artış gerekse gelişen teknolojik imkanlar doğrultusunda yüksek katlı yapıların varlığının arttığını söylemek mümkündür.

Toplu konut alanları sadece konut ihtiyaçlarını karşılamayıp içerisinde ticari birimleri de buldurmaya başlamıştır. Site ve rezidansların içerisindeki yaşam alanları, sosyal alanlar ve yeşil alanlar kullanıcıya ihtiyaç duyduğu rekreasyon alanlarını sağlamaktadır. Ticari birimler ise birçok hizmet birimine kolayca ulaşma imkanı sunmaktadır. Yapıların bu şekilde yükselmesi normal daireler, loft daireler, ofis-büro amaçlı birimler, bahçe dubleksi, kat dubleksi gibi çeşitlilikleri de bünyesinde barındırmaya, bu konuda gelişim göstermeye devam etmektedir.

Konut dışı yapılara baktığımızda ise alışveriş merkezleri, müzeler, dini yapılar, eğitim yapıları, ticaret binaları, konaklama amaçlı yapılar, yönetim binaları ve resmi kurum binaları vb. gibi yapı türleri mevcuttur. Geçmişten günümüze bu yapılarda birçok değişim olduğu görülmüştür. Günümüzde bu yapıların da yine konut yapılarında olduğu gibi, mimari olarak yatayda yayılım göstermek yerine, yüksek katlı yapılara geçildiği görülmektedir. Bu yapıların mimari çizgileri gerek estetik gerek heybetli görünmesi amacıyla günümüz teknolojilerinden yararlanılarak projelendirilmiştir.

İstanbul'daki yapı ve binalara bakıldığında ortak bir çizgi olduğu görülmüştür. Konut ve konu dışı yapıların deprem koşullarını sağlamadıkları, estetik görünmedikleri veya yapı kullanım ömrünü tamamlamaları sebepleriyle kentsel dönüşüm kapsamında yenilenmektedirler. Bu durumun yanı sıra sürdürülebilirlik kavramının hayatımıza girmesiyle yeni yapı ve binalarda bu koşulun göz önünde bulundurulmasıyla

teknolojik imkanlardan yararlanıldığı, bu kapsamda değişime gidildiği görülmektedir. Yapılarda görsel olarak estetik bir kaygının varlığı da mimari projelerde ve malzeme seçimlerinde yeniliğe gidilerek yapıların bu doğrultuda değişim göstermesine neden olmaktadır.

### **Kamusal dış mekanlar**

İstanbul sokakları Bizans döneminde büyük heykellerin olduğu meydanlara bağlanan, doğrusal akslar üzerinde ilerleyen yollardan oluşmaktadır. İstanbul'un fethinden sonra bu yol dokusu bozulmamıştır. Osmanlı dönemindeki kent dokusu, Bizans döneminden gelen yerleşim planı çerçevesinde gelişmiştir. Türk kentlerinde sokaklar, Avrupa'daki gibi dinamik bir yapıya sahip olmamıştır. O dönemin sosyal ve kültürel yapısından dolayı bu sokakların canlı bir yapıya geçmesi, ancak 18. yüzyıldan sonra olmaya başlamıştır fakat bu değişim çok kısıtlı boyutlarda olduğu için sokak dokusunda büyük bir değişime sebep olmamıştır. Aynı sokak yapısı 19. yüzyıla kadar kendini korumuştur (Örer, 1993). 19. yüzyıldan sonra tekerlekli araçların artmasıyla sokak dokusunda değişimler olmaya başlamıştır (Eldem, 1979: 260).

İstanbul sokakları dar ve duvarlarla çevrilidir. Evler bu duvarların üstünde veya arkasına yerleştirilmiştir. Sokaklar topoğrafya koşullarına göre eğrilere paralel yatay olarak düzenlenmiştir. Eğimli arazi sebebiyle yatay düzendeki yolları birbirine bağlayan yollar kademelidir. Mahalle içindeki sokaklar genellikle iç koridor oluşturarak, çıkmaz sokakları meydana getirmiştir. Türk kentleri yapısında bulunan çıkmaz sokaklar, İstanbul'un kent dokusunda da sıkça görülmektedir (Eldem, 1979: 263).

Kamusal alan kavramı, bireylerin birbirleri ile iletişim kurabildikleri, odak oluşturabilen buluşma noktaları, çeşitli aktivitelerin gerçekleştiği, kent ve toplum etkileşiminin bulunduğu rekreasyon alanlarını ifade etmektedir.

İstanbul'un günümüz kent dokusunu, kamusal dış mekanlar olarak tanımlayabildiğimiz yollar, sokaklar, meydanlar ve odak noktası oluşturan simgesel anıt veya heykellerin bulunduğu alanlar oluşturmaktadır.

Tarihi son 20 yılı aşan ve herkes tarafından kolayca bilinen meydanlar, yollar, köprüler ve parklar bulunmaktadır. Bu alanların günümüze uyum sağlaması, varlığını devam ettirebilmesi ve kent kimliğine katkı sağlayan simgesel niteliğini sürdürebilmesi



amacıyla uygun görülen ölçüde yenileme çalışmaları yapılmıştır ve yapılmaya devam etmektedir.

Bu alanlara ek olarak günümüzde de kamusal alan oluşturma çalışmaları yapılmaktadır. Kent dokusunun el verdiği ölçüde özellikle sahil parkları, millet bahçeleri ve kent meydanları, gerekli kentsel dönüşümler veya yeniden inşa sonucu oluşturulmaktadır. Bu alanlara güncel teknolojinin sunmuş olduğu imkanlar doğrultusunda, kullanıcıların o mekanı kullanırken ihtiyaç duyabileceği donanımlar eklenmektedir. Sahil parkları ve millet bahçeleri doğaya veya denize erişimi mümkün kılmaktadır. Ayrıca birçok aktivite için uygun alanlar oluşturulmaktadır. Kent meydanları ise kentin yoğun bölgelerine bir nefes alma alanı olarak oluşturulmaktadır. Park ve bahçelerde olduğu gibi güncel donanımlara erişim imkanı sunmaktadır. Tarihi geçmişe nazaran buluşma noktaları olarak görev yapan kent meydanları, kullanıcı yoğunluğu ve ulaşım imkanları çerçevesince, alışveriş merkezlerinin çevrelerinde gelişim göstermiş olduğunu söylemek mümkündür.

#### **b. Donatı ölçeğinde**

Kent kimliğini tamamlayıcı bir öneme sahip olan donatı elemanları, geçmişten günümüze kadar hemen her dönemde karşılaştığımız, örnekleri bulunan kent mobilyaları bütünüdür.

Kent mobilyaları yetkili kurumlar tarafından, kente ait tüm kentsel alanlara yerleştirilmiş, kamunun sorumluluğunda olan, herkes tarafından kullanılabilen ve kullanıcıların konforu, bilgi edinmesi, dinlenmesi, eğlenmesi gibi ihtiyaçlarının, karşılanmasına yönelik tasarlanıp, konumlandırılan ve çevrenin sağlıklı gelişmesine katkıda bulunan sistemlerdir.

İnsanların yerleşik hayata geçmeleriyle ilk kent mobilyası örnekleri görülmüştür. Roma döneminde kullanılan kilometre taşları ve aydınlatma amacıyla kullanılan yağ lambalarının direkleri ilk kentsel donatı elemanlarına örnek gösterilebilir (Anılsın, 2001).

Osmanlı toplumunda ise sokaklar canlı alanlar olmadığı için kent mobilyaları, toplum yaşantısının bir parçası olamamıştır. Bu nedenle Osmanlı döneminde kentsel mobilya olarak pek fazla ögeye rastlanmamaktadır. O döneme ait en önemli donatı elemanı 'Arnavut kaldırımı' olarak bilinen kesme taştan döşenmiş yol kaplamalarıdır. Eski

İstanbul'un mahalle aralarında bulunan küçük çeşmelerde bilinen bir diğer donatı elemanıdır (Örer, 1993).

Kentlerde ortak kullanım alanlarının oluşması, artan nüfus, değişen kültür, gelişen teknoloji ve kullanıcı konforu kentlerin düzenlenmesi için donatı elemanlarına duyulan ihtiyacı artırmıştır. Bu durum beraberinde endüstriyel alanda çalışmalara ve üretime geçilmesine sebep olmuştur.

Zemin kaplamaları, oturma alanları, aydınlatma elemanları, işaret ve bilgi levhaları, sınırlandırıcılar, reklam ve bilgilendirme panoları, duraklar, su ögeleri, üst örtü ögeleri, bariyerler, turnike sistemleri, satış birimleri, sanatsal ve görsel unsurlar, araç ve bisiklet park alanları, çöp kutuları, posta kutuları, umumi tuvaletler, su pınarları, çiçeklikler ve bitkisel ögeler, güvenlik ve trafik emniyeti için yerleştirilen kamera sistemleri, saatler, kitap otomatları ve okuma kioskları donatı elemanlarına örnek gösterilmektedir.

Günümüzde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sorumluluğunda, gelişen teknolojiye uyum sağlayan ve yenilikçi yaklaşımlar sonucu oluşturulan donatı elemanları,

- Hızlı ve güvenli geçiş oluşturan turnike sistemleri,
- Güvenlik amaçlı kamera sistemleri,
- Trafik ihlallerini denetlemeye yönelik kameralar,
- Kiralanabilir elektrikli bisiklet ve scooter,
- Hareketli ve aydınlatma ögesiyle desteklenen reklam panoları,
- Şarj ünitesi, Wi-Fi desteği bilgilendirme panosu bulunan, güneş enerjisi paneli üzerinden enerji elde eden akıllı banklar,
- Elektrikli araç ve mobil cihazlar için şarj üniteleri,
- Kullanıcının temiz suya kolayca ulaşabilmesi için içilebilir su pınarları,
- Kitap kiralayabilmek amacıyla oluşturulmuş kitap otomatları,
- Kamu hizmetine sunulmuş, birkaç dakikadan okunabilecek hikayelerden oluşan okuma kioskları gibi örnekler bulunmaktadır (isbak.istanbul, 2024).

Bu kent elemanları, zaman içerisinde artarak, kentsel alanlarda yerlerini almaktadırlar. Bu elemanların teknolojik imkanlar doğrultusunda gelişim göstermeye devam etmesi beklenmektedir.

İstanbul'un kent mobilyaları geçmişten günümüze bir süreklilik göstermemiştir. Kullanıcı ihtiyaçlarının değişmesi, teknolojinin gelişmesiyle birlikte donatı elemanları

değişim ve gelişim içerisinde olduğu söylenebilir. Kimliğe kalıcı ve uzun vadeli etkisi az olsa bile kent ölçeğindeki donatı elemanlarının tamamı, kent kimliğini genel olarak etkilemektedir.

### **c. Sembol olmuş elemanlar (kimlik kodları) ölçeğinde**

Bir bölgeyi veya bir kenti temsil eden, görsel olarak kolayca fark edilebilen ve çevresinden ayırmaya yarayan simgesel işaretlerdir. Kentin kimliğine sembolik olarak bir değer ekleyebilir ve tek kelime ile o kenti algılamaya sebep olabilmektedir. Bu işaretler genellikle kullanıcının yön veya konum belirlemesine de yardımcı olmaktadır.

Binalar, anıtlar, levhalar, tabelalar ve mağazalar gibi fiziksel objelerde işaret olarak kullanılmaktadır (Kır, 2009).

İstanbul bulunduğu bölge, köklü bir geçmiş ve toplum yapısından gelen özelliklerinden dolayı simgesel özellikleri bulunmaktadır. İstanbul, Bizans döneminden gelen anıtsal yapılar, Osmanlı döneminden sonra İstanbul'un silüetini oluşturan minare ve kubbeler gibi sembol olmuş elemanlara sahiptir.

21. yüzyıl öncesinde yapılan çalışmalar incelendiğinde sembol olmuş elemanlara, kentin mimarisi, yapıları veya anıtları örnek olarak gösterilmemiştir. İstanbul'un eski sokaklarında, çamaşırların sokaklara asıldığından bahsedilmiştir (Örer, 1993). Günümüzde bu sokak dokusu şehrin genel yapısında, sembol eleman olarak örnek gösterilmeyecek kadar az olsa da şehrin azınlık alanlarında bu dokuya rastlanabileceğini söylemek mümkündür.

İstanbul'un 21. yüzyıl kapsamında, sembol olmuş elemanlar ölçeğindeki öğeleri araştırıldığında,

- Metrobüs, İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri (İETT) yönetiminde olan metrobüs 2006 yılında inşaatına başlanılmış ve 2007 yılında hizmete girmiştir. Zaman içerisinde istasyon sayısı artırılmıştır. Günümüzde toplam 52 km uzunluğunda, 44 istasyonu bulunan metrobüs sistemi günün 24 saati hizmet vermektedir (iett.istanbul, 2024). Karayollarında metrobüse ait şerit ayrılarak, metrobüs kendi hattı üzerinden ilerlemektedir bu sayede diğer motorlu taşıtların oluşturduğu trafikten etkilenmemektedir. Kullanıcılar İstanbul'un yoğun araç trafiğinden etkilenmeden yolculuk edebilmektedir. İstasyonlarının birçoğu İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunmaktadır. Metrobüs ile

tramvaya, metroya ve marmaraya aktarma yaparak yolculuk etmek mümkündür. Metrobüs kullanıcılar tarafından çokça tercih edilmektedir. Bu nedenlerle İstanbul için sembol olmuş elemanlara örnek olarak gösterilebilmektedir.

- Marmaray, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları (TCDD) yönetimindedir. İlk etap 2013 ikinci etap ise 2019 yılında tamamlanmıştır. Banliyö tren sistemi İstanbul Boğazı'nın altında inşa edilen Marmara Tüneli ile İstanbul'un iki yakasını birleştirerek Halkalı-Gebze arası seferler yapmaktadır. Avrupa ve Anadolu Yakası'nda hazır bulunan tren istasyonlarına modern bir şekilde entegre edilmiştir. Hat toplamda 76,6 km uzunluğunda, 43 istasyondan oluşmaktadır (marmaray.istanbul/, 2024). Marmaray ile toplu taşıma kesişim noktalarında metrobüse, tramvaya, İstanbul Deniz Otobüslerine (İDO), metroya, hızlı trene aktarma yapılabilmektedir. Hızlı tren İstanbul-Ankara arası seferler yapmaktadır. Marmaray kentlinin kullanımını için oldukça hızlı bir ulaşım alternatifi olma özelliği taşımaktadır. 21. yüzyıl kapsamında sembol olmuş elemanlara örnek gösterilmiştir.
- Elektrikli scooterlar (Şekil 2) ve elektrikli motosikletler (Şekil 3) bu araçlar kentteki bireylerin kısa mesafelerde ulaşımını kolaylaştırmak amacıyla kullanıcı hizmetine sunulmuştur. Bu uygulama kamu ve özel kuruluşlar yönetiminde hizmet vermektedir. Bu araçlar kullanım kolaylığı sağlaması, kolayca fark edilebilir olması ve birçok alanda bulunması sebebiyle sembol olmuş elemanlara örnek gösterilebilmektedir.



Şekil 2. Elektrikli Scooter [marti.tech/en/, 2024]



Şekil 3. Elektrikli Motosiklet [marti.tech/en/, 2024]

## B. Toplumsal Kimlik

Kent kimliğinin oluşumunda toplum önemli bileşenlerden biridir. Kent kendiliğinden kimlik oluşturamaz fakat kentte yaşayan toplum tarafından, kentin kimliğini belirlenebilmektedir. Bu durum toplum yapısıyla ve toplumun yaşam biçimiyle ilgilidir. Bu anlamda kimlik dinamik bir yapıya sahip olmaktadır.

Toplumsal kimlik, bireyin ait olduğu toplumsal çevrenin değerlerine, sanatına, diline, dinine ve kültürüne göre geliştirip ortaya çıkardığı aidiyet bilinci olarak tanımlanmaktadır. Birey kendi toplumu ve diğer toplumlar arasındaki benzer ve farklı yönleri, toplumsal kimliği sınırlarında tanımaktadır ve bu doğrultuda bir davranış sergilemektedir. Toplumsal kimlik, genellikle bilinç dışında bir işlev kazanmaktadır ve bireyin bütün davranışlarına yön vermektedir (Özdemir, 2001).

Bu bölümde toplumsal kimlik ögesi, sosyo-kültürel özellikler ve sosyo-ekonomik özellikler olarak iki başlıkta açıklanmıştır.

### 1. Sosyo-Kültürel Özellikler

Kent kimliğinin oluşmasına etki eden bir diğer faktör sosyo-kültürel özelliklerdir. Kültür bir toplumun kendine özgü durumu olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle toplumun parçası olan bireyin, yaşamı boyunca kazanmış olduğu deneyimler, alışkanlıklar ve inançlar bütünüdür. Kültür geçmiş ve gelecek arasında bağ kurar, geçmişten aldığı birikimleri gelecek nesillere aktarır. Toplum kenti biçimlendirirken, kent de aynı şekilde kültürel yapının şekillenmesine etki etmektedir.

Sosyo-kültürel özellikler tarihsel, demografik ve kültürel olarak üç bölümde açıklanmıştır.

#### **a. Tarihsel**

Yenikapı liman bölgesinde yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkan bulgular sonucu İstanbul'un tarihinin 8500 yıl öncesine dayandığı ortaya konmuştur. Kuruluşundan itibaren tarih boyu birçok devletin himayesi altında gelişim göstermiş ve farklı kültürlerin merkezi olmuştur. Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarına başkentlik yapmıştır.

4. yüzyılda Roma İmparatorluğu çok genişlemiştir. İmparator Büyük Konstantin, İstanbul'un stratejik konumundan dolayı, Roma'nın yerine yeni başkent olarak seçmiştir. Şehir yıllar içerisinde yeniden düzenlenmiş, surlar genişletilmiş, tapınaklar, resmi binalar, saraylar, hamamlar ve hipodrom inşa edilmiştir. 330 yılında ise İstanbul'un, Roma İmparatorluğunun başkenti olduğu resmen ilan edilmiştir. Bu dönemlerde İkinci Roma ve Yeni Roma adlarıyla bilinen İstanbul, daha sonra "Byzantion" ve geç devirlerde Konstantinopolis olarak adlandırılmıştır. Batı Roma İmparatorluğu'nun 5. yüzyılda çökmesiyle İstanbul, uzun seneler Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans) başkenti olmuştur. Bizans döneminde surlar tekrar genişletilmiştir. Günümüzde 6.492 m uzunluğundaki şehir surları, İmparator II. Theodosius tarafından yaptırılmıştır (istanbul.gov.tr/, 2023).

6. yüzyılda nüfus yarım milyonu aşmıştır İmparator Justinyen yönetiminde bir altın çağ daha yaşanmıştır. 726-842 yılları arasında Latin egemenliğindeki şehre diğer toplumlar tarafından saldırılar yapılmıştır. 1204 yılında en büyük yıkımı ve kaybı Haçlı Ordularının, IV. Haçlı Seferi'nde şehri istilası ile vermiştir. Haçlılar şehri yıllar boyu yağmalayıp manastır, abide ve kiliseleri talan etmişlerdir. 1261 yılında şehrin idaresi tekrar Bizanslıların eline geçmiştir fakat şehir eski zenginliğine ulaşamamıştır (istanbul.gov.tr/, 2023).

29 Mayıs 1453 tarihinde Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra 1923 yılına kadar 470 sene boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti, İstanbul olmuştur. Fetihten sonra ülkenin çeşitli yerlerinden göç alarak şehir nüfusu arttırılmıştır. Şehrin eski halkına din özgürlüğü ve sosyal haklar tanınarak yaşamlarını sürdürmeleri sağlanmıştır (istanbul.gov.tr/, 2023). Harap olan şehre, imar çalışmaları yapılmıştır. Egemenliğine geçen her toplumdan izler barındıran İstanbul'da bu

dönemde cami sinagog ve kiliseler bir arada bulunmuştur. Fetihden yüz yıl sonra Türk Sanatı izleri şehre işlenmeye başlanmış, minareler ve kubbeler şehir silüetine hakim olmuştur.

Sultan II. Bayezid tarafından, 14 Eylül 1509 depreminde yıkıma uğrayıp büyük zarar gören şehir 80 bin kişinin istihdam edilmesiyle yeniden kurularak tarihteki önemini sürdürmüştür (istanbul.gov.tr/, 2023). 1520-1566 yılları arasında Kanuni Sultan Süleyman yönetimindeki şehir birçok değerli esere ve günümüze ulaşan kent planına, bu dönemde sahip olmuştur.

1718-1730 yılları arasında Lale Devri olarak anılan bu dönemde sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ilk matbaayı açmış, fabrikalar ve itfaiye teşkilatını kurmuştur. 3 Kasım 1839'da Tanzimat Fermanının ilan edilmesiyle birçok alanda değişimler yaşanmıştır ve batılılaşma süreci hızlanmıştır (Sarıkaya, 2023). Tanzimat Fermanının ardından, 23 Aralık 1876'da I. Meşrutiyet'in ilan edilişi ve 24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nde yeni bir dönem başlamıştır. Bu değişimin etkisiyle 1909 tarihli bir kanunla İstanbul'da ilk Vilayet kurulmuştur.

I. Dünya Savaşı'nın sonlarında 13 Kasım 1918'de İstanbul İtilaf Devletleri donanmasıyla işgal edilmiştir. 6 Ekim 1923'te düşman işgalinden kurtarılan İstanbul'un, 2500 yıllık başkentlik dönemi, 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte sona ermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti başkentinin Ankara'ya taşınması İstanbul'un önemini değiştirmemiş, yüzyıllar boyu farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan şehir, tarihi ve kültürel önemini yitirmeden günümüze kadar gelmiştir (istanbul.gov.tr/, 2023).

## **b. Demografik**

İstanbul, tarih boyu birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. İstanbul tarihin her döneminde göç almıştır ve bu özelliği Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Türkiye'nin en kalabalık nüfusuna sahip kentidir. Aynı zamanda nitelikli insan gücünün ve önemli yatırımların toplandığı bir metropoldür (istanbul.gov.tr/nüfus, 2023).

İstanbul'un nüfusu TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2022 yılında, bir önceki yıla göre 67 bin 51 kişi artarak, 15 milyon 907 bin 951 kişi olmuştur. İstanbul'un en kalabalık ilçeleri sırasıyla Esenyurt, Küçükçekmece ve Bağcılar'dır.

İstanbul'un en düşük nüfuslu ilçeleri ise Adalar, Şile ve Çatalca'dır (data.tuik.gov.tr, 2023).

Türkiye'de iller arası göç eden nüfusun dağılımına bakıldığında, İstanbul, 385 bin 294 kişi ile en çok göç alan il olmuştur. En çok göç alan il olan İstanbul aynı zamanda 418 bin 82 kişi ile en çok göç veren il olduğu da saptanmıştır (data.tuik.gov.tr, 2023).

### **c. Kültürel**

Yüzyıllar boyunca birçok imparatorluğa başkentlik yapmış olan İstanbul bu özelliğinden dolayı zengin bir kültüre sahiptir. Bunun yanı sıra coğrafi konumu gereği Asya ve Avrupa'yı birleştiren bir köprü görevi görmesiyle dünyanın en önemli kültür ve finans merkezi olma özelliği taşımaktadır.

Fransız yazar Theophile Gautier, 19. yüzyılda İstanbul'a yaptığı bir gezi sonrasında İstanbul'u ve toplumunu şu şekilde betimlemiştir: "Bence İstanbul, şarkın centilmenleri olan Türkler için yaratılmıştır. Bu centilmenlere, kendi bahadırılık ve kibarlık destanlarını milyonlarca halka dinletmek için iki büyük kıtanın kulak kulağa geldiği, dudak dudağa verdiği büyük bir yer lazımdı. Tabiat bu yeri yarattı ve Türk, uzun asırlar araya araya, kendisi için yaratılan cennet köşesini buldu." (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1971: 9)

İstanbul tarih boyunca birçok topluma ev sahipliği yapması sebebiyle kültürel olarak her toplumdan izler uzun yıllar boyu devam etmiştir, 20. yüzyıl başlarına kadar sahip olunan kültürel mirasa hemen hemen hiçbir şey kaybetmeden gelmiştir. 1940-1950'li yıllardan sonra göç sonucu aşırı nüfus artışı ile yerli İstanbul halkı azınlık durumuna düşmüştür. O tarihlerden günümüze kadar kültürel değerler eksilerek gelmiştir. (Örer, 1993)

İstanbul köklü bir tarihle birlikte, geçmiş kültürlerin izlerini yansıtan birçok mimari eser barındırmaktadır. Mimaride de Doğu ve Batı sentezi görülmektedir. Her dönem ve toplumdan izlerin görüldüğü saraylar, müzeler, camiler, sinagoglar, kuleler ve kiliseler bulunmaktadır. Bu eserler geçmişte doğal afetlerden ve beşeri sebeplerden etkilenmiş olsalar da bakım ve onarımları yapılarak günümüze kadar yaşatılabilmişlerdir.

İstanbul'un tarihi geçmişinden günümüze gelecek olursak, kültür ve sanat etkinliklerinin yoğunluğu sebebiyle uluslararası sanat ve kültür merkezi olma özelliği



taşıır. Türkiye'nin eğitim ve kültürel endüstrilerinin önemli bir çoğunluğu İstanbul'da bulunmaktadır. Türkiye'de yapılan müze ziyaretlerinin %49'u, kültürel performansların %30'u İstanbul'da gerçekleşmektedir. İstanbul'un çağdaş kültürü yerel halkı, yerli ve yabancı turistler tarafından daha çok ilgi çekmektedir. İstanbul'un bu anlamda ele alındığında baskın yönleri, Türkiye'nin kültürel ve turistik lideri olması, konumu, modern bir şehir statüsü, tarihi dokusu, kültür ve sanat etkinliklerine karşı artan ilgisi ile genç ve dinamik bir nüfusa sahip olmasıdır. Bu canlı ve dinamik nüfus diğer dünya şehirleriyle hızlı bir şekilde bütünleşmekte 'küresel bir şehir' olarak tanımlanmaktadır (istanbul.ktb.gov.tr, 2023).

Avrupa Birliği Kültür Başkenti Programı, 1985 yılında başlayarak, Avrupa kentlerinin kültürel zenginliğinin ve çeşitliliğinin ortaya çıkarılması ve ortak kültürel mirasın varlığı üzerine dikkat çekmek amacıyla başlatılmış bir programdır. Bu program ekonomi ve ticari konularının yanı sıra bir yerin sahip olduğu kültürün de çok önemli olduğunu belirtmek, sanatçı ve entelektüellerin birbirleriyle iletişiminin güçlenmesi, sanatçıların eserlerini güçlü bir şekilde ortaya koymaları üzerine inşa edilmiştir (Patel, 2009, s:541).

Bu program 1985 yılında AB Kültür Bakanları Konseyi tarafından resmi olarak kabul edilmesiyle uygulanmaya başlanmıştır. İstanbul, 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti seçilmiştir (Akdemir, 2017).

## **2. Sosyo-Ekonomik Özellikler**

Sosyo-ekonomik kavramını kısaca, toplumu oluşturan bireylerin sosyal verilerini ve ekonomik verilerinin bir arada karşılaştırmalı veya ayrı alanlarda incelenmesi olarak açıklanmaktadır.

Kişilerin gelir düzeyi, mesleği, eğitim seviyesi, sosyal sınıfı gibi birçok faktöre dayanarak açıklanan sosyo-ekonomik düzey; bireylerin sosyal çevresi, geleceğe yönelik hedef ve beklentileri, fiziksel görüntüsü, toplum içinde gördüğü kabul ve ikili ilişkileri dahil, yaşamı boyunca içinde bulunduğu tüm durum ve organizasyonlara kadar etkisi etmektedir (Karayığit, 2017).

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye ekonomisinde belirleyici rol oynayan, İstanbul'a ait ortalama hane halkı, işsizlik, istihdam, eğitim, sağlık, ekonomi ve sanayi, kişi

başına gayri safi yurt içi hasıla verileri açıklanmıştır. Bu veriler günümüze en yakın tarihli, 2021 ve 2022 yılı kapsamında incelenmiştir.

### Ortalama Hane Halkı

TÜİK 2023 verilerine göre İstanbul'da 2008 yılında hane halkı büyüklüğü 3,80 kişi iken, 2022'de 3,18 kişiye düşmüştür. Bu veriler ışığında, İstanbul'da hanelerde bulunan, ortalama kişi sayısı azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (data.tuik.gov.tr, 2023).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2021 ve 2022 yıllarında yayımladığı verilere göre, bu iki yıl içerisinde İstanbul'daki ilçeler arasında yapılan karşılaştırmalar sonucu, en büyük hane halkı Sultanbeyli ve Sultangazi ilçeleri iken, en küçük hane halkı sayısı Şile, Şişli, Adalar, Beşiktaş ve Kadıköy olarak belirlenmiştir. Diğer ilçelerin hane halkı sayıları yıllar arasında değişkenlik göstermiştir (data.tuik.gov.tr, 2023).

### İşsizlik

TÜİK verilerine göre, İstanbul'da 2022 yılında işsizlik 713 bin kişi olarak açıklanmıştır. 2021 yılına kıyasla 101 bin kişi azalmıştır (Çizelge 2). Oran olarak 2021 yılına göre 2,1 puan azalarak %10,2'ye gerilemiştir. 2022 yılında erkeklerde bu oran %8,5 iken kadınlarda %13,4 olarak kaydedilmiştir (T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022).

Çizelge 2. İşsizlik Verileri 2021-2022 [TÜİK istihdam verilerine göre hazırlanmıştır.]

İŞSİZLİK VERİLERİ (İSTANBUL)						
YIL	KİŞİ SAYISI			ORANI		
	KADIN	ERKEK	TOPLAM	KADIN	ERKEK	TOPLAM
2021	338 BİN	476 BİN	814 BİN	15,3	10,9	12,3
2022	322 BİN	391 BİN	723 BİN	13,4	8,5	10,2

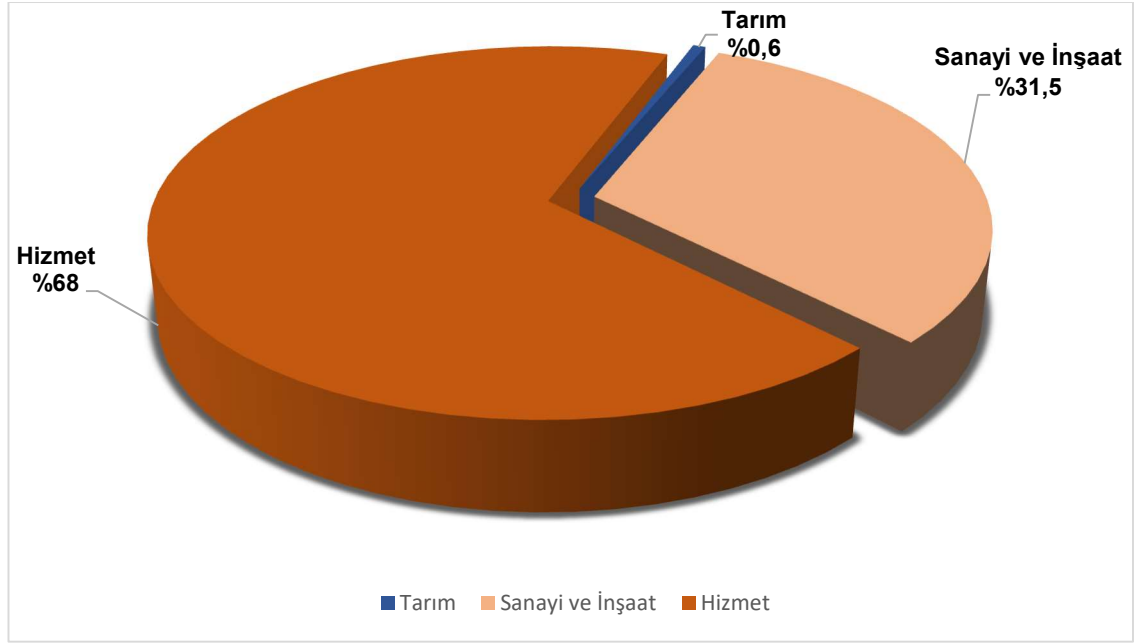
### İstihdam

TÜİK tarafından yayımlanan 2022 yılı verilere göre, 2021 yılında İstanbul genelinde istihdam edilenlerin sayısı, 498 bin kişilik artış ile 6 milyon 280 bin kişiye yükselmiştir. Bu veriler sonucunda İstanbul'daki istihdam oranı 2021 yılına göre 3,1 puan artarak %50,4'e ulaşmıştır. 2022 yılında istihdam oranı %67,9 erkek, %33,2 kadın nüfus olarak belirlenmiştir (T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022).

## Sektörlere Göre İstihdam

Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre İstanbul'da 2022 yılında, tarım sektörü %0,6'lık bir kısmı temsil ederken, sanayi ve inşaat %31,5 ve hizmet sektörü ise %68'lik bir dilimi (Çizelge 3) kapsamaktadır (T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022).

Çizelge 3. 2022 Yılı Sektörlere Göre İstihdam Grafiği [TÜİK, 2022]



2021 yılına göre, sanayi sektöründeki istihdamın oranı %1,25 gerilerken, tarımda %20'lik ve hizmet sektöründe %0,44'lük bir artış meydana gelmiştir.

## Eğitim

İstanbul'da toplam 3 milyon 993 bin 055 öğrenci bulunmaktadır. Bunların 3 milyon 321 bin 99'u örgün eğitim öğrencileri iken 671 bin 956'sı ise yaygın eğitim öğrencileridir. Bu veriler Türkiye'deki toplam öğrenci sayısının %15,68'ine tekabül etmektedir. İstanbul'da toplam 11.001 okul bulunmaktadır. Bunlardan 7691'i örgün eğitim okulları, 3310'u ise yaygın eğitim okullarıdır (T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022).

2024 yılı ocak ayında YÖK'ün açıkladığı güncel veriler incelendiğinde, İstanbul'da bulunan toplam 60 yükseköğretim kurumununun 13'ü devlet üniversitesi, 44'ünün vakıf üniversitesi ve 3'ünün vakıf meslek yüksekokulu olduğu görülmektedir. Bu sayı Türkiye genelindeki yükseköğretim kurumlarının %29'unu oluşturmaktadır. Türkiye'de bulunan 129 Devlet üniversitesinin, 13'ü İstanbul'da yer almaktadır. Oran

olarak bakıldığında, İstanbul'un payı ülke genelinin %10'una tekabül etmektedir (istatistik.yok.gov.tr, 2024).

2022-2023 öğretim yılında İstanbul'da yükseköğretim kurumları öğrenci sayısı toplam 1 milyon 453 bin 543 olarak açıklanmıştır. Bu sayı ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde okuyan öğrenci sayılarını kapsamaktadır. Bu sayılar detaylı olarak aşağıdaki tabloda (Çizelge 4) verilmiştir (istatistik.yok.gov.tr, 2024).

Çizelge 4. Öğrenci Sayıları 2022-2023 [YÖK öğrenci istatistikleri 2022-2023 verilerine göre hazırlanmıştır.]

ÖĞRENCİ SAYISI					
ÜNİVERSİTE TÜRÜ	ÖN LİSANS	LİSANS	YÜKSEK LİSANS	DOKTORA	TOPLAM
DEVLET ÜNİVERSİTESİ	210.274	584.270	57.816	24.420	876.780
VAKIF ÜNİVERSİTESİ	151.349	352.183	55.414	10.051	568.997
VAKIF MESLEK YÜKSEKOKULU	7766	0	0	0	7.766
TOPLAM OKUYAN ÖĞRENCİ SAYISI					1.453.543

## Sağlık

2021-2022 yılı verileri karşılaştırıldığında 2022 yılı hekim sayılarında artış olduğu görülmüştür. Uzman hekim sayısı 5.559, dış hekimi sayısı 2.205, pratisyen hekim sayısı 1.619 ve asistanlarda 1.771, kişilik artışla toplam fark 11.154 kişiye ulaşmıştır (T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022).

2021 yılı verilerine göre İstanbul'da 162 özel 61 kamu ve 16 üniversite hastanesi olmak üzere 239 hastane bulunmaktadır. 2022 yılında özel hastanelerden birinin kapanmasıyla bu sayı 238'e düşmüştür, kamu ve üniversite hastaneleri sayısında bir değişiklik olmamıştır. Bu veriler, toplam hastane sayısında %0,4'lük bir azalma olduğunu işaret etmektedir (T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022).

## Ekonomi ve Sanayi

İstanbul'da sanayi kuruluşlarının 2021 ve 2022 yılları arasındaki durumu incelendiğinde 2021'de 21.663 İSO Üyesi Sanayi Kuruluşu bulunurken, 2022'de bu sayı 22.941'e yükselmiştir. 2021 yılında sanayi kuruluşlarında çalışanların sayısı 1.058.093 iken 2022'de bu sayı 1.109.230'a çıkmıştır (Çizelge 5). Bu sayede %4,8'lik bir artış olduğu görülmüştür. 2021 yılında 8 Organize Sanayi Bölgesi bulunurken, 2022 yılında bu sayı 9'a yükselmiştir (T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022).

Çizelge 5. İmalat Sanayisinde Çalışanlar 2021-2022 [T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022 verilerine göre hazırlanmıştır]

İMALAT SANAYİSİNDE ÇALIŞANLAR				
SANAYİ KURULUŞU	2021		2022	
	SAYI	ÇALIŞAN	SAYI	ÇALIŞAN
İSO ÜYESİ SANAYİ KURULUŞU	21.663	1.058.093	22.941	1.109.230
ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	8	325.174	9	363.820
KÜÇÜK SANAYİ SİTESİ	9	41.532	9	48.760
TOPLAM	21.680	1.424.799	22.959	1.521.810

2021'de 8 Organize Sanayi Bölgesi bulunurken, 2022'de bu sayı 9'a yükselmiştir, 2021'de Organize Sanayi Bölgesi'nde 325 bin 174 çalışan bulunurken, 2022'de bu sayı 363 bin 820'ye çıkmıştır, yani %11,9'luk bir artış görülmüştür. Küçük Sanayi Sitesi sayısı 2021 ve 2022 yılında 9 olarak sabit kalmıştır. Ancak, çalışan sayısı açısından 2021'de 41 bin 532 olan rakam, 2022'de 48 bin 760'a yükselmiştir, bu da %17,4'lük bir artışı temsil etmektedir. 2021'de İstanbul'da toplam 21 bin 680 sanayi kuruluşu faaliyet gösterirken, 2022'de bu sayı 22 bin 959'a yükselmiştir. Bu da %5,9'luk bir artışı ifade etmektedir. Toplam çalışan sayısı açısından 2021'de 1 milyon 424 bin 799 kişi çalışırken, 2022'de bu sayı 1 milyon 521 bin 810'a ulaşmış, yani %6,8'lik bir artış yaşanmıştır (T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı, 2022).

### **Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla**

Kişi başına gayri safi yurt içi hasılda, daha doğru sonuçlar elde edebilmek adına sadece 2021 ve 2022 verileriyle kısıtlanmayıp kapsamlı bir araştırma ile 2004 yılından itibaren 2008, 2012, 2016, 2020, 2021 ve 2022 verileri aktarılmıştır (Çizelge 6). 2020, 2021 ve 2022 verileri yılın ilk çeyreklerine ait verilerdir. 2004 ve 2022 yıllarına karşılaştırıldığında USD cinsinden %68 oranında bir artış görülmektedir. Tablodaki son iki yılın verilerinde ise 2021 ve 2022 yıllarındaki kişi başına gayri safi yurt içi hasılanın USD cinsinden %10 artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır (data.tuik.gov.tr, 2023).

Çizelge 6. Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla 2004-2022 [TÜİK verilerine göre hazırlanmıştır.]

İSTANBUL	KİŞİ BAŞINA GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA	
	TL	USD
2004	₺14.795,00	\$10.332,00
2008	₺23.802,00	\$18.582,00
2012	₺34.538,00	\$19.168,00
2016	₺55.090,00	\$18.232,00
2020	₺98.032,00	\$13.925,00
2021	₺140.864,00	\$15.684,00
2022	₺287.524,00	\$17.349,00

#### **IV. BİR KENTİN KARAKTERİNİ OLUŞTURAN BİLEŞENLER**

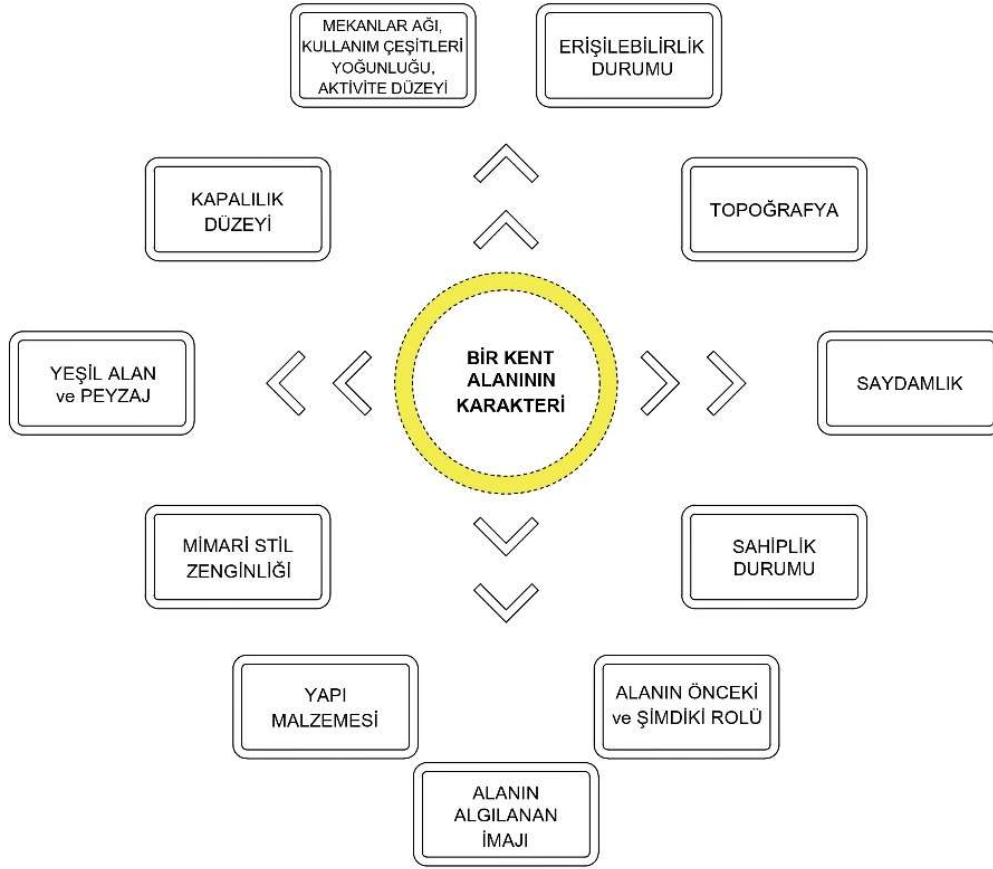
1998 yılında Sandra Manley ve Richard Guise'in "Conservation In The Built Environment" adlı kitabında kent alanının karakterini belirleyen bileşenlerden bahsedilmiştir (Küçükali ve Türkdoğdu, 2020:6).

Bu bileşenler, mekanlar ağı, yeşil alan ve peyzaj, mimari stil zenginliği, binaların yaşı, yapı malzemesi, kullanım çeşitleri yoğunluğu, alanın önceki ve şimdiki rolü, sahiplik durumu, aktivite düzeyi, saydamlık, kapalılık düzeyi, sesler ve kokular, topoğrafya, alanın algılanan imajı, yapı niteliği ve erişim durumu olmak üzere 16 başlıktan oluşmaktadır (Küçükali ve Türkdoğdu, 2020:6).

Bu kriterlerden mekanlar ağı, kullanım çeşitleri yoğunluğu ve aktivite düzeyi birbirine yakın anlamlar taşıması ve benzer örneklerle betimlenmesi sebebiyle bu çalışmada tek başlık altında açıklanmıştır.

Binaların yaşı ve yapı niteliği bileşenleri, daha uzun tarihi dönemleri içeren örneklerle tanımlanabildiği için bu çalışmanın ise 21. yüzyıl kapsamında hazırlanması sebebiyle bu bileşenler çalışmaya dahil edilmemiştir. Sesler ve kokular bileşeni kent karakterini belirlemeye etken oluşturacak şekilde, sadece 21. yüzyıl kapsamına dahil olan, ses ve koku verisi bulunamamasından dolayı çalışmaya dahil edilememiştir.

Çizelge 7. Kent Karakterini Oluşturan Bileşenler [Küçükali ve Türkdoğan, 2020]



Çalışmanın bu bölümünde geriye kalan bileşenler, toplamda 11 başlık olarak tanımlamaları yapılmıştır (Çizelge 7) ve İstanbul ili kapsamında, 21. yüzyıl örnekleri incelenerek, bileşenlerin tanımlanmasına yardımcı olacak, örneklendirmeler yapılmıştır.

Örneklerin son bölümlerinde hangi bileşenleri sağladığından kısaca bahsedilmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde bir değerlendirme çizelgesi oluşturulmuştur ve örneklerin hangi bileşeni ne ölçüde sağladığı, derecelendirme yöntemi kullanılarak detaylı bir şekilde paylaşılmıştır.

#### **A. Mekanlar Ağı-Kullanım Çeşitleri Yoğunluğu-Aktivite Düzeyi**

Mekan kavramının mimari ve felsefi alanlarda birçok tanımı bulunmaktadır. Tanımlamalardaki iki alan içerisinde en belirgin fark mimaride mekan kavramının sınırlılık belirtiyor olmasıdır (Kahvecioğlu, 1998). Bu çalışmada, mimari mekan kavramı incelenmiştir.



Mekan kavramı Hasol'a göre, bireyi fiziksel çevreden belirli bir ölçüde ayıran ve içinde çeşitli eylemlere olanak sağlayan boşluktur. Mekan bir boşluğun sınırlandırılmasıyla oluşmaktadır. Görsel imaj ve algıya açık saptayıcı bir ortamdır (Hasol, 2014).

Bir boşlukta şekillenen mimari mekanlar işlev farklılıklarına göre sınırlandırılmaktadır. Bu şekillendirme elbette insanın mekanı kavrayabilmesini kolaylaştırmaktadır. Mekanların, sınırlayıcı elemanlar ile bölünmemesi ile çeşitli işlevler bir arada çözülmeye çalışılır, bu da tümel mekan kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Farklı işlevlere sahip mekanların sınırlandırılması ve sınırlandırılan bu mekanların,

- Bir merkez çevresinde yerleşimiyle meydanlar oluşmaktadır.
- Tek bir çatı altında toparlanmasıyla birden fazla fonksiyonu bünyesinde bulunduran (günümüzde kompleks yapılar olarak adlandırılan) yapılar oluşmaktadır.

Kent meydanları ve alışveriş merkezleri bu durumu tanımlayan en bariz örnekler olmaktadır.

Mekanlar Ağı, birbirleriyle etkileşim halinde olan farklı işlevlere sahip mekanların bir arada bulunması şeklinde tanımlanabilir.

Kullanım Çeşitleri Yoğunluğu, bir alanın farklı amaçlar ile kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Bu durum mekanlar ağı niteliğinde bir alanın kullanım sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Alışveriş merkezleri ve kültür merkezleri gibi mekanlar kullanım çeşitleri yoğunluğuna örnek olarak gösterilebilir.

Aktivite Düzeyi, yoğun kullanılan alanların sağlamış olduğu bir dinamiklik olarak betimlenebilir. Bir mekandaki veya alandaki insan yoğunluğunun değerlendirilmesiyle o yerin aktivite düzeyi hakkında bir çıkarım yapılabilir. İnsan yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde aktivite düzeyi yüksek, insan yoğunluğunun az olduğu yerlerde ise aktivite düzeyi düşük denilebilir. Bu çalışmada kullanım yoğunluğuna bağlı olarak, aktivite düzeyinin yüksekliği kavramı baz alınarak değerlendirilmektedir. Yani aktivite düzeyi bileşenini sağlayan bir örnek aktivite düzeyi yüksek olarak belirlenen bir alan anlamına gelmektedir. Kent meydanları ve karma kullanıma sahip projeler aktivite düzeyinin yüksek olduğu yerlere örnek olarak gösterilebilir.

Yapılan tanımlamalar ışığında mekanlar ağı, kullanım çeşitleri yoğunluğunu; kullanım çeşitleri yoğunluğu da aktivite düzeyini etkilemektedir denilebilir.

Bu üç bileşen için de alışveriş merkezleri, kent meydanları, karma kullanıma sahip kompleks yapılar, kültür merkezleri vb. birimleri örnek olarak gösterilebilir. Bu nedenle bu çalışmada bu üç bileşen tek bir başlık altında toplanarak örneklendirilmiştir.

Bu tanımlamalar doğrultusunda mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenine, Zorlu Center ve Galataport örnek gösterilmiştir.

### 1. Zorlu Center

Zorlu Holding tarafından, İstanbul'un Beşiktaş ilçe sınırlarında bulunan Levazım bölgesine inşa edilen Zorlu Center, 2013 yılında kullanıma açılmıştır.

Yatırımcı grubun, 2007 yılında kompleksin mimari projesi için yarışma düzenlemesi ve projeden beklentilerinin “toplumsal kıvanç”, “yaşayan kentsel çevre” ve “bir medeniyet mekanı” olması üzerine, Emre Arolat Mimarlık ve Tabanlıoğlu Mimarlık Ortak Girişim Grubu'nun projesi seçilmiştir (arkiv.com.tr/, 2023).



Şekil 4. Zorlu Center Avlu ve Kulelerin Görünümü [arkiv.com.tr/, 2023]

Zorlu Center, konut, otel, ofis, kültür sanat alanları ve alışveriş merkeziyle birlikte Türkiye'nin beş fonksiyonlu ilk yaşam alanı projesidir. 74.643 m<sup>2</sup>'lik kiralanabilir alanda 200'den fazla marka bulunmaktadır. Yapıda 60.000 m<sup>2</sup> büyüklüğünde yeşil çatı ve 72.000 m<sup>2</sup> yeşil alan bulunmaktadır (zorlucenter.com.tr, 2023).

Yapının konumlandırıldığı arazinin özelliklerine göre bir mimari planlama yapılmıştır. Yakın çevreden fark edilmesini sağlayacak şekilde, binanın ana girişi büyük bir kamusal alan biçiminde tasarlanmıştır. Yapıya batı ve güney yönlerinden ulaşımın olanaksız olması sebebiyle Korukent Yolu Sokağı'ndan ikinci bir giriş oluşturulmuştur. Bu iki giriş noktasının birbirine bağlanması ve mevcut olan kot farkının avantaja dönüştürülerek yaya arteri oluşturulması, tasarıma yön veren önemli kararlar arasında olmuştur (arkiv.com.tr/, 2023).



Şekil 5. Zorlu Center Yaya Yolu ve Giriş [arkiv.com.tr/, 2023]

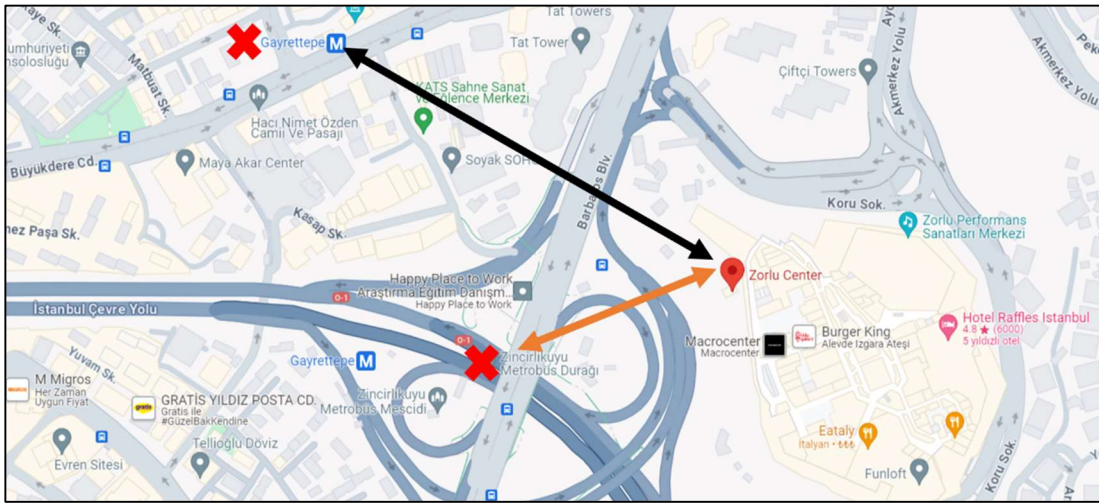
Tasarım kriterleri doğrultusunda karma işlevli bu yapının ara katman oluşturması için bir kabuk tasarlanmıştır. Ana yaya girişinin önünden arazinin subasman kotundan başlayan doğu ve güney yönlerinde yumuşak bir eğimle yükselen kabuk güney yönünde yaklaşık 30 metre yüksekliğine ulaşarak düz bir zemine dönüşüp boğaz manzarasına hakim bir 'kent balkonu' oluşturmuş olmaktadır.

Tasarımı şekillendiren bu kabuk, proje genelinde bölmekten çok birleştirmek için kullanılmış olsa da kamusalıktan ayrılması gereken noktalarda, piloti aracılığıyla nitelikli bir şekilde diğer dört birimden ayrılmıştır. Bu ayrılan birimler otel ve rezidans kuleleridir.

Kabuk ile mağaza katları arasında kalan bölümde servis birimleri, konutlar, ofisler ve otel yapısının bazı sosyal alanları bulunmaktadır. Alışveriş merkezinin hemen üzerine yerleştirilen ofisler, konutlarla meydan arasında tampon görevi görmektedir.

Yapının ortasında bırakılan boşluk çevresindeki alışveriş, kültür ve rekreasyon alanlarıyla birleşerek mekanlar ağı konseptini oluşturmaktadır ve bir çeşit kent meydanı görevi üstlenmektedir. Projenin temel amacı içe dönük bir alışveriş merkezi tasarımının çok ötesinde planlanarak, kentliye alternatif mekanlar oluşturmaktır.

Mağazalar, sinema ve diğer eğlence birimlerinin yer aldığı perakende katı doğrudan metrobüs ve metro bağlantısına sahiptir (Şekil 6). Bu şekilde ziyaretçi için ulaşım elverişli bir konumdadır.



Şekil 6. Zorlu Center Toplu Ulaşım Bağlantıları

[Google Maps üzerinden yazar tarafından hazırlanmıştır.]

## Rezidans

İstanbul Boğazı, Adalar ve yarımada manzarasına sahip, üç kule şeklinde tasarlanmıştır. 117 m<sup>2</sup> ile 735 m<sup>2</sup> büyüklüklerindeki farklı plan tipleri bulunan konut birimleridir.

Kompleksi şekillendiren ana kabuğun altında bulunan ve her dairenin kendine ait terası bulunan Teras Evler tasarımında eski Anadolu evlerinden esinlenilmiştir.

Konut sahiplerine özel dört açık bir kapalı yüzme havuzu, 1.500 m<sup>2</sup>'lik spor merkezi, bitkisel öğeler ile donatılmış koşu ve yürüyüş parkurları bulunmaktadır.



### **Raffles İstanbul Hotel**

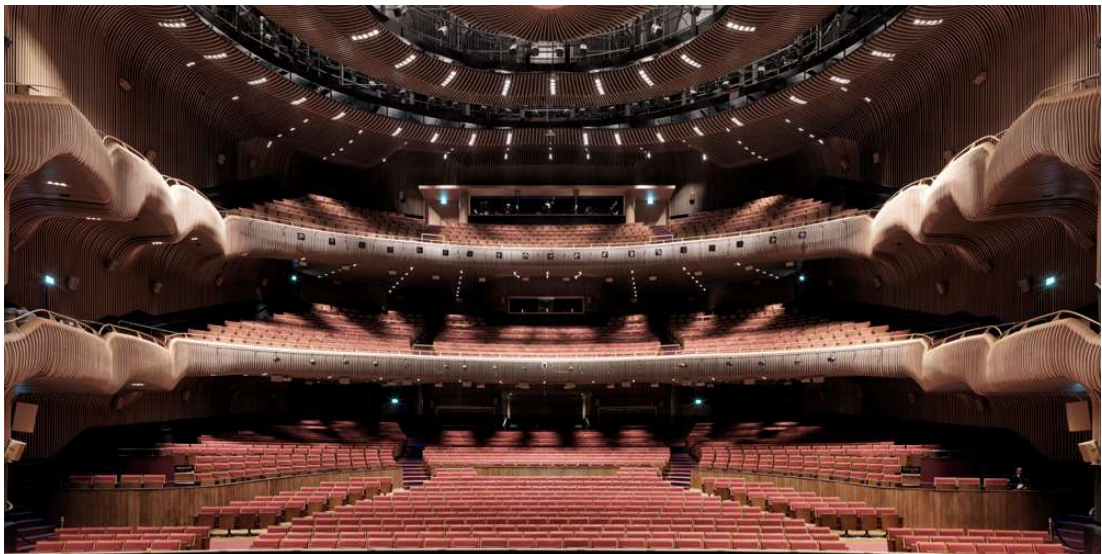
Projenin yükselen dört kulesinden biri otel fonksiyonuna sahiptir. Şehrin merkezinde kompleks bir yapının bir parçası olan otel beş yıldızlı, ihtişamlı bir oteldir. Uzun dönem konaklamalara imkan sağlayan, farklı büyüklüklerde tasarlanan, şehir veya deniz manzarasına sahip oda tipleri mevcuttur. Büyük davetler için ayrılmış iki katı ve geniş fuaye alanları bulunmaktadır. Ayrıca otel bünyesinde hamam, spa, güzellik ve spor salonu birimleri bulunur.

### **Zorlu Performans Sanatları Merkezi (Zorlu PSM)**

Zorlu PSM, 8 farklı ana mekan ve farklı etkinliklere ev sahipliği yapan mekanlara sahip olmasıyla çok amaçlı kullanıma uygun, sanat ve kültür merkezidir. Mekanları birbirine bağlamak için meydan görevi gören fuaye alanı bulunur. Meydan Fuaye, toplamda 1.400 m<sup>2</sup> alana sahiptir. Lansman, kokteyl ve sergi gibi çeşitli etkinlikleri karşılayabilecek bir altyapısı bulunmaktadır.

### **Turkcell Sahnesi**

Ana Sahne, performans sanatları merkezinin ana konser ve tiyatro alanıdır. Nisan 2018’de Turkcell ile yapılan anlaşma sonucu Turkcell Sahnesi olarak anılmıştır. İleri teknolojiye sahip akustiği ve ekipmanları ile 350 metrekare yük asansörleriyle hareketli, 550 metrekarelik sahne performans alanı ve teknik hazırlık mekanları dahil olmak üzere toplamda 1.570 metrekarelik bir alana sahiptir. Çift balkonlu yapısıyla 2.190 kişilik kapasitesi bulunmaktadır (Şekil 7).



Şekil 7. Zorlu PSM Turkcell Sahnesi [arkiv.com.tr/, 2023]

### Turkcell Sahnesi- Sahne Üstü Ayakta

İstanbul'da kışlık konser mekanı olarak hizmet edecek şekilde ayakta 3.500 kişiye kadar seyirci ağırlayabilecek bir konser alanı bulunmaktadır.

### Turkcell Platinum Sahnesi

Mekan 12 metre genişliğe, 13 metre derinliğe ve 12 metre sofita yüksekliğe sahip olan 156 metrekarelik performans alanı ve teknik hazırlık mekanları dahil sahne toplam 315 metrekarelik alanı kapsamaktadır. Önceki adıyla Drama Sahnesi, 717 koltuk kapasiteli salon, tek balkon ve parter alanından oluşmaktadır. Özenle tasarlanmış doğal akustik sağlayan elemanlarla donatılmıştır.

### %100 Studio

Tiyatrolar, partiler, konserler ve gösterimler gibi etkinliklerde kullanılmaktadır. Oturma düzeninde 200 kişilik kapasiteye, ayakta düzende 800 kişilik kapasiteye sahiptir.

### Touche

Oturma düzeninde 110 kişilik kapasiteye sahip ve 23.5 m<sup>2</sup> sahne alanı bulunan salon, küçük etkinlikler için tercih edilmektedir.

### Vestel Amfi

Hava koşullarının iyi olmasıyla açık alandaki etkinlikler için PSM'nin girişinde bulunan basamakların amfi düzeni oluşturmasıyla 1.000 kişilik kapasiteye sahip bir etkinlik alanı ortaya çıkmaktadır. Alan festivallere ev sahipliği yaptığı gibi nitelikli bir büyüklükteki LCD ekrandan seyir formatına uygun etkinlikleri de ağırlamaktadır.

### Sky Lounge

Çatı katında bulunan Sky Lounge, 900 metrekarelik alanda düz bir platformdur. Bar alanı, servis birimleri ve mutfağı bulunan mekanda, ayakta düzende 500 kişilik kapasiteye sahiptir.

### Galeri Alanı

Zorlu PSM -1 katında yer alan ve 3,30 metre tavan yüksekliğine sahip alanda görsel sanatlar için sergi alanı olarak kullanılmaktadır. Toplam 200 kişilik kapasiteye sahiptir.

### Vestel PSM Radyo

Radyo stüdyosu 10 kişilik kapasitesiyle 20 m<sup>2</sup> büyüklüğüne sahiptir. Zorlu PSM fuaye alanında konumlandırılmıştır. (zorlupsm.com/, 2023)

Zorlu Center projesi, tevazu-ihtişam, kamusal-özel, samimi-resmi gibi çelişkili ifadeleri, yapısal ve topografik çözümlenmelerle ele alarak, kurgulanmıştır. Projenin hedefinde sadece mimari anlamda iyi bir yapı olmak değil; kentliye, kente ve doğaya dair bir bakışla, yaşanabilir alanlardan oluşması yatmaktadır. Kullanıcıyı merkeze alarak tasarım hedeflerini gerçekleştiren projeler, kullanıcı tarafından değerlendirilerek kentin karakterine etki etmektedir.

Zorlu Center, farklı işlevlere sahip birçok birimi bünyesinde bulundurmaktadır. Bu birimler ziyaretçi sayısını artırmaktadır ve bölgeyi yoğunlaştırmaktadır. Bu sonuçlara ek olarak aktivite düzeyi yüksektir. Kompleks dinamik ve kullanıcı sirkülasyonunun yoğun olmasıyla ön plana çıkmaktadır. Açıklamalar çerçevesince örnek gösterildiği mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini nitelikli bir şekilde tanımlamaktadır.

Zorlu Center projesini diğer on bileşen üzerinden incelediğimizde, avlu ve meydan oluşturması yönünden kapalılık düzeyi bileşenini, modern mimarisi ile mimari stil zenginliği bileşenini, bitkisel öğelerin sıkça kullanılması ve projeye yeşilin hakim olması sebebiyle yeşil alan ve peyzaj bileşenini, projenin konumu ve topoğrafyaya uygun tasarımı sayesinde topoğrafya bileşenini, yapı malzemesi bileşenini, kentli tarafından kabul görmesi ve bilinirliğinin artması nedeniyle alanın algılanan imajı bileşenini, karayollarına ait bir arazi üzerine yapılmasıyla alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, sahiplik durumu bileşenini, saydamlık bileşenini, toplu taşımaya bağlantıları ve yaya ulaşım yolları ile erişilebilirlik durumu bileşenini sağladığı görülmüştür.

## 2. Galataport

İstanbul'un Avrupa Yakası'nda Haliç'in İstanbul Boğazı ile kesiştiği alanda bulunmaktadır.



Şekil 8. Galataport Genel Görünüm [trthaber.com/, 2023]

Geçmiş 12. yüzyıla dayanan Karaköy, Cenovalıların kurduğu Galata'nın önemli bir parçasıdır. Bölge asırlar boyunca bir arada yaşayan, birçok toplum ve kültürü içerisinde barındırmıştır (galataport.com/,2023).



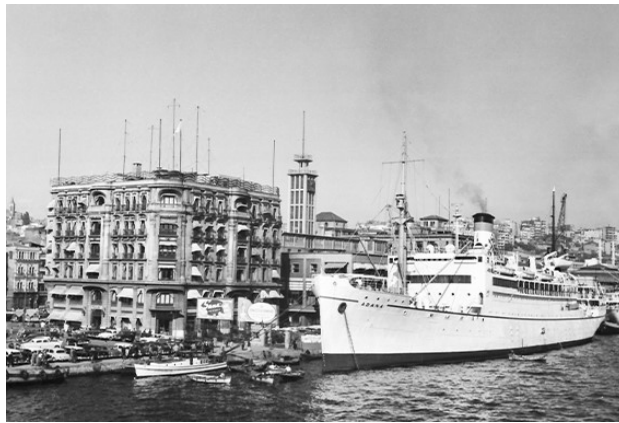
Şekil 9. Tarihi Liman [galataport.com/, 2023]





Şekil 10. Tophane Saat Kulesi Yenileme Öncesi [sehirplanlama.ibb.istanbul/, 2023]

Sultan Abdülmecid tarafından, 1848 yılında Tophane Saat Kulesi (Nusretiye Saat Kulesi), 1852 yılında ise Tophane Kasrı yaptırılmıştır (Şekil 10). 1892 yılında Rıhtım inşa edilmiş ve denizle bağlantı koparılmıştır. Rıhtımın ilk binası, 1911 yılında Paket Postanesi binası olmuştur; yolcu salonu, hastane, postane gibi birçok işleve sahiptir. 1910-1911 yıllarında ikinci bina olarak Çinili Han inşa edilmiştir; önce yolcu salonu, 1940'tan sonra ise posta merkezi olarak kullanılmıştır. 1914 yılında üçüncü bina Merkez Han yaptırılmıştır (Şekil 11). Mevcut binaların ihtiyaca cevap verememesi üzerine 1940 yılında Çinili Han ile Merkez Han arasında Karaköy Yolcu Salonu yapılmıştır. 1950'li yıllarda Salıpazarı'ndaki antrepoların yapılmasıyla liman alanı 2013 yılındaki vaziyetine kavuşmuştur. Önceleri yük gemilerini karşılayan liman, 1980'lerden sonra kruvaziyer gemilerini ağırlamaya başlamıştır (galataport.com/, 2023).



Şekil 11. Merkez Han [galataport.com/, 2023]

Liman alanı, Henry Ford'un araç üretim fabrikası kurma isteği üzerine, 1925-1945 yılları arasında, Ford Fabrikası'na da ev sahipliği yapmıştır. 1990 yılında Karaköy ve Salıpazarı arasındaki 1,2 kilometre uzunluğundaki sahil şeridinin düzenlenip, yeni bir yolcu limanı yapılması konusu gündeme gelmiştir ([galataport.com/](http://galataport.com/), 2023).

Türkiye Denizcilik İşletmeleri, sahil şeridinde bulunan antrepo ve depoları özelleştirmeyi planlamıştır. Gerekli işlem ve ihale süreçlerinin sonunda, Şubat 2014'te liman alanı devralınmış ve faaliyetlere başlanılmıştır. 2018 yılında ise şirketin ünvanı Galataport İstanbul Liman İşletmeciliği ve Yatırımları A.Ş. olarak değiştirilmiştir ([galataport.com/](http://galataport.com/), 2023).

Galataport, İstanbul'un tarihi limanının yeniden işlevlendirilmesiyle dünya standartlarında bir kruvaziyer limanına dönüştürülmüş ve yıllardır halkın kullanımına kapalı olan deniz kenarında bulunan 1,2 kilometre uzunluğundaki sahil şeridini de erişilebilir kılmıştır (Şekil 13). İnşaat sürecinin 2021 yılında tamamlanmasıyla kullanıma açılmıştır.

Limanın tarihi geçmişine saygı duyularak bu mirası koruma amacıyla tescilli yapıların restorasyon çalışmaları özenle yapılmış olup, şehre tekrar kazandırılmıştır. Tophane Saat Kulesi de titizlikle yapılan restorasyon çalışması sonucu yeni halini almıştır (Şekil 12). Binaların dayanımlarını arttırmak amacıyla iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. Paket Postanesi rihtimin en eski binasıdır, özel arduvaz çatıları ve cepheleriyle projenin sembollerinden biri olmuştur. Alanda yer alan Merkez Han, Çinili Han ve Karaköy Yolcu Salonu binaları restore edilerek, 177 odalı 'The Peninsula İstanbul' oteline dönüştürülmüştür ([galataport.com/tr/](http://galataport.com/tr/), 2023).



Şekil 12. Tophane Saat Kulesi Yenileme Sonrası [Yazara aittir.]

Galataport, alışveriş imkanı sunan ticari alanlar, kültür ve sanat birimleri, kafeler, restoranlar, ofisler, otel ve 2.400 araçlık otopark alanı ile kompleks bir yapı haline dönüştürülmüştür. Galataport İstanbul, çevresindeki tarihi dokuya ve mimariye uyum sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Tasarımın dikkat çeken yönleri, mahalle düzeninde erişilebilir ve düşük katlı yapılardan oluşmasıdır.



Şekil 13. Galataport Sahil Şeridi [sogutmadunyasi.com/, 2023]

İstanbul Modern (Şekil 14) ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ni (Şekil 15) bünyesinde bulunduran Galataport kültür, sanat ve tasarımın odak noktası olmaktadır.



Şekil 14. İstanbul Modern [galataport.com/tr/, 2023]



Şekil 15. MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi [irhm.msgsu.edu.tr/, 2023]

Ana liman olarak konumlanan Galataport İstanbul, dünya standartlarında son teknoloji kullanılarak terminal, bagaj, pasaport kontrol ve gümrük işlemlerini, ziyaretçilerin sahil kullanımını engellememesi için yer altına almıştır. Dünyada ilk kez kurgulanan özel kapak sistemi kullanılmıştır. Bu sistem limanda gemi olmadığında gümrük



işlemleri birimi ile güvenli birimi birbirinden ayıran kapak sistemi sayesinde geçici gümrüklü saha açılarak sahil şeridini kullanıcının erişimine açık bırakılmaktadır.

Günde 3 gemi ve 15.000 yolcu kapasitesi ile 29.000 m<sup>2</sup> büyüklüğündeki, Yer Altı Kruvaziyer Yolcu Terminali'nin tasarımını Autoban Mimarlık firması yapmıştır. Tasarım fikrinin temel taşı, bölgenin zengin tarihi dokusu olmuştur. Roma ve Bizans döneminde kentin su ihtiyacı için oluşturulan su depoları olarak kullanılan Yerebatan ve Filoksenos sarnıçlarından etkilenilmiştir. Terminalin iç kabuğu ve sütunlarında bu etki görülmektedir. Güneş ışığından fazla yararlanılmayan alanlar, yolcuların mekanda sorunsuz bir deneyim gerçekleştirebilmesi için estetik, doğal ve olabildiğince ferah olması sağlanmıştır (Şekil 16). Genel olarak aydınlatma ve yüzey malzemelerinde kullanılan açık renk paleti bu etkiyi hissetmeye yönelik olmuştur (autoban.com/, 2023).



Şekil 16. Yer Altı Terminal Binası [autoban.com/, 2023]



Şekil 17. Galataport Yapılar ve Mekanlar [Yazara aittir.]

Galataport örnek gösterildiği mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini farklı fonksiyonlara sahip hizmet birimlerini bir arada bulundurmasıyla sağlamaktadır (Şekil 17). Galataport İstanbul, kullanıcılara sunmuş olduğu farklı ulaşım alternatifleriyle erişilebilir özelliktedir bu nedenle erişilebilirlik durumu bileşenini, mekanlarda gerek yapı malzemesi ile gerek doğal materyaller ile sınırlama getirilerek kapalılık düzeyi bileşenini, bina cephelerinde farklı malzeme kullanımıyla yapı malzemesi bileşenini, projenin dönüşüm ve yenileme çalışmaları sonucu tarihi özellikleri ve modern tasarım dokunuşları ile mimari stil zenginliği bileşenini, kentliye yönelik imaj oluşturabilmesiyle alanın algılanan imajı bileşenini, geçirmiş olduğu restorasyon ve işlev farklılıklarından dolayı alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, deniz kenarı olması ve tasarımın buna göre şekillenmesiyle topoğrafya bileşenini, sahiplik durumu bileşenini ve saydamlık bileşenini sağlamaktadır. Proje genelinde düzenli ve işlevsel peyzaj çalışmaları yapılmıştır fakat düşük ölçüde yeşil alan kullanılması sebebiyle yeşil alan ve peyzaj bileşenini düşük seviyede sağlamaktadır.

## **B. Kapalılık Düzeyi**

Kapalılık düzeyi kriteri temelinde sınırların oluşturmuş olduğu bir alanı tanımlamak anlamında düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde sınırlar, sınırlayıcı öğeler ve mekansal olarak sınır kavramı açıklanmıştır.

Sınırlar, kültürel ve fiziksel yapının olduğu çevre kapsamında insanları birbirinden ayırmak veya onları aynı ortamda birleştirmek amacıyla tanımlı bir çevre oluşturan elemanlardır (Ertemli, 2018).

Sınırlamalar fiziksel olarak, doğal ya da yapay sınırlar olabildikleri gibi fiziki bir öge olmadan, algısal veya bilinçsel bir durumun sonucu da olabilmektedir.

Mimari anlamda sınırların ilk işlevi korumaktır. İlk olarak insanları olumsuz dış etkenlerden korumak amacıyla doğa ile insan arasında bir sınır oluşturulmuş ve insanlar dışa kapalı mekanlarda (mağaralarda) yaşamaya başlamıştır. Sınırların ikincil işlevi ise mekanı tanımlamak üzerine olmuştur. Bir mekanı sınırlandırarak o mekanı tanımlanabilir hale getirmek mümkündür. Ayrıca iki mekanı ayırarak veya birleştirerek mekansal düzenlemeler yapılmaktadır (Yücel ve Düzgün Bekdaş, 2023).

Kostof, sınırlama kavramını “mimarlık korunaklı kabuk yapmaktan daha fazlasıdır. Mimari olarak sınırsız bir mekan kurgulanır ve hacimsel olarak kapatılmadan da mekana sınır getirilebilir. Bu durum iki şekilde uygulanabilir, sınırları belirleyerek veya sembolize ederek, mekanda sınırlama yapılabilir.” şeklinde açıklamıştır (Kostof, 1985).

Bir boşluğun mekan olabilmesi için üç boyutlu olması ve sınırlarının olması koşulunun sağlanması gerektiği söylenebilir. Sınırlar, sınırlamış olduğu nesneyi vurgular, somutlaştırır ve algılanabilir hale getirmektedir. (Gülmez, 1996).

Bu tanımlamalardan yola çıkarak kapalılık düzeyi bileşeninin, temeli olan sınırlama kavramı şu şekilde özetlenebilir. Bir boşluğun mekan olması çevresindeki sınırlamalara bağlıdır. Bu sınırlayıcı elemanlar sayesinde mekan bir nitelik kazanır, somutlaşır ve kolay algılanabilir bir hale gelmektedir. Mekanı ya da bir bölgeyi sınırlayan elemanlar fiziksel olarak doğal veya yapay elemanlardan oluşabilir. Bu elemanlar yapılar, bitkisel öğeler, su öğeleri, yapısal öğeler ve dekoratif nesnelere olarak örnek gösterilebilir.

Bu çalışmada kapalılık düzeyi bileşenine Taksim Meydanı ve Viaport Marina Tuzla örnek gösterilmiştir.

## 1. Taksim Meydanı

İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde Tarlabaşı Bulvarı, İstiklal Caddesi, Gümüşsuyu Caddesi, Sıraselviler Caddesi ve Cumhuriyet Caddesinin kesişim noktasında bulunmaktadır. Taksim Meydan'ı restoranlar, oteller, mağazalar, eğlence ve kültür mekanlarından oluşan aktivite düzeyi yüksek bir rekreasyon alanıdır. Meydan yerel halk, yerli ve yabancı turistler için odak haline gelmiştir.

Tünel başı ve Şişhane'den başlayıp, ana eksen olan İstiklal Caddesi'nin iki yanında da yoğun bir yerleşim alanı sergileyen Beyoğlu, burada ilk kez geniş perspektifli bir boşluğa ulaşmaktadır. Bu boşluk, alana ulaşmış insan ve taşıt yoğunluğunu; doğu yönünde denize, batı ve kuzey yönlerinde caddelere giden, çeşitli yönlere yönlendirmektedir. Bu alan, Cumhuriyet Anıtı'nın yerleştirilmesiyle bir meydan kimliği kazanmıştır. Taksim Meydanı, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, yeni devletin bir sembolü olarak görülmüştür (Gülersoy, 1994:198-199).

### Taksim Maksemi

Bölgeye giren ilk imar eseri o dönemdeki İstiklal caddesine yabancı görünen, klasik Osmanlı üslubunda yapılmış su deposudur (Şekil 18). Osmanlı döneminde yakın semtlere su dağıtmak (taksim etmek) amacıyla yapılan depo bugünkü Taksim Meydanı'na ismini vermektedir (Gülersoy, 1994:198-199).



Şekil 18. Taksim Maksemi [cdn.iha.com.tr/, 2024]



## **Cumhuriyet Anıtı**

Taksimdeki boşluğun meydan olarak tanımlanması amacıyla tamamlayıcı nitelikte bir sembol olarak yapılmıştır. Bu anıttan önce yolların birleştiği kesişim noktası, kavşak olan Taksim bu anıtle birlikte şehir meydanı olarak tanımlanmıştır (Şekil 19).



Şekil 19. Cumhuriyet Anıtı [ataturkansiklopedisi.gov.tr/, 2023]

O dönemlerde Taksim çevresinin, şehrin son 25-30 yıldır modern kesiminin gelişim gösterdiği bir yer olması sebebiyle Taksim meydanına bir Atatürk heykelinin dikilmesine karar verilerek çevre düzenlemeleri yapılmıştır. Meydanda simgesel bir yapı haline gelen anıt kaidesi 7 metre olmak üzere 11 metre yüksekliğinde ve 17 metre çapındadır. 1928 yılında tamamlanarak bugünkü yerini almıştır (ataturkansiklopedisi.gov.tr/, 2023).

## **Taksim Cami**

Taksimde bir cami inşa edilmesi fikriyle ilgili ilk girişim 1952 yılında gerçekleşmiştir. Bu girişim yanıtızsız kalmıştır ve yıllar boyunca cami yapılıp yapılmaması gibi tartışmalar sonucunda 150 yıl içerisinde bir yanıt alınamamış ve cami yapılamamıştır. Elmas ailesinin desteği ve isteği üzerine yetkililer tarafından onaylanarak 2017 yılı şubat ayında caminin temelleri atılmıştır. 28 Mayıs 2021 yılında cami kullanıma açılmıştır (Şekil 20). Caminin mimarları Şefik Birkiye ve Selim Dalaman'dır.

Cami İstiklal Caddesi ile Tarlabaşı Bulvarını birleştiren üçgen üzerinde bir odak oluşturmaktadır. Taksim Cami'nin tasarımını Taksim Meydanı şekillendirmiştir. Cami, önündeki Taksim Maksemi'ne göre planlanmıştır. Selçuklu Osmanlı, Bizans ve Anadolu mimarisinde kullanılan malzemeler modernize edilerek, klasik cami mimarisi formu modern bir üslupla tasarlanmıştır. 19. yüzyılda Beyoğlu bölgesine hakim olan mimari anlayışa uyum sağlayacak nitelikte bir tasarım hedeflenmiştir.



Şekil 20. Taksim Cami ve Meydan [aa.com.tr/, 2023]

Cami, 2.482 m<sup>2</sup> büyüklüğünde arsa alanı ve yaklaşık 16.220 m<sup>2</sup>'lik inşaat alanına sahiptir. 64,8 metre yüksekliğinde iki minaresi ve 24,5 metre çapında, 33 metre yüksekliğinde kubbesi bulunmaktadır. İbadet alanlarında 3.000 kişinin ve dış avluda 2.400 kişinin namaz kılabilceği büyüklükte tasarlanmıştır. Kadınlar için ayrılan alanda ise 620 kişilik kapasiteye sahiptir. Çok amaçlı salon, kafe, kütüphane, aşevi ve sergi salonu için 1.800 m<sup>2</sup> alan bulunmaktadır. 165 araç kapasitesine sahip otopark alanı bulunmaktadır (taksimcamii.com.tr/, 2023).



Şekil 21. Taksim Bölgesi Genel Görünüm [taksimcamii.com.tr/, 2023]

2011 Eylül ayında İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi, Taksim Meydanı yayalaştırma projesini kabul etmesiyle 2013 yılında Tarlabası Bulvarı – Cumhuriyet Caddesi aksındaki araç trafiği AKM ve Gezi Parkı önü ile Taksim Anıtı çevresinden yeraltına alınmıştır. Parçalı yaya alanlarının kesintisiz bir şekilde birbirine bağlanmasıyla Eylül 2013'te 98.000 m<sup>2</sup> alan yayalaştırılmıştır (Şekil 22). Taksim Meydanı İstanbul'un neredeyse her noktasına ulaşabilmek için elverişli bir konumdadır (Şekil 21). Havayolu ve deniz ulaşım güzergahlarına yakınlığı, tramvay, nostaljik tramvay, metro ve föniküler hatlarını bulundurması ayrıca karayolları ulaşımında geçiş güzergahı olması gibi zengin bir ulaşım ağına sahiptir (Acarlı, 2017).



Şekil 22. Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi Alanı [sehirplanlama.ibb.istanbul/, 2023]

Taksim Meydanı yakın çevresinde Taksim Maksemi, Taksim Cami, Taksim Gezi Parkı, The Marmara Oteli ve Atatürk Kültür Merkezi'nin oluşturmuş olduğu bir sınırlamayla kapalılık düzeyi kriterini açıklamaya örnek gösterilmiştir. Kısaca Taksim Meydan'ı anıtsal öğeler, yapılar ve park ile sınırlandırılmış bir alandır. Bunun yanı sıra kullanıcı yoğunluğunun fazla olması, meydanın farklı mekanları birleştirmesiyle mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi kriterini sağlamaktadır. Meydanın tarihinin çok eski olması ve her döneme ait yapılar bulundurması ile mimari stil zenginliği, farklı malzemelerin bir arada kullanılmasıyla yapı malzemesi kriterini,



meydanın turistik bir bölge olarak imaj oluşturmaları ve kentli için simgesel bir yer olması ile alanın algılanan imajı kriterini, meydanın görülebilir etkinliklere ev sahipliği yapmasıyla saydamlık kriterini ve zengin bir ulaşım ağına sahip olması nedeniyle erişilebilirlik durumu kriterini sağlamaktadır. Alanın geçmişten beri meydan olarak kullanılması sebebiyle alanın önceki ve şimdiki rolü değişmemiştir, topoğrafyaya bağlı bir değişim görülmemektedir.

## 2. Viaport Marina Tuzla

Via Properties kuruluşu tarafından, Mayıs 2015'te hayata geçirilen Viaport Marina, İstanbul'un Anadolu Yakası'nda Tuzla ilçesinde bulunmaktadır. Marinanın projesi Dome+Partners proje ofisi tarafından yapılmıştır. Toplamda yaklaşık 600.000 m<sup>2</sup> alandan oluşmaktadır. Dünyada, marında konumlandırılan altı fonksiyonlu ilk proje olma ünvanı taşımaktadır. Proje bünyesinde yat limanı, alışveriş merkezi, otel, eğlence merkezi, akvaryum, su parkı, kafe ve restoranlar bulunmaktadır.



Şekil 23. Viaport Marina Projesi Genel Görünüm [viaportmarina.com/, 2023]

### **Marina**

Viaport Marina, özel tasarımı ve coğrafi konumu avantajıyla olumsuz hava koşullarından etkilenmemek üzere tasarlanmıştır. 750 yat kapasitesine sahiptir. Uluslararası Denizcilik Başarı Ödülleri tarafından, 2017 yılında Altın Çıpa Ödülü'ne layık görülmüştür.



Şekil 24. Viaport Marina Alanı [viaportmarina.com/, 2023]

### Otel

Otel hizmeti, beş yıldızlı Crowne Plaza İstanbul Tuzla Viaport Marina Hotel tarafından sağlanmaktadır (Şekil 25). Otelin farklı kullanıcı ihtiyaçlarına göre tasarlanmış, 256 odası bulunmaktadır (cpistanbulmarina.com/, 2023). İş ve tatil amaçlı, kısa veya uzun dönem konaklamalar için uygundur.



Şekil 25. Crowne Plaza [etstur.com/, 2023]

### **Alışveriş Merkezi**

Tek katlı yatay mimarisi ile açık alanda yerleştirilen 154 alışveriş ünitesinden oluşmaktadır. Merkezin, deniz manzaralı mağazaları kafeleri ve restoranları bulunmaktadır. Cadde üzerinde yerleştirilmiş birimlerin ortasında, su ögeleri kullanılmıştır. Ara geçişleri sağlamak için su ögelerinin üzerinde belirli noktalarda hafif yükseltili yaya köprüleri oluşturulmuştur.



Şekil 26. Alışveriş Alanları [viaportmarina.com/, 2023]

### **ViaSea Tema Park**

Dünya standartlarında bir teknoloji kullanılarak tasarlanana eğlence merkezi modern eğlence ünitelerinin yanında klasik lunapark kültürünü de barındırmaktadır. Alan içerisinde kullanıcılara hizmet edecek birimlerde bulunmaktadır.

### **ViaSea Akvaryum**

Türkiye'nin ilk ve tek iklim temalı akvaryumu olarak öne çıkmaktadır. Eğitim, eğlence ve keşif amaçlı kurulan akvaryumda, farklı iklim kuşaklarına ait binlerce sualtı canlısı bulunmaktadır. ViaSea Akvaryum, 8.000 m<sup>2</sup> arazi üzerine kurulmuştur, akvaryuma ek olarak Timsah Park ve Kuş Cenneti ünitelerini de bünyesinde bulundurmaktadır. Boğaziçi'nin tarihini kronolojik sıra ile ziyaretçiye sunan akvaryum sualtı tüneli ile İstanbul'un en uzun tünelidir (viaseaakvaryum.com/, 2023).

### **Aslan Park**

2018 yılında 8.000 m<sup>2</sup> alana kurulmuştur. Dokuz farklı türde canlıya ev sahipliği yapılmaktadır.

### **Aquapark**

Aquapark 15.000 m<sup>2</sup>'lik alan üzerinde kurulmuştur ve 2019 yılında hizmete açılmıştır (marinaaquapark.com/, 2023). Açık alanda yerleştirilen yüzme havuzları, çocuk havuzları ve su kaydırakları ile sadece yaz mevsimlerinde hizmet vermektedir.

Anlatılan bu birimlere ek olarak korsan adası, sinema salonları, oyun makineleri salonu, bowling salonu ve küçük çocuklar için yumuşak dokulu oyun alanları bulunmaktadır.

Viaport Marina'ya ulaşım ise özel araç, taksi, İETT otobüsleri, minibüsler ve aktarmalı olarak Marmaray ile sağlanmaktadır.

Viaport Marina'nın kapalılık düzeyi bileşenine örnek gösterilmesinin sebebi projenin bir ada şeklinde tasarlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Kompleks yapı, öncelikle deniz ile sınırlandırılmış olmaktadır ve bu sınırlama doğrultusunda tasarlanmıştır. Ayrıca açık bir alanda bulunmasına rağmen içerisinde bulunan diğer birimler ile birbirine sınırlama elemanı olmaktadır. Bu sınırlama büyük cephe yüzeyleri ile değil gerek birimi oluşturan ekipmanlar gerek döşeme farklılıkları veya kullanılan malzeme farklılıkları ile sağlanmıştır. Ek olarak alışveriş caddesini oluşturan alanın su öğeleri ile mekanda bir sınırlama yapılmış olmasıdır. Sonuç olarak yapı hem yerleştirildiği arazi üzerindeki sınırlamalar ile hem de kendi bünyesinde buluşturmuş olduğu farklı hizmet alanları ve alanlarda kullanılan sınırlayıcı elemanlarla sınırlandırıldığını söylemek mümkündür.

Viaport Marina diğer bileşenler için ele alındığında, kompleks bir proje adası olması üzerine mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini çok büyük ölçüde sağlamaktadır. Otel ve alışveriş caddesinde kullanılan üslup daha çok modern mimarlığa çağrışım yapmaktadır bu nedenle mimari stil zenginliği bileşenini, otel ve mağaza cephelerinde kullanılan malzemeler genellikle benzer malzemelerin tekrarı ile oluşturulmuştur bu nedenle yapı malzemesi bileşenini, Tuzla bölgesinde kentli için bir eğlence ve rekreasyon alanı olarak imaj oluşturmasıyla alanın algılanan imajı bileşenini, projenin boş bir arazi üzerine inşa edilmesi ve bölgenin değişimi

nedeniyle alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, mağazaların tek katlı açık bir alana yerleştirilmesi, eğlence birimlerinin hacimli kütleler olması, deniz tarafından bakıldığında marinanın ve hizmet birimlerinin görülebilir olması nedeniyle saydamlık bileşenini ve ulaşım alternatifleri sunmasıyla da erişilebilirlik durumu bileşenini, yeşil alan tasarımı az olmasına rağmen peyzaj tasarımına özen gösterilmesiyle düşük etkide yeşil alan ve peyzaj bileşenini, marina alanı haricinde proje geneli misafirlerin kullanımına uygun halka açık tasarlanmış olması sebebiyle sahiplik durumu bileşenini, deniz kenarı olması sebebi ve tasarımın bu ölçütte yapılması ile topoğrafya bileşenini sağlamaktadır.

### **C. Yeşil Alan ve Peyzaj**

Açık alanlar, mimari yapıların ve ulaşım alanlarının haricinde kalan boşluklar olarak tanımlanmaktadır. Kent ölçeği üzerinden ele alındığında, kent dokusunu oluşturan temel unsurlarından biri olmaktadır (Gül ve Küçük, 2001). Bu alanlar meydanlar veya rekreasyon alanları olarak işlevselleştirilmektedir.

Yeşil alan nosyonu ise mevcuttaki açık alanların bitkisel elemanlar ile kaplanarak veya uygun eşleştirmelerle farklı dokularla birlikte kullanılmasıyla oluşturulmuş yüzeyler olarak açıklanmaktadır. Bu tanımlamalara göre, her yeşil alan açık alan olarak tanımlanabilirken, her açık alan yeşil alan olarak sınıflandırılmamaktadır (Gül ve Küçük, 2001). Çocuklar için tasarlanmış oyun bahçeleri, parklar, piknik alanları, botanik bahçeleri ve millet bahçeleri yeşil alanlara örnek oluşturmaktadır.

Yeşil alanlar yatay düzlemde bulunmasının yanı sıra düşey düzlemlerde de bulunmaktadır. Bunlara bina cepheleri en belirgin örneği oluşturmaktadır. Yeşil alanlar peyzaj mimarlığının temel yapıtaşını oluşturmaktadır. Mimari projelerin, kentsel alanların ve rekreasyon alanlarının peyzaj, proje ve uygulamalarıyla desteklendiği, birlikte harmanlanarak görsel, işitsel, dokusal ve işlevsel etkileri yüksek sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir.

Bu tanımlamalardan yola çıkarak, yeşil alan ve peyzaj bileşenine, 21. yüzyıl içerisinde kazanılmış, Meydan İstanbul Alışveriş Merkezi ve Baruthane Millet Bahçesi örnek gösterilmiştir.



## 1. Meydan İstanbul Alışveriş Merkezi

Meydan İstanbul, İstanbul'un Ümraniye ilçesinde 128.000 m<sup>2</sup> arazi üzerinde yer almaktadır. Alışveriş merkezinin fikir projesi, FOA Studio tarafından hazırlanıp, Turgut Alton Mimarlık ofisi tarafından geliştirilmiş ve uygulanabilir hale getirilmiştir. Yapı 2007 yılında tamamlanarak, kullanıma açılmıştır. Arsanın topoğrafyasından farklı olarak, bina toprak altına yerleştirilmiştir bu sayede çevreye ve misafirlerine büyük bir meydan bırakılmıştır. Bu bağlamda çatı örtüleri çevrenin topoğrafyasına bağlanmıştır (arkiv.com.tr/, 2023).



Şekil 27. Meydan Görünümü [arkiv.com.tr/, 2023]

Merkezin büyüklüğünün yanı sıra öne çıkan bir diğer özelliği 30.000 m<sup>2</sup> büyüklüğündeki yeşil çatıya sahip olmasıdır. Bu yeşil çatı ile birlikte, yenilenebilir enerji kullanımı ve toprak kaynaklı ısı pompası sistemiyle sürdürülebilir bir proje olmuştur (turgutalton.com/, 2023). Proje tamamlandığı zamandan bu yana gerek mimari açıdan gerek sürdürülebilirlik alanlarında birçok ödül ile onurlandırılmıştır.



Şekil 28. Meydan İstanbul Yaya Yolu [Yazara aittir.]

Meydan İstanbul'un 50.000 m<sup>2</sup> çarşısı alanı, 5.200 araçlık otopark kapasitesi, kafe ve restoran işletmeleri bulunmaktadır. Yılda 32 milyon ziyaretçiyi ağırlamaktadır (wamturkey.com/, 2023).



Şekil 29. Central Park [meydan-istanbul.com/, 2023]

Meydan İstanbul'da içerisinde farklı türlerdeki ağaç ve bitkilerin bulunduğu Central Park alanı 15.000 m<sup>2</sup> büyüklüğe sahiptir. Bu alan içerisinde aktivite alanları, çoklu spor tesisi, piknik alanları, 5.000 m<sup>2</sup> büyüklüğünde açık hava çocuk oyun parkı ve 2.000 m<sup>2</sup> büyüklüğünde kapalı oyun alanı bulunmaktadır (meydan-istanbul.com/, 2023).



Şekil 30. Genel Görünüm ve Yeşil Doku [wamturkey.com/, 2023]

Meydan İstanbul, yoğun yeşil dokuya sahip olması, meydan ve çevre düzenlemelerinin alışveriş merkezine uygun bir biçimde tasarlanması sebebiyle yeşil alan ve peyzaj bileşenine örnek gösterilmektedir. Alışveriş merkezi birimlerinden ve kamusal alana sahip olmasından dolayı kullanıcı yoğunluğu yüksektir bu nedenle mekanlar ağır-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, açık formda tasarlanmasına rağmen yapısal öğeler, bitkisel doku ve malzemelerle yapılan sınırlandırmalar ile kapalılık düzeyi bileşenini, çeşitli yapı malzemeleri kullanımıyla yapı malzemesi bileşenini, kamu kullanımına açık mekanlardan oluşması sebebiyle sahiplik durumu bileşenini, açık alanda bulunması görülebilir etkinliklere imkan sağlamasından dolayı saydamlık bileşenini sağladığı görülmektedir.

## 2. Baruthane Millet Bahçesi

Yüzyıllar boyu Anadolu'da yaşamış medeniyetlerden kalan izlerin birleşimi sonucu ortaya çıkan ve diğer bahçe düzenlemelerinden farklı olarak kurgusal, mekansal, bitkisel ve yapısal organizasyon bileşenlerine sahip ve yapı gruplarını birbirine entegre edebilen açık yeşil alan yaklaşımı, kültürel peyzajın en temel unsuru olmaktadır.

Kültürel ve sosyal etkinlikleri bünyesinde bulunduran bu alanlar yaşamın her zaman içinde olan mekanlardır. Zaman içerisinde bulunduğu coğrafyaya uygun olarak doğal ve yapay bileşenlere göre şekillendirilmiştir. Burada bahsedilen doğal bileşenler morfoloji, iklim ve vejetasyon çeşitliliği iken gelenekler, inançlar, üretim şekilleri, sosyal ve kültürel yapı yapay bileşenleri oluşturmaktadır (milletbahceleri.gov.tr/, 2024).



Şekil 31. Baruthane Millet Bahçesi [milletbahceleri.gov.tr/, 2024]

Kökene 19. yüzyıla uzanan millet bahçeleri, geleceğe yönelik 21. yüzyılda kentlerin peyzaj kimliğini temsil eden, bulunduğu kente ve coğrafyaya ait değerleri öncelik



edinen, sürdürülebilir, estetik, ekolojik ve yüksek rekreatif değere sahip açık yeşil alanlardır.

1698 yılında Şehremini Baruthanesi'nin yanması üzerine, barut üretimi için Baruthane-i Amire yapılmıştır. 1701'de faaliyete geçen yapıya zaman içerisinde kullanım ihtiyacından ötürü ek binalar yapılmıştır bu binalar Bakırköy'ün sahil kıyısında değil iç kısımlarında bulunmaktadır (Doğaner, 2012). Yapılarda dönem içerisinde farklı zamanlarda birçok kez kaza ve yangın yaşanması sonucu gerekli onarımları yapılmıştır (Aydın, 2017). Baruthanenin sahil şeridine doğru genişlemesi sonucu 1792'de III. Selim tarafından, sahilde seyir ve dinlenme kasrı yaptırılmıştır. Bu sayede baruthanenin geniş arazisini bu kasrın üst katından izleyerek gelişmeleri takip etmiştir. Deniz kıyısında bulunan Hünkar Köşkü (Şekil 32) olarak bilinen yapı günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Tuna ve Şeker, 2009).

Çeşitli kaynaklarda Baruthane-i Amire, İstanbul Baruthanesi ve Bakırköy (Makriköy) Baruthanesi olarak bilinmektedir.

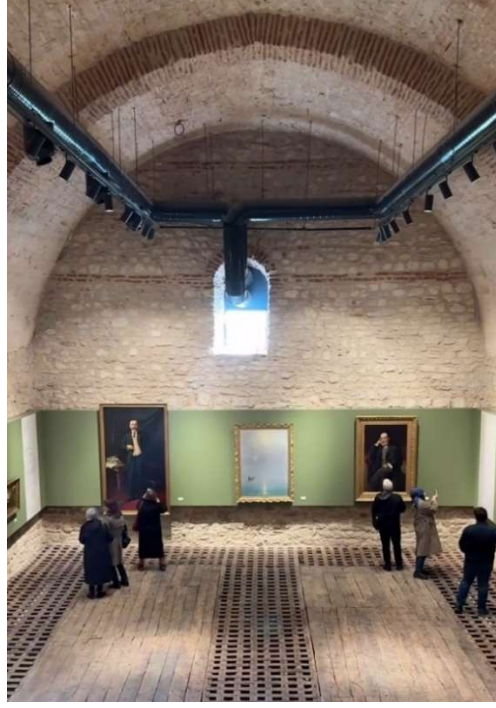


Şekil 32. Hünkar Köşkü [litpa.com.tr/, 2024]

Yeniden işlevlendirme örneği olan Baruthane Millet Bahçesi, günümüzde içerisinde sahil kıyısında yer alan eski Baruthane binasının izlerini taşımaktadır.

Baruthane Millet Bahçesi, İstanbul'un Bakırköy ilçesine bağlı Ataköy sahil kıyısında bulunmaktadır. 17 Kasım 2018'de kullanıma açılmıştır (Aksoy ve Firidin Özgür, 2020). Toplam 59.719 m<sup>2</sup> proje alanına sahiptir. Yoğun miktarda ağaçlandırma

çalışması ile nitelikli bir peyzaj tasarımı yapılmıştır. Bahçe içerisinde iskele, otopark, çocuk oyun alanı, spor alanları, yürüyüş ve bisiklet yolu bulunmaktadır.



Şekil 33. Müze ve Sergi Alanı [Koyuncu, 2024]

İBB tarafından, Baruthane binasına yapılan restorasyon sonucu kütüphane, konser ve etkinlikler için sahne alanı, müze, sergi alanı, kafe ve restoran bulunmaktadır (Şekil 33).

Baruthane Millet Bahçesi, sahip olduğu peyzaj tasarımı ve yoğun bulunan bitkisel öğeleriyle yeşil alan ve peyzaj bileşenine örnek olarak gösterilmektedir. Halkın kullanımına açık olması ile sahiplik durumu bileşenini, açık alanda bulunması dışarıdan algılanabilmesiyle saydamlık bileşenini, içerisinde bulundurmuş olduğu hizmet birimleri, rekreasyon alanları ve sergi alanları ile mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini sağlamaktadır. Deniz kenarında olması, bitkisel öğelerden oluşması ve tarihi duvarları bulunması gibi sınırlayıcı elemanları bulunmaktadır bu nedenle kapalılık düzeyi bileşenini, tarihine bakıldığında kullanım amacının günümüzdeki işlevinden farklı olması sebebiyle alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini sağladığını söylemek mümkündür.

## D. Mimari Stil Zenginliği

Belirli bir dönemi kapsayan veya belirli bir coğrafyada ortaya çıkmış ve o zamanın dönemsel ve karakteristik, mimari anlayışını yansıtan yaklaşımlar, mimari akım olarak ifade edilmektedir. Yapıların bulunduğu bölgenin kültürel, tarihi ve doğal özelliklerine göre oluştuğu söylenebilmektedir. Kendi içerisinde Klasik, Bauhaus, Rokoko, Barok, Neoklasik, Gotik, Art Deco, Modernizm ve Postmodernizm gibi farklı kategorilere ayrılmıştır. Günümüze kadar olan süreçte bu stillerin ayrı veya bir arada kullanıldığı örnekler görülmüştür.

İstanbul'da 21. yüzyıl kapsamında mimari stil zenginliği bileşenine, Sancaklar Cami ve Hilltown Küçükyaalı Alışveriş Merkezi örnek olarak seçilmiştir.

### 1. Sancaklar Cami

İstanbul'un Büyükçekmece ilçesinde bulunan modern mimari stile sahip, Sancaklar Cami 2013 yılında hizmete açılmıştır. Genellikle kapalı toplu konutların bulunduğu, yoğun bir çevreden ayrılan kır manzarasında bulunmaktadır. Caminin dışarıdan algılanan tek unsuru yatay duvarlarla çevrili avlusu ve minare olarak nitelendirilen prizmatik taş kütesidir (emrearolat.com/, 2023). Taş kütenin üzerinde bulunan kitabe ise ibadet yeri olduğunu betimlemektedir. Doğal eğimi takip eden basamaklarla tepeden aşağı doğru ilerledikçe alt avluya ulaşılmaktadır (Şekil 34). Caminin karşısında bulunan çay evi, kütüphane ve ortak kullanım alanı bu alanın toplanma özelliğini ön plana çıkarmaktadır.



Şekil 34. Sancaklar Cami Yan Görünüş [emrearolat.com/, 2023]

İbadethaneye doğrudan ulaşılabilmesi, malzemelerin ve ışığın en saf halinin kullanılmış olması, yapı tasarımının sadeleştirilmesi ile yalın bir mekan algısı yaratılmış böylelikle özgün ve modern bir mimari stil oluşturulmuştur.

Tek süs, duvar boyunca uzanan kırıklardan kible duvarına sızan ve günün saatine göre değişen gün ışığı, olmuştur. Sonsuzluğu yansıtan siyah duvardaki “و” harfi dikkat çeken bir imge olmuştur (Şekil 35).



Şekil 35. Sancaklar Cami Siyah Duvardaki “و” Harfi [arkitera.com/, 2023]

Yapının topoğrafyaya uyum içerisinde olması kullanıcıya yapının her zaman orada olduğu algısını vermektedir. Çevresindeki su öğeleri ve yeşil çatı ısı kaybına karşı doğal bir yalıtım imkanı sağlamaktadır. Peyzaj elemanları ise bakım gerektirmeye çevredeki çayırlara uygun kırsal bitkilerden seçilerek ekstra enerji ve su kullanımını engellemeye yönelik seçilmiştir. Bu sayede sürdürülebilir bir mimari tasarım tercih edilmiştir.



Şekil 36. İç Mekan İbadet Alanı [emrearolat.com/, 2023]



Sancaklar Cami, alışılmış cami mimarisinin dışında bir çizgiye sahip olması ve modern bir stilde tasarlanmış olduğu için mimari stil zenginliği kriterine örnek oluşturmaktadır. Diğer kriterlere göre değerlendirildiğinde, bulunduğu arazi üzerindeki yeşil dokunun korunması ve yapıdan dolayı zarar görmemesi sebebiyle yeşil alan ve peyzaj kriterini, kullanıcı açısından ulaşılabilir ve halka açık olmasıyla sahiplik durumu kriterini, caminin bulunduğu topoğrafyaya uyumu nedeniyle topoğrafya kriterini sağlamaktadır.

Çok çeşitli malzeme tercih edilmemesi saf bir mimari estetik oluşturulmasıyla yapı malzemesi kriterini, farklı işlevlere sahip bir kompleks olmaması sadece gerekli birimleri bünyesinde barındırmasıyla mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi kriterini, kentli tarafından yüksek düzeyde bir imaj oluşturulmaması sebebiyle alanın algılanan imajı kriterini ve ulaşım elverişli bir bölgede bulunması nedeniyle erişilebilirlik durumu kriterini düşük ölçüde sağlamaktadır.

## 2. Hilltown Küçükyaalı Alışveriş Merkezi

Hilltown Küçükyaalı Alışveriş Merkezi İstanbul'un Anadolu Yakası'nda Maltepe ilçesine bağlı bulunan bir konumdadır. Proje, Amerikalı bir mimarlık ofisi olan Elkus Manfredi Architects tarafından tasarlanmıştır, 2017 yılında kullanıma açılmıştır (Aşan, 2018). Merkezin inşaat ve işletmesi Rönesans Holding'e aittir.



Şekil 37. Hilltown Küçükyaalı Alışveriş Merkezi [rgy.com.tr/, 2024]

Merkez 63.000 m<sup>2</sup> kiralanabilir alan, yaklaşık 2.000 m<sup>2</sup> eğlence alanına sahiptir. 2.400 araç kapasitesine sahip otopark, sinema salonları, mağazalar, kafeler ve restoranlar bulunmaktadır (Şekil 37). Merkez üzerinde yükselen yapı ise ofis binasıdır. Hilltown,



projenin tamamlanması ile LEED Gold Sertifikasına (2017) sahiptir. Bunu yanı sıra farklı alanlarda ödüllere de layık görülmüştür (rgy.com.tr/, 2024).

Avm, D-100 karayolu üzerinde merkezi bir konuma sahiptir. Kullanıcılar karayolu üzerinden veya alışveriş merkezinin metro bağlantısı ile ulaşım sağlayabilmektedirler. Avm Maltepe Sahili'ne ve adalar manzarasına sahiptir. Bu nedenle kafe ve restoranlar bu manzaraya hakim olabilecek şekilde yerleştirilmiştir. Mağaza, kafe ve restoran birimleri alışveriş merkezinin açık ve kapalı alanlarına özenle yerleştirilmiştir.

Hilltown avm, eğimli bir topoğrafyaya sahip arazi üzerinde yükselmiştir bu nedenle oluşan ciddi kot farkları eğime uygun kademelenerek merdivenlerle sağlanmıştır, merdiven alanları oldukça geniş tutularak oturma alanları, su öğeleri ve kafeler yerleştirilmiştir. Açık alanlarda bulunan bronz heykeller ile estetik bir görünüm oluşturmak hedeflenmiştir.



Şekil 38. Hilltown Açık Alanlardaki Kemer ve Sütunlar [ronesans.com/, 2024]

Yapı mimari açıdan ele alındığında oldukça sık rastlanan kolonatl bir düzene sahiptir. Yapının tamamında kemerler, klasik sütunlar ve saçaklarıyla bir Neo-klasik mimari akımın, yorumlanması görülmektedir. Kolonlar kimi yerde işlevsel açıdan kimi alanlarda estetik açıdan kullanılmıştır (Şekil 38).

Yaya üst geçidi için yapılmış asansörler Rönesans kulesine benzer şekilde kaplanmıştır. Aynı izlere iç mekandaki taşıyıcı betonarme kolonların kaplamalarında da rastlanmaktadır (Aşan, 2018). Merkezin açık alanlarındaki kolon ve kemerlerden oluşan basit bir revak algısı oluşturulmuştur. Projede mimari akımların izleri ile modern bir yorumlama olduğu görülmektedir.

Hilltown Küçükyalı Alışveriş Merkezi, yapının mimari akımlardan etkilenmesi ve farklı dönemlere ait mimari elemanlardan esinlenilerek oluşturulmasıyla mimari stil

zenginliği bileşenine örnek olarak gösterilmiştir. Diğer bileşenler için ele alındığında alışveriş merkezinin farklı birimlerle donatılmış yoğunluğa sahip olmasıyla mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, kullanılan çeşitli malzemelerle yapı malzemesi bileşenini, eğimli arazi üzerinde yükselmesiyle topoğrafya bileşenini, yapı genelinde ofis birimleri özel bir alan olarak düzenlenmiştir fakat alışveriş merkezi ve sosyal birimlerin halkın kullanımına açık olması ile sahiplik durumu bileşenini, metro ve karayolları üzerinden ulaşım sağlanmasıyla erişilebilirlik durumu bileşenini sağladığını söylemek mümkündür.

### **E. Yapı Malzemesi**

Doğan Hasol, yapı malzemesini, “yapıyı oluşturan bileşenlerin yapılmasında kullanılan, işlenmemiş doğal ya da bir yapı unsuru niteliği kazanamayacak kadar az işlenmiş madde”, olarak tanımlamıştır (Hasol, 2014).

Bir yapının oluşumu, gerekli malzemelerin, bileşenlerin ve elemanların belirli amaçlar dahilinde bir araya getirilmesiyle sağlanmaktadır (Güngör, 2023).

Günümüzde yapılar, kullanıcı gereksinimlerine uygun konfor koşullarını sağlaması, sürdürülebilir olması, gelişen teknolojiyi kullanması, her türlü koşul ve etken karşısında yüksek performans göstermesi gibi kriterlere uygun şekilde tasarlanmaktadır. Yapının bu istenilen şartları sağlaması elbette yapıyı oluşturan malzemelerin fiziksel, kimyasal, mekanik vb. özelliklerine göre belirlenebilmektedir. Yapılar kullanım ömürleri boyunca iç mekan ve dış mekan genelinde birçok etkene maruz kalmaktadır. Bu nedenle yapıda kullanılan malzemelerin, yapının performansını artırmaya yönelik olması beklenmektedir.

Mimariyi geliştiren bileşenleri, malzeme ve sistem olarak geniş bir anlamda ele almak gerekirse bu iki bileşen için de teknoloji ve endüstri alanları oldukça önemli olmaktadır. Yapı malzemelerinin performansının artması, teknolojik gelişmelere ve endüstri alanındaki çalışmalara bağlıdır. Mimari sistemlerin ise teknolojik gelişmelere bağlı olarak yine yapı malzemelerinin desteği ile gelişim gösterdiğini söylemek mümkündür. Endüstri ve teknoloji alanları süreç boyu birbirini destekleyen alanlar olmaktadır.

Yapılarda kullanılan malzemelerin, yerel malzemeler olması özellikle tercih sebebi olmaktadır. Bunun nedeni malzemeye kolayca ulaşabilmek ve malzemenin

devamlılığının sağlanabilmesi şeklinde açıklanabilir. Bu nedenle ülkedeki endüstri alanı, üretim tekniği ve teknolojisi mimarlık alanını ve inşaat sektörünü etkilemektedir. Yüksek performanslı yapı malzemelerinin üretiminin yerel olması ayrıca teknik anlamda o bilgiye sahip olmayı gerektirmekte ve uygulanabilirliği artırmaktadır.

Bu çalışmada yapı malzemesi bileşeni ile asıl aktarılmak istenilen, yapılarda kullanılan aynı malzemelerin veya farklı malzemelerin, bir arada kullanıldığı örneklerin, kent karakterine ne derecede etkili olduğu yönündedir.

Çalışmanın zenginliği açısından örneklem olarak farklı yapı malzemelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan tasarım ve projeler seçilmiştir.

Yapı malzemesi bileşeninde dikkat çekilmek istenilen konu, yapı malzemesi olarak bilinen malzemelerin, farklı malzemeler ile bir arada kullanılması veya alışılmışın dışında kullanılmasının, tasarımda yarattığı zenginliktir. Ancak bu şekilde, kent karakterini önemli ölçüde etkilemesi öngörülmektedir. Seçilen örneklerde bu kapsamda belirlenmiştir.

Gerek tasarımıyla gerek yapı malzemeleriyle dikkat çeken örnekler olan Üsküdar Şakirin Cami ve Divan Kuruçeşme, yapı malzemesi bileşenine örnek olarak gösterilmiştir.

### **1. Üsküdar Şakirin Cami**

İstanbul'un Üsküdar ilçesinde, Karacaahmet Mezarlığı girişinde bulunmaktadır. Cami, 7 Mayıs 2009 tarihinde kullanıma açılmıştır (Şekil 39).



Şekil 39. Şakirin Cami [mimarliginonsozu.wordpress.com/, 2023]

Semiha Şakir'in vefatı üzerine, Karacaahmet Mezarlığındaki Karacaahmet Camisinin yetersiz olduğu görülmüştür. Bunun üzerine aile bireyleri, İbrahim ve Semiha Şakir anısına Karacaahmet'e yeni bir cami yaptırma kararı almıştır. Şakir ailesi tarafından, Semiha Şakir Vakfı aracılığıyla inşa ettirilmiştir (Küçükerman, 2011).

Mimari proje tasarımı Hüsrev Tayla'ya aittir. Caminin iç dekorasyonunu iç mimar Zeynep Fadıllıoğlu'nun yapması nedeniyle bir kadın tarafından tasarlanmış ilk cami olarak anılmıştır. Cami, Türkiye'nin en modern camisi olması konusunda mimarlık eleştirmenleri tarafından tartışma konusu olmuştur, bu görüşe katılanlar olduğu gibi fikir ayrılığı yaşayan eleştirmenlerde olmuştur (Küçükerman, 2011).



Şekil 40. Şakirin Cami [zfdesign.com/, 2023]

Şakirin cami, 3.000 m<sup>2</sup> taban oturumuna ve toplam 10.000 m<sup>2</sup> inşaat alanına sahiptir. Cami, 500 kişinin kullanımına uygun olacak şekilde planlanmıştır. Caminin mezarlık girişinde bulunması sebebiyle mezarlık işleri için ayrı bir bölüm bulunmaktadır. Dış avlunun batı tarafında musalla bölümü bulunur. Cami ana ibadet alanı, dış avlu ve dört kenarı modern revaklarla çevrili iç avludan oluşmaktadır (Şekil 40). İç avlunun ortasında klasik camilerde şadırvan bulurken, Şakirin Cami'de süs havuzu yer

almaktadır. Havuz, Londra'nın ünlü su heykeltıraşı, William Pye tarafından saydam kubbeli olarak tasarlanmıştır. Bu sayede caminin ve minarelerin görüntüleri havuza yansımaktadır (Şekil 41). Cami avlusu içinde küçük bir müze bulunmaktadır. Bu Müzede Sothebys'den satın alınan dört parça Kâbe örtüsü, İznik çinisi koleksiyonları ve bazı Türk İslam eserleri sergilenmektedir (camilerveturbeler.com/, 2023).



Şekil 41. Cami Avlusu [zfdesign.com/, 2023]

Şakirin Cami, bir platform üzerinde yükseltilmiş, dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Caminin ibadet alanı, kare planlı bir zemin üzerinde yükseltilip kabuk kubbe formuyla örtülmüştür. Kubbe, alüminyum kompozit levha üzerine, geometrik formun tekrar edilmesiyle oluşturulmuştur. Tasarımı balık puluna benzemektedir. Cephelerde oluşan yarım daire biçimlerinde cam kullanılmıştır. Cam önünde metal bir kafes ile kaplama yapılmıştır. Bu şekilde caminin ibadet alanı dışarıdan görülebilmektedir. Caminin her iki tarafında avlu zemininden yükselen külâh kısmı bulunan, şerefesi bulunmayan 35 metre yüksekliğinde minarelerden oluşmaktadır. Abdesthaneler yapının alt kısmına yerleştirilmiştir.

Caminin taç kapısında, dikdörtgen biçimli hat yazılı kitabesi bulunur. Son cemaat yerinin sağ tarafında asma kat şeklinde oluşturulan kadınlar mahfili bulunmaktadır. Caminin harem bölümü, klasik ve modern üslupla tasarlanmıştır. Dış mekanının sade olmasına karşı, iç mekan oldukça baskın bir tasarıma sahiptir. Minber ve vaaz kürsüsü deve tüyü renginde, eğrisel formlarda tasarlanırken, mihrap turkuaz renkte yarım daire



biçimine sahiptir. Kubbe bölümü, kiremit kırmızısı renginde tercih edilmiştir, kemer üzerinde bulunan kubbeyi taşıyan üçgenlerde ve camiye dolaşan kuşak bölümlerinde altın sarısı, geleneksel hat bezemeleri kullanılmıştır. Üç tarafı kuranı kerim sayfalarına benzer şekilde kaplanmıştır. Mahfil korkuluklarında ise geometrik bezemeler tercih edilmiştir (Şekil 42).



Şekil 42. Şakirin Cami İç Mekan [zfdesign.com/, 2023]

Şakirin Cami’de, geleneksel mimari unsurlar ve bezemeler, güncel teknolojinin kullanımıyla modern bir şekilde yorumlanmıştır. Klasik cami mimarisindeki avlu düzeni, revakları ve ibadet bölümü bu camide modern bir şekilde tasarlanmıştır.

Şakirin Cami’nin hem çağdaş mimarisi hem de geleneksel ve çağdaş iç mekan tasarımı açısından, modern bir cami örneği olarak görülmesiyle mimari stil zenginliği kriterine örnek gösterilmiştir. Ayrıca caminin dışarıdan algılanabilir şekilde üç cephesinin cam olarak tercih edilmesiyle saydamlık kriterini, camide kullanılan malzemelerin çeşitlilik göstermesiyle yapı malzemesi kriterini, halka açık kullanım alanı olmasıyla sahiplik durumu kriterini, bulunduğu çevredeki yeşil dokudan dolayı yeşil alan ve peyzaj kriterini, ulaşımın kolay olduğu Üsküdar ilçesinde bulunmasıyla erişilebilirlik durumu kriterini sağlamaktadır.

## 2. Divan Kuruçeşme

Yapı, İstanbul’un Beşiktaş ilçesine bağlı, Kuruçeşme semtinde bulunmaktadır. Divan Kuruçeşme, 6.851 m<sup>2</sup> büyüklüğünde olmak üzere toplam 10.346 m<sup>2</sup> inşaat alanına

sahiptir. 2022 yılında açılan otelin, proje ve restorasyon uygulamaları Gökhan Avcıoğlu ve Global Architectural Development, iç mimari uygulamaları ise Sinan Kafadar-Metex mimarlık ofisleri tarafından tasarlanıp yürütülmüştür (gadarchitecture.com/, 2024).



Şekil 43. Divan Kuruçeşme Proje Görünümü [divan.com.tr/, 2024]

Yapı Kuruçeşme sahilinde bulunan, 18. yüzyıldan kalma iki yalının restorasyonu (Şekil 44) ile yeniden işlevlendirilerek Divan Otel Grubu için bir etkinlik alanı olarak tasarlanmıştır. Restorasyon projesinde mevcut tarihi doku ve ağaçlar korunmuştur. İstanbul Boğazı'na hakim konumu ve tarihi kentsel dokusu tasarımı şekillendiren etkenlerdir.



Şekil 44. Proje Alanının Eski Hali [arkiv.com.tr/, 2024]

Düğün, davet ve kurumsal etkinlikler için tasarlanan yapının 1.110 m<sup>2</sup> büyüklüğünde ana salonu, farklı büyüklüklerde etkinlik mekanları, teras alanları, fuaye alanı, dört otel odası, gerekli hizmet birimleri ve otoparkı bulunmaktadır (arkiv.com.tr/, 2024).



Şekil 45. Davet ve Etkinlik Alanı [divan.com.tr/, 2024]

Mevcut duvarlar, tonozlar, kemerler ve sarnıç yeniden işlevlendirme kapsamında yeni tasarımın bir parçası olmuştur. 18. yüzyıldan kalma hamam kalıntıları, çelik konstrüksiyon üzerinde taşınarak, ana etkinlik salonunda hem taşıyıcısı hem döşemesi cam olan zeminde gözlemlenebilmektedir ve bu sayede doğal bir müze, sergi fonksiyonu oluşturulmuştur (Şekil 46). Bu anlamda Divan Kuruçeşme bir yalı mimarlığı müzesi işlevine de sahiptir.

Ana salon oldukça büyük davetlere ev sahipliği yapabildiği gibi istenildiğinde separatörler ile ayrılarak üç ayrı mekana bölünebilmektedir. Bu salonun cephelerinde doğal ışıktan faydalanmak ve boğaz manzarasına engel oluşturmamak için duvar yerine cam kullanılarak saydam bir sınırlama yapılmıştır. Çatı örtüsü, deniz kenarında olması sebebiyle dalga formuna sahip, ön ve yan cephelerde saçaklı bir çelik çatıdır. Çatı örtüsü arasında bulunan çatı pencereleri doğal ışıktan olabildiğince faydalanmak amacıyla kullanılmıştır (archdaily.com/, 2024).





Şekil 46. Ana Salon [divan.com.tr/, 2024]

Zeminlerde doğal taş, iç mekan çatı örtüsünde ahşap kullanılmıştır. Tercih edilen malzemelerin sürdürülebilir ve yerli olmasına özen gösterilmiştir. Proje birçok ödül ile onurlandırılmıştır (divan.com.tr/, 2024).

Yapı eğimli bir topoğrafya üzerinde bulunmaktadır. Arkasında sık ağaç dokusu bulunan yapının teknik alanların çatısında yeşil çatı ve cephesinde bitkisel öğeler kullanılarak yeşil dokunun süreklilik sağlaması düşünülmüştür. Mekana ulaşım deniz ve kara yolu ile sağlanmaktadır.

Divan Kuruçeşme, farklı malzemelerin bir arada bulunmasıyla nitelikli bir yapı malzemesi bileşeni örneğidir. Bunun yanı sıra diğer bileşenler için incelendiğinde, bitkisel elemanlarıyla yeşil alan ve peyzaj bileşenini, yapının geçirdiği yenileme sonucu eski ve yeninin birbirine entegre edilmesiyle mimari stil zenginliği bileşenini, eski bir çift yalının fonksiyon değişikliğine uğraması ile alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, boğaz silüetinde minimum etki oluşturmak için tercih edilmiş cam cepheleriyle saydamlık bileşenini, sahilden içeriye doğru yükselen bir araziye sahip olmasıyla topoğrafya bileşenini, deniz ve kara yolu ulaşımı ile erişilebilirlik durumu bileşenini sağlamaktadır. Mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, yeşil alan ve peyzaj bileşenini, alanın algılanan imajı bileşenini, sahiplik durumu bileşenini düşük seviyede sağlamaktadır.

## **F. Alanın Algılanan İmajı**

Algı, bireyin beş temel duyu ile elde etmiş olduğu veriyi zihninde şekillendirip, anlamlandırması olarak karşılık bulmaktadır. Bu tanıma ek olarak algı daha geniş anlamda kavrama ve farkındalık olarak tanımlanabilir.

İmaj ise, bireyin duyularıyla elde ettiği veriyi yorumlayarak kendisinde oluşturduğu düşünce olarak tanımlanmaktadır. Yani bireyde oluşan düşünce sonucu davranışlarına şekil vermesine sebep olan izlenimdir.

Algı, görülen imgenin nasıl değerlendirildiği, neye inanıldığı ve nasıl bir davranış biçimi gerektiğini belirleyen, bir fark etme süreci olarak nitelendirilmektedir. (Bakan ve Kefe, 2012).

Alanın algılanan imajı kriteri bu tanımlamalardan yola çıkarak, bireyin bir mekanı veya alanı nasıl tanımladığı, kendisinde oluşturduğu izlenimlerin sonucudur. Bu sonuç kişiden kişiye algılama ve yorumlamadan kaynaklı farklılıklar gösterebilmektedir. Aktivite düzeyi yüksek bir alan, kişi tarafından dinamik ve yaşanabilir olarak tanımlanabilirken başka bir kişi tarafından rahatsız edici, kalabalık olarak tanımlanabilir. Bu oldukça doğal bir durumdur ve bu farklılığa etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Örneğin kişilerin karakterlerinden, sosyo-kültürel yapılarından, ekonomik durumlarından ve/veya alandan beklentilerine yönelik şekillenmiş olabilmektedir.

Bu çalışmada, alanın algılanan imajı kriteri, birey ölçeğinde değil, toplum ölçeğinde incelendiğinden, bireyler arasındaki farklılıklar değil ortak fikirler doğrultusunda ele alınmıştır. Bu açıklamaya ek olarak bir alanın mağazalardan oluşması toplum tarafından ticari faaliyetlerin yüksek olduğu, alışveriş odaklı bir yer olarak tanımlanabilir veya belediye ve meclis binalarından oluşan bölge, resmi ve güvenli bir alan olarak imaj oluşturabilir.

Alanın algılanan imajı bileşenine, ekonominin merkezi olması hedeflenerek tasarlanıp oluşturulmuş İstanbul Finans Merkezi ve Mecidiyeköy'de bulunan, bölge ile bütünleşerek algı oluşturmuş Mecidiyeköy Towers örnek olarak verilmiştir.

## 1. İstanbul Finans Merkezi (İFM)

İstanbul'un Anadolu Yakası'nda Ümraniye ilçesinde bulunmaktadır. Projenin ilk etabı 17 Nisan 2023 tarihinde açılmış, ikinci etap olan projenin geriye kalan kısmı ise henüz kullanıma açılmamıştır. Proje kapsamında ofisler, alışveriş merkezi, otel ve kongre merkezi bulunmaktadır.

İstanbul Finans Merkezi, 1,3 milyon m<sup>2</sup> ofis alanları, 100 bin m<sup>2</sup> alışveriş merkezi, 30 bin m<sup>2</sup> 5 yıldızlı oteli, 2.100 kişilik konferans merkezi, 26 bin araç kapasitesine sahip otoparkı ve akıllı şehir modeli yönetimiyle iş dünyasının tüm ihtiyaçlarını karşılamaktadır (ifm.gov.tr/, 2023). İFM bünyesinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Borsa İstanbul, Halkbank, Vakıfbank, Ziraat Bankası gibi kamu bankaları, özel sektör bankaları, Türkiye Sigorta ve İŞ GYO ofisleri yer almaktadır.



Şekil 47. İstanbul Finans Merkezi Proje Görünümü [ifm.gov.tr/, 2023]

İFM, LEED sertifikalı yeşil binalar ve yeşil yerleşkeye sahiptir. Elektrikli araç şarj istasyonları ve bisiklet kullanımını artırmaya yönelik, bisiklet park alanları mevcuttur. Güneş panelleriyle yenilenebilir enerji kullanımı ve yağmur suyu toplama sistemleriyle sürdürülebilirlik prensiplerine uygun tasarım ve işletme donanımına sahiptir. Bu şekilde planlamalar ile enerji verimliliği sağlanması ve karbon ayak izinin azaltılması için akıllı ve çevreci çözümler üretilmiştir (ifm.gov.tr/medya, 2023).

Projenin, günlük 75 bin çalışan ve ziyaretçiyi, çevreye ve sosyal hayata değer katan bir mekanda karşılaşması hedeflenmiştir.

### **Ofisler**

Çalışanların ve ziyaretçilerinin konfor alanını yükseltmek amacıyla akıllı şehir modeliyle tasarlanmış, 1.3 milyon m<sup>2</sup> büyüklüğünde 21 adet son teknoloji sınıfı ofis binalarından oluşmaktadır (Şekil 48). Günlük 75 bin çalışan kapasitesi hedeflenmiştir.



Şekil 48. İFM Binaları [aa.com.tr/, 2023]

### **Alışveriş Merkezi**

Alışveriş alanı, 350 ticari ünite ile toplamda 100 bin metrekarelik büyüklüğe sahiptir. Alışveriş merkezi, açık alan konforunda, iki katta toplam 3,3 km uzunluğundaki cadde, sokak ve meydanlara yayılmıştır. Bu alanda perakende mağazaları, hizmet birimleri, kafe ve restoranlar yer almaktadır. Yıllık 30 milyon ziyaretçi hedeflenmiştir (ifm.gov.tr/, 2023).

### **Kongre Merkezi**

Ulusal ve uluslararası etkinliklere ev sahipliği yapması hedefiyle 26 bin metrekare büyüklüğünde ve 2.100 kişilik kapasiteye sahiptir (ifm.gov.tr/, 2023).

### **Otel**

Beş yıldızlı, 30 bin metrekare büyüklüğünde otel, 320 oda kapasitesine sahiptir. Uzun süreli konaklamaya uygun bir hizmet birimidir. Otelde hizmet birimleri ve sosyal alanlar mevcuttur (/ifm.gov.tr/, 2023).



İstanbul Finans Merkezi bireyin algısında, projenin bulunduğu alanın imajını değiştirmesi bundan sonra o bölgenin kent ölçeğindeki imajının finans üzerine gelişmesi sebebiyle alanın algılanan imajı kriterine örnek gösterilmiştir. Bu kriter ek olarak, kullanıcı yoğunluğunun fazla olması ve bir araya gelmiş farklı birimlerden oluşmasıyla mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi kriterine, alışveriş ve rekreasyon alanlarının merkezdeki diğer binalar ve donatı elemanları ile sınırlandırılmış olması sebebiyle kapalılık düzeyi kriterine, malzeme çeşitliliği nedeniyle yapı malzemesi kriterine ve ulaşım kolaylığından dolayı erişilebilirlik durumu kriterine uyum sağlamaktadır.

## 2. Mecidiyeköy Towers (Torun Center Mecidiyeköy Kuleleri)

Mecidiyeköy Towers, İstanbul'un Şişli ilçesine bağlı, Mecidiyeköy semtinde Büyükdere Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Mimari tasarımını Emre Arolat'ın yaptığı, yapı topluluğu 2010-2017 yılları arasında inşa edilmiştir. Proje Torunlar GYO'ya aittir, Torun Center ismini de oradan almaktadır.



Şekil 49. Mecidiyeköy Towers [toruncenter.org/, 2023]

Mecidiyeköy İstanbul'un yoğun bölgelerinden biridir. Kulelerin bulunduğu arazi, önceden Mecidiyeköy Likör Fabrikası ve Galatasaray futbol takımının Ali Sami Yen Stadyumu'na aittir. 1930'lu yıllardan kalan fabrikanın etrafında yoğun ve hacimli binalar bulunmaktadır. Aynı şekilde günlük kullanıma kapalı stadyumda dev bir yapı

olarak görünmektedir (emrearolat.com/, 2023). Bu yapıların 2011-2012 yıllarında yıkımı gerçekleştirilmiştir.

Araziler birleştirilerek kamusal alan oluşturabilmek hedefiyle yeni proje tasarlanmıştır. Yapılar cadde üzerinden geriye doğru konumlandırılarak ortada açık, geniş ve yeşil bir kamusal alan oluşturulmuştur. Bu sayede kentli için yüksek yapılar ve yoğun kent dokusu arasında, yaklaşık 20.000 m<sup>2</sup> büyüklüğünde bir nefes alma alanı açılmıştır (archello.com/, 2023).



Şekil 50. Mecidiyeköy Towers Kamusal Alan [emrearolat.com/, 2023]

Yükselen beş bloktan biri ofis, biri otel diğer üç blok ise konut kulesi olarak tasarlanmıştır. Düşeyde bu kadar yüksek yapılardan oluşması kullanıcı odaklı tasarımdan ötürü bahçeli ve teraslı ofis ve konutlar olarak tasarlanmıştır. Mecidiyeköy Towers, oldukça merkezi bir konumda bulunmasından dolayı metro, metrobüs ve karayolları ile kolayca ulaşım sağlanabilmektedir.

Levent-Maslak aksı üzerinde birçok kule, rezidans ve plazalar bulunmaktadır. Bu yapıların her biri zaman içerisinde İstanbul'un silüetine eklenmişlerdir. Bölge olarak ele alındığında özellikle 21. yüzyıl sonrasında bu kulelerin artması ile bölgeye dair

kentli zihninde bir algı oluşmaya başlamıştır. Algılama süreci kimi bireyler için olumlu kimileri için olumsuz değerlendirilmektedir. Bu algı zihinde şekillenerek, somutlaşıp imaj oluşturmaktadır. Mecidiyeköy Towers da diğer kule toplulukları gibi kullanıcıların zihninde, yüksek yapıların bulunduğu gökdelenler bölgesi olarak imaj oluşturmaktadır.

Mecidiyeköy Towers, bulunduğu bölgede kentli için imaj oluşturması sebebiyle bu çalışma kapsamında alanın algılanan imajı bileşenine örnek olarak gösterilmiştir. Diğer bileşenler üzerinden değerlendirildiğinde, karma kullanıma sahip yapı topluluğu olmasına istinaden mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, açık kamusal alan kapatılmadan sadece yüksek yapılar arasında bulunduğu için avlu halini aldığından kapalılık düzeyi bileşenini, kamusal mekanın yeşil doku ile oluşturulmasından dolayı yeşil alan ve peyzaj bileşenini, modern mimari üslubu ile mimari stil zenginliği ve yapı malzemesi bileşenlerini, bölgenin değişim geçirmesiyle alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, kulelerin cam kütleler olarak yükselmesi, orta meydanın kamusal alan oluşturması ve görülebilir olmasıyla saydamlık bileşenini, ulaşım elverişli bir bölge olması ile erişilebilirlik durumu bileşenini sağladığını söylemek mümkündür.

### **G. Alanın Önceki ve Şimdiki Rolü**

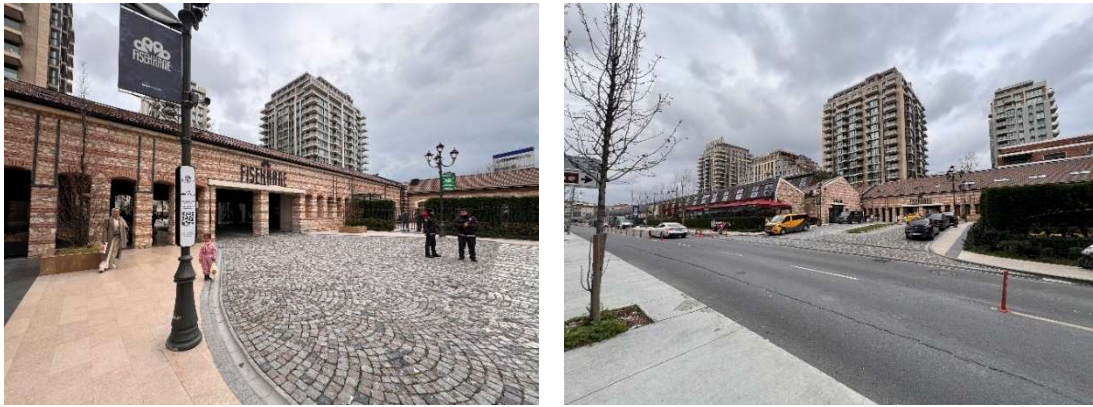
Alanların, yapıların ve mekanların geçmişteki ve bugünkü kullanımları farklılık gösterebilmektedir. Bu değişim insana yani topluma aittir, bu etkileşim toplum ve mekan arasında karşılıklı olmaktadır. Kimi değişimlerde değişen toplum yapısından alanlar etkilenebilirken kimisinde ise toplum, o alanın kimliğinden etkilenmektedir. Sonuç olarak bu değişimlerde geçmiş ve gelecek birbirine bağlanmaktadır, o alanı veya yapıyı canlı tutmaktadır.

Palimpsest kavramı bu açıklamayı destekleyen bir terimdir. Anlam bakımından eski ile yeninin iç içe geçmesi, izlerin varlığını sürdürmesi, geçmişten gelen bir bellek görevi üstlenmesi şeklinde açıklanmaktadır. Alanların zaman içerisinde rollerini değiştirmesi, dönüşüm geçirmesi eskinin yeni düzene uyum sağlaması ama kendi karakterinden izleri de beraberinde taşıması aslında ortaya yeni bir kimlik çıkarmaktadır (Apaydın, 2019).

Kentin karakterini belirleyen, alanın önceki ve şimdiki rolü bileşeni için ifadeyi en iyi şekilde tanımlayan Fişekhane ve Demokrasi ve Özgürlükler Adası örnek olarak gösterilmiştir. İki örnekleme de alanın önceki ve şimdi rolü bileşeni için İstanbul kenti kapsamında, önemli birer örnek olması öngörülerek tercih edilmiştir.

## 1. Fişekhane

İstanbul Boğazı'nın girişinde, Kennedy Caddesi sahil yolunda Zeytinburnu ilçe sınırlarında bulunan bir yapı topluluğudur. Konut, ofis ve dükkanların yanı sıra kültür-sanat alanlarını, eğlence birimlerini, kafe ve restoranları da bünyesinde bulundurmaktadır.



Şekil 51. Fişekhane Genel Görünüm [Yazara aittir.]

Geçmişteki rolüne bakıldığında diğer bir adıyla Fişek Fabrikası, 19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı ordusunun modernleşme çabalarının göstergesi olup ordunun gereksinimini karşılamaya yönelik Zeytinburnu Fabrika-i Hümayun'a ev sahipliği yapmıştır. O dönemde metalik kapsüllü fişek üretimi için kurulmuş bir sanayi yapısıdır.

19. yüzyılın ikinci yarısında bir silah ve mühimmat üretimi için dönüştürülen fabrika "Zeytinburnu Silah Fabrikası" olarak anılmaya başlanılmıştır ve Tophane-i Amire için imalat yapılmıştır. 1900 yılında doğrudan orduya bağlı bir mühimmat fabrikasına dönüştürülmüştür. Fabrika, zaman içerisinde devletin siyasi sorunları, Avrupa ile olan rekabet, fabrikanın kötü işletilmesi ve üretim sorunları gibi sebeplerden dolayı gerilemiştir ve I. Dünya Savaşı ve mütareke döneminde kapatılmıştır (arkiv.com.tr/, 2023).







Şekil 53. Fişekhane Uzun Bina Eski Hali [[istanbultarihi.ist/](http://istanbultarihi.ist/), 2023]



Şekil 54. Fişekhane Uzun Bina Günümüzdeki Hali [[arkiv.com.tr/](http://arkiv.com.tr/), 2023]

**Fişek Fabrikası**, 19. yüzyılın son 20 yılına dayanan modern endüstriyel yapı örneklerindedir. 1901 yılında Alman teknolojisiyle mavzer fişeği üretimi yapmak amacıyla yeni bir bina yapımına başlanılmış ve 1902 yılında açılmıştır. Fabrikada çalışan işçilerin barınma ihtiyacını gidermek için koğuş yapılması planlanmıştır fakat bu bina günümüze ulaşamamıştır. Bu fabrika binası günümüzde Fişekhane Uzun Bina olarak geçmektedir, yaklaşık 280 metre uzunluğundaki binanın bir bölümü loft daireler olarak değerlendirilmiş, sirkülasyonun yoğun olduğu geçiş aksına yakın bölgesi “Pazar Yeri” adıyla kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmet birimleriyle işlevlendirilmiştir. Binanın bir kısmı ise ofis kullanımı için ayrılmıştır.



Şekil 55. Fişekhane Pazar Yeri [arkiv.com.tr/, 2023]



Şekil 56. Pazar Yeri İç Mekan [Yazara aittir.]

**Su Kulesi**, fabrikadaki üretim atölyelerinin buhar bacası olarak inşa edilmiştir. Daha sonra su deposu olarak işlevlendirilmesi sebebiyle Su Kulesi ismini almıştır. Endüstriyel mimari mirasın günümüze kadar ulaşan nadir örneklerindedir (fişekhane.com/, 2023). Su kulesinin özgün kaidesinin korunması ve ulaşılabilir olması amacı ile Fişekhane’de açık hava sineması gibi etkinliklerde kullanım alanı olarak işlevlendirilmiştir.





Şekil 57. Su Kulesi [Yazara aittir.]

**Hamam**, alışlagelmiş hamam yapılarından farklı olarak Klasik Osmanlı Mimarisi ile 19. yüzyılda yığma kargir sistemiyle yapılmıştır. Arkeolog ve sanat tarihçilerinin yaptığı çalışmalar doğrultusunda, hamamın içinde bulunduğu sanayi tesisiyle bağlantılı inşa edildiği sonucuna varılmıştır. Mekanın mimari ve yapısal özellikleri korunarak güçlendirilmiş ve restorasyon sonucu sergi mekanı olarak kullanıcı ile buluşturulmuştur (Şekil 58).



Şekil 58. Tarihte Hamam Olarak Kullanılan Yapı [fisekhane.com/, 2023]

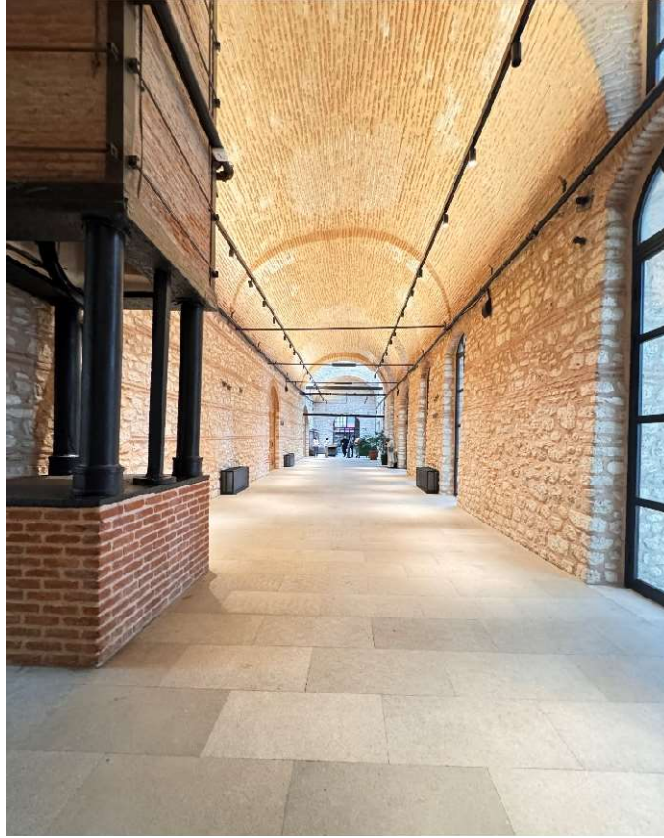
**Vinç**, endüstri arkeolojisi niteliğinde ve oldukça önemli bir miras olarak görülmektedir. Metal elemanlarla desteklenen ahşap vinç (caraskal), fişekhane yapısının zırhlı araçlar tamirhanesinde bulunmaktadır (fisekhane.com/, 2023). Fişekhanede kapsamında, iç mekandaki üretim süreci izlerinin günümüze ulaşmış tek örneği olmaktadır. Yerinde yapılan incelemelerde aynı mekan içerisinde üç adet daha vinç olduğu bilgisine ulaşılmıştır fakat bu vinçler günümüze ulaşamamıştır (Şekil 59).



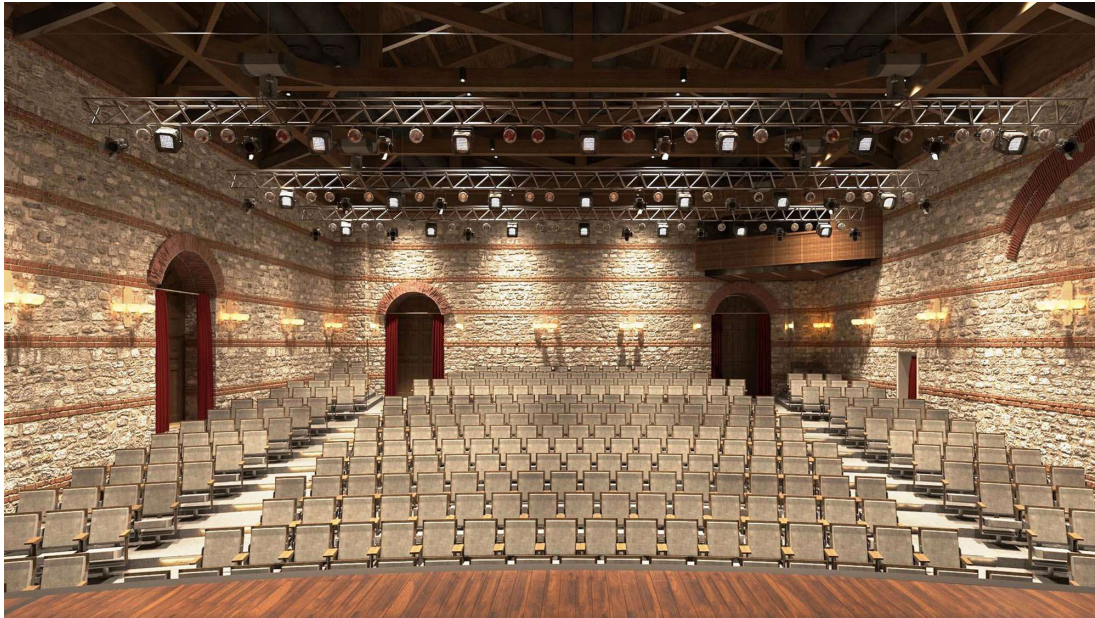
Şekil 59. Vinç [fisekhane.com/, 2023]

**Dökümhane- Zırhlı Araçlar Tamirhanesi**, Fişekhane Orta Bina olarak geçmektedir. Zırhlı birliklerin kullanım zamanında, tankların kullanımına uygun olması için oldukça yüksek bir tavan ve geniş açıklıklar bulunmaktadır. Bu mekânsal özellikler doğrultusunda bu binanın kültür ve performans merkezi olarak kullanılması uygun görülmüştür. Bu nedenle içerisinde sinema salonları, kulisler, tiyatro salonları, sergi ve fuaye alanları bulunmaktadır (Şekil 60-Şekil 61). Projede taş meydan olarak adlandırılan alan binanın kamusal açık alanıdır bu nedenle meydana bakan cephe ticari hizmet birimlerine ayrılarak, restoran ve kafeler yerleştirilmiştir.





Şekil 60. Fuaye ve Sergi Alanı [Yazara aittir.]



Şekil 61. Tiyatro Salonu [arkiv.com.tr/, 2023]

**Komutanlık Binası**, günümüzde projenin içerisinde bulunan konut kullanıcıları için rekreasyon alanı olarak işlevlendirilmiştir. Bir kısmında kafe, spa ve yüzme havuzu, ortasında kamusal alan sera bölgesi bulunmaktadır.

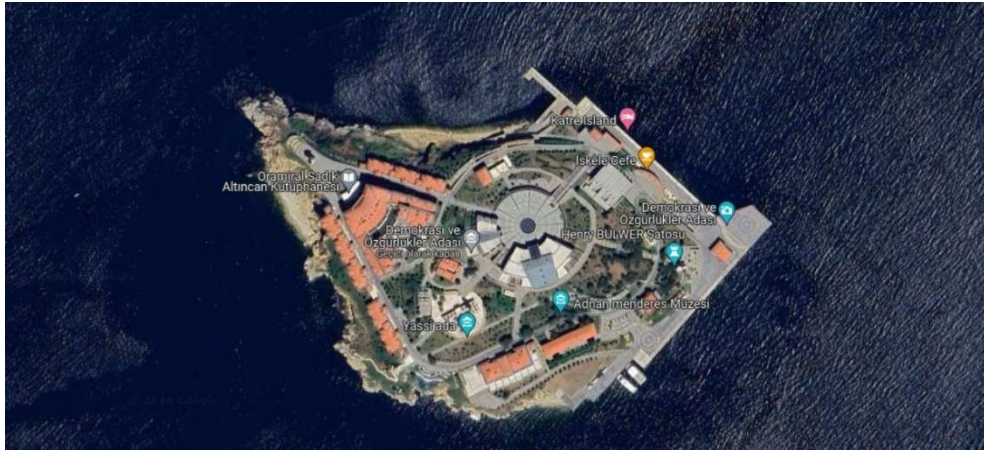
Fişekhane, geçmişin izlerini taşıdığı tarihi dokusuyla modern mimari ile birleştirilerek Zeytinburnu ilçesine yeni bir imaj tanımlamıştır. Yerel halk, yerli ve yabancı turistlerin odak noktası olmuştur.

Fişekhane alanın daha önceki işlevinin bütünüyle değiştirilmesi farklı işlevlere yönelik kompleks bir proje oluşturulmasıyla alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenine örnek olarak gösterilmiştir.

Fişekhane, konut, alışveriş birimleri, eğlence birimleri, kafe ve restoran alanları ile nitelikli bir mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, yapıların ve birimlerin meydan ve geçiş yolları çevresinde yerleştirilmesiyle orta alanda sınırlama sağlanmaktadır bu nedenle kapalılık düzeyi bileşenini, mimari stil zenginliği bileşenini, kullanılan malzeme çeşitliliği ile yapı malzemesi bileşenini, doğrudan marmaray bağlantısının bulunması ve ulaşım elverişli bir konumda olması ile erişilebilirlik durumu bileşenini sağlamaktadır.

## 2. Demokrasi ve Özgürlükler Adası (Yassıada)

Marmara Denizi'nde yer alan İstanbul Adalar Belediyesi'ne bağlı prens adalarından biridir. Eni 185 m boyu 740 m uzunluğunda yassı bir biçime sahiptir. Topoğrafya olarak düz bir yapıdadır keskin yükselti farkları görülmez fakat sahilleri genellikle denize dik inmektedir. Kuzey tarafında küçük bir limanı bulunmaktadır (Şekil 62).



Şekil 62. Demokrasi ve Özgürlükler Adası Harita Görünümü [google.com.tr/, 2024]

### **Bizans Dönemi**

Adanın görünüşü yayvan olduğu için Bizanslılar düz anlamına gelen 'Plati' veya 'Platea' adını vermişlerdir. Ada o zamanlarda gözetleme üssü olarak kullanılmıştır.

Diğer adalar gibi Yassıada'da bir sürgün yeri olmuştur. Adanın bilinen ilk sürgünü 4. yüzyılda gerçekleşmiştir (Gülen, 1994). 840 yılı itibariyle dönemin Bizans İmparatoru Theofilos Pletea Manastırı'nı yaptırmıştır. Daha sonra 867-877 yılları arasında İstanbul Patriği olarak görev yapan din adamı İgnatius, 860 yılında Kırk Azizler adına bir kilise ve Meryem Ana için bir mihrap inşa ettirmiştir. Kilisenin altında 10. yüzyıldan sonra hapisane olarak kullanılan, dört geniş mahzen bulunmaktadır (demokrasiveozgurlukleradasi.com.tr/, 2024). Adadaki Manastır ve kilise diğer adalarda olduğu gibi Latinlerin ve Rusların istilalarına uğramıştır.

### **Bulwer Dönemi**

1859 yılında İngiltere'nin İstanbul Sefiri Sir Henry Bulwer, dönemin Osmanlı padişahı Sultan Abdülmecid'in izniyle adayı satın almıştır (Gülen, 1994). Adada iki tane şato ve şatonun önüne liman inşa ettirmiştir ve tarım faaliyetleri yaptırmıştır. Şatoların, Bizans Manastırı'nın yerine inşa ettirilmesi sebebiyle arkeolojik ve tarihsel önemi bulunan manastır kalıntıları yok olmuştur.

Ada daha sonra Mısır Hıdivi İsmail Paşa'ya satılmıştır fakat adanın imar durumu adına değişim olmamıştır. İsmail Paşa'nın ilgisinin azalmasıyla ada balıkçılar, korsanlar ve define arayıcıları tarafından tahrip edilmiştir (Gülen, 1994).

### **Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Dönemi**

1947 yılında ada Deniz Kuvvetleri tarafından satın alınarak modern bir deniz eğitim tesisi kurulmuştur ve eski binalar restore edilmiştir. 1952 yılında eğitim hizmetlerine açılmıştır (Gülen, 1994).

Ada'nın herkes tarafından bilinen ve Yassıada'yı ön plana çıkaran tarihi olay 27 Mayıs 1960 askeri darbesinden dolayı Demokrat Partilileri yargılamak üzere kurulan Yassıada Mahkemeleri'dir. Dönemin Başbakan'ı Adnan Menderes ile birlikte diğer hükümet üyeleri bu mahkemede yargılanmış ve buradaki eğitim tesislerine ait binada gözaltında tutulmuşlardır (adalar.bel.tr/, 2024).

Yassıada Mahkemeleri'nden sonra ada tekrar Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na teslim edilmiştir ve tesiste eğitim faaliyetleri devam etmiştir. 1978 yılında Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığının Karamürsel'e taşınmasıyla ada terk edilmiştir (demokrasiveozgurlukleradasi.com.tr/, 2024). Süreç içerisinde adadaki tesislerin



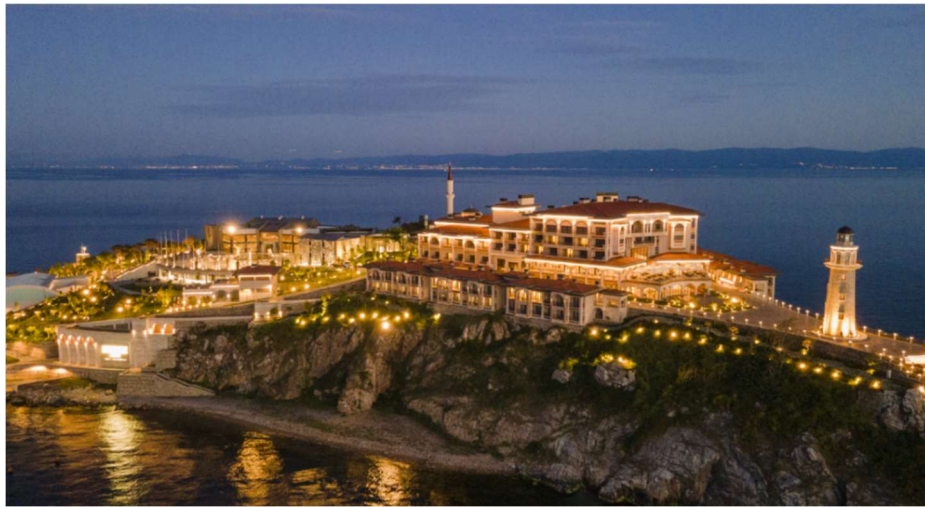
değerlendirilmesi konusunda çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Yassıada'ya turistik geziler yapılsa da bundan 1986 yılında vazgeçilmiştir.

Yassıada Tesisleri 1993 yılında İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi'ne devredilmiştir fakat adanın öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememesi ve ulaşımın zor olması sebebiyle fakülte 1995 yılında adadan taşınmıştır (adalar.bel.tr/, 2024).



Şekil 63. Demokrasi ve Özgürlükler Adası [adalar.bel.tr/, 2024]

Adanın ismi 2013 yılında İBB Meclisi kararıyla Demokrasi ve Özgürlükler Adası olarak değiştirilmiştir. 2015 yılında ada genelinde yeniden düzenlemeler yapılmıştır (Şekil 63). Yapılan düzenlemeler sonucunda adaya 176 kişilik bir otel (Şekil 64), restoran, kamusal alanlar, 500 kişilik Adnan Menderes Kültür Merkezi, 7.700 m<sup>2</sup>'lik müze, kütüphane ve cami yaptırılmıştır (youtube.com/, 2024). Kültür ve turizm faaliyetleri sürdürülmektedir.



Şekil 64. Otel [katreislandhotel.com.tr/, 2024]

Demokrasi ve Özgürlükler Adası için tarih boyunca birçok kez işlev değişikliği yapıldığını söylemek mümkündür. Bu nedenle alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenine önemli bir örnek oluşturmaktadır. Bu bileşenin yanı sıra adanın farklı işlevdeki mekanları bir arada bulundurması ile mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, adanın Marmara Denizi ile sınırlandırılmış olmasıyla kapalılık düzeyi bileşenini, adada bulunan önceki toplumlardan kalan yapılar ile mimari stil zenginliği bileşenini, adanın kentlinin hafızasında kalan izlerinin yerine olumlu anlamda bir değişim hedeflenmesiyle alanın algılanan imajı bileşenini, yapı malzemesi bileşenini, dönem içerisinde mülkiyet durumunun değişiklik göstermesi sahiplik durumu bileşenini, adanın genelini dışarıdan algılayabildiğimiz için saydamlık bileşenini, adanın topografik bir özellik taşıması ve tüm çalışmaların bu doğrultuda yapılması ile topoğrafya bileşenini sağladığı söylenebilir. Erişilebilirlik durumu bileşeni için tek alternatifin deniz ulaşımı olmasından ve vapur seferlerinin çok sık olmaması sebebiyle çok elverişli bulunmamaktadır. Kamusal alanlar içerisinde yeşil alan çalışmaları yapılması fakat öncesine göre yeşil dokunun azalması sebebiyle yeşil alan ve peyzaj bileşenini olumsuz yönde etkilemektedir.

## **H. Sahiplik Durumu**

Sahiplik, TDK (2024) sözlüğündeki anlamında, kendisinin olan bir şeyi yasa sınırları içerisinde istenildiği gibi kullanabilme hakkını taşıma durumu, mülkiyet olarak açıklanmaktadır (sozluk.gov.tr/, 2024).

Bir yerin veya yapının mülkiyet hakkının kimde olduğunu tanımlamak için kullanılmaktadır. Bir yapı kamu, özel veya vakıf malı olabilir. Bunlara yapı çeşitleri arasından cami, han, hamam, müze, eğitim yapıları vb. gibi örnekler gösterilebilir. Sahiplik durumu kriteri, bir yerin kime ait olduğu bilgisini vermenin ötesinde o yerin ne kadar ulaşılabilir olduğu konusunda da bilgi vermiş olur. Kentlinin bir yeri algılayıp kent imajı hakkında bir sonuca ulaşabilmesi için o yerin ulaşılabilir olması gerekmektedir. Bu alanlar mülkiyet durumu oluşturduğundan genellikle yapı grubu olarak tanımlansa da açık veya kapalı birimlerden oluşabilir.

Sahiplik durumu bileşenine 21. yüzyıl kapsamında, Büyük Çamlıca Cami ve Salt Galata örnek olarak verilmiştir.

## 1. Büyük Çamlıca Cami

İstanbul'un Anadolu Yakası'nın Üsküdar ilçesinde bulunmaktadır. İstanbul'a hakim, birçok noktadan görülebilecek şekilde Çamlıca Tepesi'ne konumlandırılmıştır. Yapımı 2019 Mayıs ayında tamamlanmıştır. Büyük Çamlıca Cami, Türkiye'nin en büyük camisi olma özelliğindedir (Şekil 65). Çamlıca Cami, İstanbul Cami ve Eğitim- Kültür Hizmetleri Birimleri Yaptırma ve Yaşatma Derneği tarafından yaptırılmıştır.



Şekil 65. Büyük Çamlıca Cami ve İstanbul Görünümü [millisaraylar.gov.tr/, 2023]

Çamlıca Cami'nin mimari özellikleri incelendiğinde, cami merkezi plan şemasına sahiptir. Bir ana kubbe, dört yarım kubbe ve çevresine yerleştirilen farklı çaplarda 80 kubbeden oluşmaktadır. Caminin altı adet minaresi bulunmaktadır (Özçelik, 2021). Geleneksel Osmanlı-Selçuklu mimarisinin, günümüze uyarlandığını ve modern teknolojiden yararlandığını söylemek mümkündür.

Çamlıca Cami ana kubbesinin, çapı İstanbul'u simgelemesi üzerine 34 metredir, yüksekliği ise İstanbul'da yaşayan 72 milleti simgeleyerek 72 metre olarak yapılmıştır. İslam'da imanın 6 şartını simgeleyen 6 minareden, 3 şerefeli 4 minaresi Malazgirt Zaferi'ne ithafen 107,1 m yüksekliğinde, 2 şerefeli 2 minaresi 90 m yüksekliğinde inşa edilmiştir. Ana kapısı, 6 ton ağırlığa, 6,5 m yüksekliğe ve 5 m genişliğe sahiptir. Bu özelliklerden sonuçla yapılan tasarımların ve hesaplamaların, tesadüfi olarak değil bilinçli bir şekilde bir temele dayandırılarak yapıldığı görülmektedir.



Şekil 66. Büyük Çamlıca Cami Genel Görünüm [aa.com.tr/, 2023]

Caminin toplamda 57.500 m<sup>2</sup>'lik inşaat alanı bulunmaktadır. İç mekanda 25 bin, avluda 38 bin olmak üzere, toplamda 63 bin kişilik kapasiteye sahip Cumhuriyet tarihinin en büyük camisidir. İbadet alanlarının yanında, sosyal, kültürel ve eğitim birimleriyle geleneksel külliye biçiminde tasarlanmıştır. Külliye içerisinde 11.000 metrekare müze alanı, 3.500 metrekare sanat galerisi, 3.000 metrekare kütüphane, 1071 kişilik konferans salonu, 8 sanat atölyesi ve 3.500 araçlık otoparkı bulunmaktadır.

Cami tasarımlarındaki en önemli unsur olan, akustik özelliğinde günümüz teknolojisinden yararlanılmıştır. Caminin yoğun kişi sayısına sahip alanlarında ses şiddeti artırılırken, boş olan alanlarla ses yüksekliği azaltılarak yankı oluşması kontrol altına alınmıştır. Caminin ekolojik anlamdaki tasarruflarından biri ise, yağmur sularının toplanıp, arıtılarak uygun alanlarda sarf suyu olarak kullanılmasına imkan sağlamasıdır (Özçelik, 2021).

Büyük Çamlıca Cami Külliyesi içerisinde yer alan 11.000 m<sup>2</sup>'lik müze alanında, İslam Medeniyetleri Müzesi yer almaktadır. Modern mimarisiyle zengin koleksiyonlara ev sahipliği yapan müzede 7. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar tarihlenen 600'den fazla eser sergilenmektedir. Ziyaretçilerine farklı bir deneyim yaşatmayı hedefleyen müzede, enstalasyonlar ve ses istasyonları bulunmaktadır. Müze ana hatlarıyla İslam Sanatında Mimari ve Dekoratif Öğeler, Kur'an-ı Kerim ve Mahfazaları, İslam'da Bilim ve İlk Mabet Kabe gibi toplamda 15 tematik bölümden oluşmaktadır (millisaraylar.gov.tr/, 2023).



Büyük Çamlıca Cami, camilerin halka açık alanlar olması ve mülkiyet özel alan kullanımlarından bağımsız yapılar olması nedeniyle sahiplik durumu bileşenine örnek olarak gösterilmiştir. Çamlıca Cami diğer bileşenler üzerinden incelendiğinde, külliye olarak tasarlanması farklı işlevlere sahip birimleri bünyesinde bulundurması ve yoğun kullanım alanlarına sahip olması sebebiyle mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, büyük bir cami olması ve kentli tarafından bilinen bir yapıya dönüşmesinden dolayı alanın algılanan imajı bileşenini, yüksek bir tepe üzerinde uzaktan algılanabilen ve boğaza hakim bir noktada bulunması ile topoğrafya bileşenini, ulaşım alternatifleriyle erişilebilirlik durumu bileşenini sağlamaktadır. Daha önceden işlevlendirilmemiş boş bir arazi üzerinde inşa edilmesi ve yapının oldukça yüksek bir imaj oluşturması sebebiyle alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini sağlamaktadır.

## **2. Salt Galata**

İstanbul'un Avrupa Yakası'nda Beyoğlu ilçesinde Karaköy semtinde bulunan bir sanat ve kültür merkezidir.

Yapı, Fransız asıllı Levanten Mimar Vallaury tarafından Bank-ı Osmanî-i Şahane (Osmanlı Bankası) için tasarlanmıştır ve 1892 yılında hizmete açılmıştır. Yapının bulunduğu bankalar caddesi, o dönemde banka ve hanların bulunduğu önemli bir noktadır. Yapının giriş cephesi neo-klasik ve neo-rönesans üslupta heykel ve süslemelerle tasarlanmıştır. Haliç cephesi ise daha hareketli oryantalist üslupla tasarlanmıştır ve Osmanlı evlerinde görülen saçak ve cumba kullanılmıştır. Cephe karakterlerinin farklı olması, birbirinden bağımsız mimari stillerin kullanılması Doğu-Batı sentezi olarak yorumlanmaktadır (Döngez, 2019). Yapı anıtsal değerinin haricinde, İstanbul'da benzeri görülmemiş bir yapı olma özelliği taşımaktadır. Yapıya zaman içerisinde eklemeler yapılmıştır (arkiv.com.tr/, 2023).



Şekil 67. Salt Galata Önceki Hali  
[arkiv.com.tr/, 2023]



Şekil 68. Salt Galata Günümüzdeki Hali  
[mimarlar.com/, 2023]

Bir devlet bankası olan Bank-ı Osmanî-i Şahane, Merkez Bankası'nın hizmete girmesiyle resmi işlevlerini kaybederek 1933'te özel bir bankaya dönüştürülmüştür. Doğu Grup tarafından 1996 yılında satın alındı ve 2001 yılında bünyesindeki Garanti Bankası ile birleşerek faaliyetlerine son vermiştir (saltonline.org/, 2023).

Garanti BBVA, faaliyetlerine destek verdiği Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi ve Garanti Galeri'nin birikimlerini tek bir çatı altında toplayarak 2011 yılında Salt'ı kurmuştur. Salt'ın, kültürel araştırma alanlarında destek sağlamak, açık bir arşiv oluşturmak ve üretim için sürdürülebilir bir ortam sağlaması hedeflenmiştir. İstanbul'da Salt Galata ve Salt Beyoğlu olmak üzere iki binası bulunmaktadır. 2011'den beri faaliyet göstermektedir (saltonline.org/, 2023).

Garanti BBVA tarafından yapıda yeniden işlevlendirme yapılmıştır. Yapı, zaman içerisinde geçirdiği müdahale ve ekler sonrasında, restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları Ağa Han ödüllü Mimar Han Tümertekin yönetiminde, Mimarlar Tasarım tarafından yürütülmüştür (Döngez, 2019). Salt Galata'nın mimari çalışmalarına bakıldığında, binanın özgün karakterini yansıtacak şekilde eklerinden arındırılmıştır. Zamana uyum sağlayabilen ve herkes tarafından kullanılabilir bir yapı olması hedeflenmiştir. Giriş düzenlemesiyle mekan içerisindeki sirkülasyon akıcı bir şekilde sağlanmıştır. Önceki halinde alan kazanabilmek için çatının camekan kısmının kapatılması mekandaki doğal ışığı azalttığı için yenileme projesinde yeni camekan çatı

yapılmıştır (Şekil 69). Yapı içerisine özellikle Haliç'e bakan cepheden ve galeri boşluğunu örten camekan çatıdan doğal ışık almaktadır (Tümertekin, 2023). Projenin tamamlanmasıyla 22 Kasım 2011'de 'Salt Galata' adıyla hizmete girmiştir.



Şekil 69. Salt Galata İç Mekan [mimarlar.com/, 2023]

Salt Galata, kütüphane ve arşivleri ile Salt Araştırma, 219 kişilik kapasiteye sahip Oditoryum, Osmanlı Bankası Müzesi, Açık Arşiv, Dükkan, atölyeler, kafe, restoran, seyir noktası ve 410 m<sup>2</sup> büyüklüğünde sergi mekanı içeren bir kültür ve sanat kurumudur.

### **Osmanlı Bankası Müzesi (OBM)**

Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi bünyesinde 2002 yılında kurulmuştur. 1892-1999 yılları arasında Osmanlı Bankası genel müdürlük binası olarak hizmet vermiş olan 'Salt Galata' günümüzde Osmanlı Bankası Müzesine ev sahipliği yapmaktadır. OBM, yapıdaki katlarda ve kasa dairelerinin içinde düzenlenmiştir (saltonline.org/, 2023).

Salt Galata binasının zaman içerisinde sahiplik durumu değişim göstermiştir. Önce bir devlet bankası genel müdürlük merkezi sonra özel bir banka daha sonra Garanti Bankası'na geçerek kültürel araştırmaların ve arşivlerin bulunduğu bir kurum

olmuştur. Bu nedenle sahiplik durumu bileşenine örnek olarak gösterilmiştir. Müze, kütüphane sergi gibi farklı birimleri bünyesinde bulundurduğu için mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, farklı mimari stilleri geçmişten bugüne korumasıyla mimari stil zenginliği bileşenini, yapı malzemesi bileşenini, işlev değişikliği yapılmasıyla alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, bulunduğu konumun ulaşım elverişli bir bölge olması ile erişilebilirlik durumu bileşenini sağladığı söylenebilir.

## **I. Saydamlık**

Saydam “içinden ışığın geçmesine ve dolayısıyla arkasındaki şeylerin görülmesine engel olmayan cisim, şeffaf”; yarı saydam “tam saydam olmayan cisim”; opak “içinden ışığı geçirmeyen, saydam olmayan”, olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 2014).

Saydamlık ise saydam olma durumu, geçirgenlik ve şeffaflık olarak açıklanmaktadır.

Saydamlık, mimari de kullanıldığı gibi, modada, sanatta, edebiyatta, adalet ve politikada olmak üzere birçok alanda kullanılan bir kavramdır. Alanına göre soyut veya somut, tanımlamaları ve örneklendirmeleri yapılabilmektedir.

Bir cismin saydam olması için o cismin muhakkak saydam malzeme olması gerekmemektedir. Cismin yüzeyinde boşluklar bulunması ya da boşluklu bir kafes içerisinde yer alması da o cismin algılanmasını sağlayarak saydam olmasını nitelendirir. Yapılarda saydamlık bir binanın daha iyi algılanmasını sağlar (Güngör, 2005:14).

Saydamlık kavramı 20. yüzyıl ile birlikte her alanda topluma mal olmuş bir kavram olmuştur. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak estetik ve kavramsal olarak mimarideki kullanım yoğunluğu artmıştır (Elmalı, 2005).

Saydamlık, mimaride yapıyı oluşturan elemanlar ile sağlanmaktadır. Mimaride öncelik estetik değerlerin yanı sıra işlevsellik olmaktadır.

Mimari alandaki saydamlık kavramının temelini, yapı ile yapı çevresinin birbirleriyle ilişkisini kurmak olarak açıklanabilmektedir. Yapı ve çevresi birbirine uyum sağlamalı süreklilik kurmalı ve birbirinden ayrı düşünülmemelidir. Bu nedenle mimari alanda saydamlık cephe ile özdeşleşmiştir. Cephe mimari anlamda yapının, çevresi ile



kurduğu ilişkinin ilk bileşenidir. Buna ek olarak kullanıcının yapıyı algılayabilmesi için dışarıdan gördüğü ve ilişkilendirdiği ilk elemandır (Elmalı, 2005).

Camın yapısının keşfedilmesiyle cam mimari alanda kullanılmaya başlanmıştır. Opak malzemelerden oluşan yapıların, doğal hava ve doğal ışıktan yararlanması aynı zamanda iklim şartlarından koruması hedeflenerek camın ilk pencerelerde kullanıldığı görülmüştür. Romalıların, camı pencerelerde ilk kullanan toplum olduğu bilinmektedir. İlk kullanımlarında küçük ölçekli olan camlar, teknolojik ilerlemelere bağlı olarak daha büyük ölçülerde üretilmeye başlanılmıştır. (Eroğlu, 2003) Bunun sonucunda yapıların cephelerinde baskın bir rol oynamaya başlamıştır.

Endüstri devrimiyle birlikte mühendislik alanlarındaki gelişim sonucu, demir ve çelik malzeme yapılarda kullanılmaya başlanılmıştır. Camın bu materyallerle birlikte kullanılmasıyla çelik iskelet ve cam, modern mimarlık hareketinde önemli bir konuma gelmiştir (Button ve Pye, 1992).

Saydamlık bileşeni tanımını desteklemek için Atatürk Kültür Merkezi ve İstanbul Sapphire örnekleri verilmiştir.

### **1. Atatürk Kültür Merkezi (AKM)**

AKM, İstanbul'un Avrupa Yakası'nda Beyoğlu ilçesinde Taksim Meydanı'nda bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı, Tabanlıoğlu Mimarlık tarafından tasarlanan ve uluslararası öneme sahip gösterilere, ev sahipliği yapacak merkez, günümüzdeki haliyle 29 Ekim 2021 tarihinde kullanıma açılmıştır (Şekil 70).



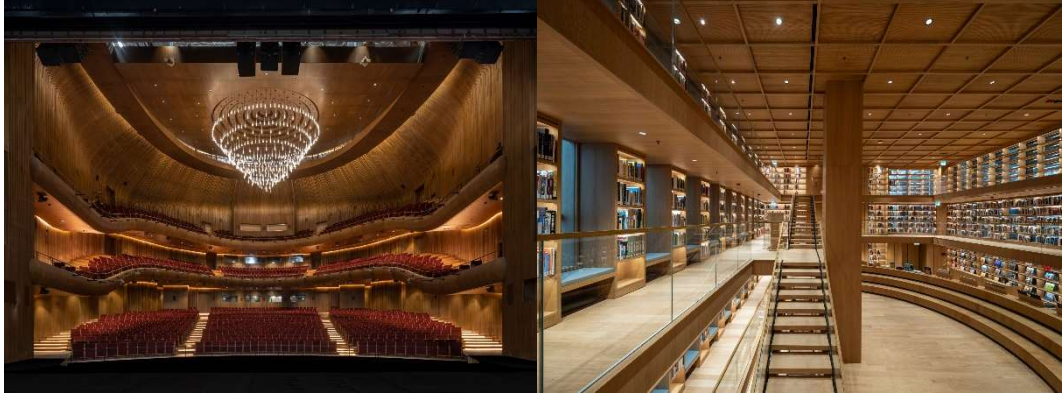
Şekil 70. Atatürk Kültür Merkezi Günümüzdeki Hali [tabanlıoglu.com/, 2023]

Yapının geçmişine bakıldığında, 1936-1937 yıllarında Fransız mimar ve şehir plancısı Henri Prost hazırlanan İstanbul imar planına göre, Topçu Kışlası ve çevresindeki mezarlıklar parka dönüştürülüp, Taksim Meydanına opera binası yapılması planlanmıştır fakat II. Dünya Savaşı nedeniyle proje gerçekleştirilememiştir.



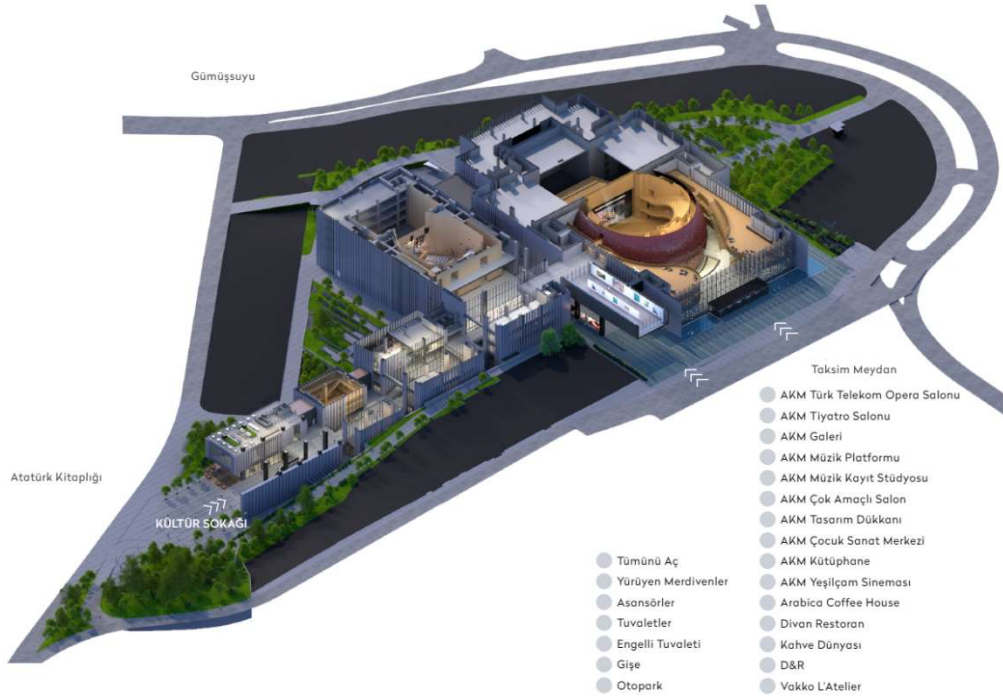
Şekil 71. Atatürk Kültür Merkezi Eski Hali [tabanlıoğlu.com/, 2023]

1946 yılında Mimar Feridun Kip ile mimar Rükneddin Güney tarafından projesi çizilen ve temeli atılan opera binası ödenek sorunları nedeniyle tamamlanamamıştır. Bayındırlık ve İskân Bakanlığına, 1953 yılında devredilmiştir. Yüksek Mimar Mühendis Hayati Tabanlıoğlu'nun projesiyle 1956 yılında inşaatına devam edilmiştir. O dönemin yalın ve işlevsel mimari anlayışının nitelikli bir örneği olmuştur. Bina, Devlet Opera ve Balesi ve Devlet Tiyatroları'nın eserlerini icra etmek amacıyla 1969'da İstanbul Kültür Sarayı adıyla kullanıma açılmıştır. 27 Kasım 1970 tarihinde Arthur Miller'in, Cadı Kazanı isimli oyununun temsili sırasında meydana gelen büyük yangın sonucunda bina tekrar onarılarak 1978 yılında, Atatürk Kültür Merkezi adıyla yeniden ziyarete açılmıştır (Şekil 71). 2000'li yıllara kadar hizmet veren bina, birçok açıdan kullanılamaz duruma gelmesiyle çözüm yolları aranmaya başlanılmıştır. 2012 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, yapının mevcut halinin korunması, yalnızca güçlendirme ve tadilat işlemlerinin yapılmasını talep etmiştir ancak yapılan incelemeler sonucu binadaki tahribat beklentinin üzerinde olmuştur. Bunun üzerine 2017 yılında merkezin bugünkü hali için proje çalışmalarına başlanılmış 2019'da ise temelleri atılmıştır (akmistanbul.gov.tr/, 2023).



Şekil 72. AKM Opera Salonu (Sol) ve Kütüphane (Sağ) [tabanlıoglu.com/, 2023]

Yeni opera binası olarak hizmet verecek olan merkez, bünyesinde 2040 kişi ağırlayabilen opera salonu, 781 kişi kapasitesine sahip tiyatro salonu, 410 metrekare büyüklüğünde galeri ve çok amaçlı salon, kütüphane, sinema, müzik platformu, müzik kayıt stüdyosu, çocuk sanat merkezi ve tasarım birimlerini bulundurmaktadır (Şekil 72). Atatürk Kültür Merkezi, genel halka hitap edecek şekilde düşünülmüştür, ek olarak kafe ve restoran mekanları da bulunmaktadır. Yapının toplam alanı 95.065 m<sup>2</sup>'dir (Şekil 73-Şekil 74). Dönemin ve kullanıcıların gereksinimlerine uygun güncel teknolojik imkanlardan yararlanılarak inşa edilmiştir.



Şekil 73. AKM Projesi Yerleşim Planı [akmistanbul.gov.tr/, 2023]



Şekil 74. AKM Projesi Kesit Diyagramı [tabanlıoglu.com/, 2023]

Atatürk Kültür Merkezi'nin mevcuttaki hali mimari açıdan ele alındığında, önceki projelerden gelen cephe mirası korunarak aynı oran ve ölçekte cam kolonlarla kurulan taşıyıcı sistemin vermiş olduğu görsel süreklilik imkanı ve kullanılan camın teknik niteliğine bağlı olarak daha da şeffaf olan cephe sayesinde, opera salonunun belirleyici unsurlarından olan kırmızı yarı-küre Taksim Meydanı'na katılmıştır. Bu küre içeriden ve dışarıdan, kullanıcı için merak uyandırmaya başlamıştır (Şekil 75). Yarı-küre formundaki seramik kabuğun altında günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte bir salon bulunmaktadır (arkitera.com/, 2023).



Şekil 75. Cephe ve İç Mekan Yarım Küre Görünümü [tabanlıoglu.com/, 2023]

AKM'nin eski ziyaretçilerinin belleğindeki izleri canlandırmak için mimari elemanlar kullanıldığı görülmüştür. Cephedeki mirasın korunmasının yanı sıra tercih edilen malzemelerde eski tasarımına atıfta bulunmaktadır.

Merkeze etkinlik dışında gelen misafirlerinde kullanım sağlamaları amacıyla salonlar için yerleştirilen asansörlerin haricinde bir asansörle, İstanbul manzarasına sahip teras



restorana ulaşılmaktadır. Merkez alışanları ve sanatçılara ayrılmış alan dışında, ziyaretçilerin ve halkın kullanımı için 432 araç kapasiteli çok katlı otopark, bodrum katlara yerleştirilmiştir.

Atatürk Kültür Merkezi, bir kentin karakterini oluşturan bileşenler çerçevesince incelendiğinde, cephedeki saydamlık algısının güçlü bir Şekilde görülmesinden dolayı saydamlık kriterine örnek gösterilmiştir. Ayrıca farklı işlevlere sahip mekanların bir arada bulunması ve kullanıcı yoğunluğunun yüksek olduğu bir alan olmasından mekanlar ağı-kullanım eşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi kriterini, projede farklı malzemelerin bir arada tercih edilmesiyle yapı malzemesi kriterini, kentli için önemli ölçüde imaj oluşturmasıyla alanın algılanan imajı kriterini, kullanıcıların erişimine açık olmasından dolayı sahiplik durumu kriterini, Taksim'in ulaşım ağının merkezinde bulunması ile erişilebilirlik durumu kriterini sağladığı görülmektedir. Alanın nceki ve Şimdiki rolü hakkında bir değişiklik söz konusu olmamıştır.

## 2. İstanbul Sapphire

İstanbul'un Avrupa Yakası'nda Kağıthane ilçesine bağlı konumda, Büyükdere Caddesi zerinde Levent-Maslak iş merkezleri bölgesinde bulunmaktadır. İstanbul Sapphire, konut, alışveriş ve eğlence birimlerinden oluşan kompleks bir yapıdır. 2006 yılında inşaatına başlanılmasıyla 2011 yılı mart ayında kullanıma açılmıştır. Arsa alanı 11.602 metrekare iken yapının toplam inşaat alanı 165.139 metrekaredir (biskon.com/, 2024). Proje Tabanlıoğlu Architects tarafından hazırlanıp yrtlmştir.



Şekil 76. İstanbul Sapphire [storyboxweb.com/, 2024]

Sapphire, anten yüksekliği dahil 262,5 metre yüksekliği ile Türkiye'nin en yüksek binası olmaktadır. Zemin kotunun altında 10 kat, zemin kotu üzerinde 56 kat olmak üzere toplam 66 katlı olan yapının 54-56. katlarında kamu kullanımına açık seyir terası ve restoran-bar bulunmaktadır (biskon.com/, 2024). Modern teknoloji ürünü olan yapı, oldukça geniş bir İstanbul manzarasına hakim olmaktadır (Şekil 76).

### **Alışveriş Merkezi**

Zemin kotunun altında bulunan 10 kattan 6 kat otopark alanı, 4 kat ise alışveriş merkezi için ayrılmıştır. Alışveriş merkezi zemin kat dahil toplamda 5 kattan oluşmaktadır ve 3. bodrum kattan metro bağlantısı sağlanmıştır (Şekil 77). Sapphire, 30.000 m<sup>2</sup> kiralanabilir alanı ile mağazalar, sinema, eğlence alanları, kafe ve restoran hizmetleri vermektedir (sapphireavm.com/, 2024).



Şekil 77. İstanbul Sapphire Alışveriş Merkezi [arkiv.com.tr/, 2024]

### **Rezidans**

Yapının konut bölümü, büyüklüğü 120 m<sup>2</sup> ile 1.100 m<sup>2</sup> arasında değişen 177 konut biriminden oluşmaktadır. Projede yapı dört ayrı konut alanı olarak planlanmış olup, bölümler arasındaki dört ortak alanda bina sakinleri için sosyal alanlar bulunmaktadır ve her üç katta bir, doğal havalandırma, canlı bitkisel öğeler ve komşuluk alanları yaratması hedeflenen gökyüzü bahçeleri bulunmaktadır. Katlar arasında bulunan tampon bölgeler, bakım ve mekanik birimleri de içermektedir (Savaş, 2014). Bina sakinleri için hizmet veren, 970 m<sup>2</sup>'lik sosyal alan (lounge), 1.100 m<sup>2</sup>'lik golf antrenman sahası bulunmaktadır (Kesimal, 2012).



Şekil 78. İstanbul Sapphire Konut Kat Bahçeleri [tabanlıoglu.com/, 2024]

İstanbul Sapphire, çelik elemanlar ile desteklenen betonarme bir yapıdır. Katlar arasında bulunan doğal havalandırılmalı dikey bahçeler projeyi ayrıcalıklı kılan özelliklerinden biridir. Cephe iki bağımsız kabuk sisteminden oluşturulmuştur. Dıştaki kabuk, iç mekanları olumsuz hava koşullarından ve gürültü etkisinden, korumak için bariyer görevi görmektedir (tabanlıoglu.com/, 2024).

Bu yükseklikte bir yapının, opak yüzeyin baskın olduğu bir cephe sistemi kullanılarak oluşturulması, kent silüetinde baskın bir rol oynaması şüphesizdir. Bu nedenle cephenin cam (şeffaf) olması yapının yüksekliğindeki etkinin kent ve kentli için olumsuz bir imaj oluşturmaması adına tercih edilmiş olduğu, akla gelen ilk düşünce olmaktadır. Sonuç olarak İstanbul Sapphire, heybeti ile kentli için şeffaflığın vermiş olduğu açık ve davetkar bir etkiye sahiptir.

İstanbul Sapphire, cam cephesi ile saydamlık bileşenine örnek olarak gösterilmiştir. Konut, avm ve sosyal alanlarıyla mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, modern mimari projesi ile mimari stil zenginliği bileşenini, yapı malzemesi bileşenini, iş merkezleri aksı üzerinde bulunması, en yüksek yapı olması ve lüks konut birimlerinden oluşması sebepleriyle alanın algılanan imajı bileşenini, yapıda bulunan ortak alanlarda kullanılan bitkisel elemanlar ile düşük ölçüde yeşil alan ve peyzaj bileşenini, metro ve karayolları ulaşım bağlantılarının bulunmasıyla erişilebilirlik durumu bileşenini sağlamış olduğunu söylemek mümkündür.

## **J. Topoğrafya**

Bir arazi yüzeyinin doğal veya beşeri detaylarının meydana getirdiği şekil olarak tanımlanmaktadır. Dağlar, ovalar, vadiler, nehir ve kraterler arazinin, karakterini yansıtan topografik özellikleridir. Mimarlık disiplininin topoğrafya ile olan ilişkisi tasarımın temelini oluşturmaktadır. Bu ilişkinin güçlü bir biçimde oluşturulması arazi üzerinde yükselen yapının özgün ve bulunduğu yere ait hissedilmesini sağlar. Topoğrafya kendi içerisinde mekânsal unsurlar barındırır ve geometrik bir biçim oluşturmaktadır.

İstanbul topografik olarak Marmara Denizi'nin kıyısı boyunca Doğu-Batı ekseninde genişleme gösteren bir şehirdir. Jeolojik hareketler sonucunda genellikle aşınmaya bağlı yeryüzü şekilleriyle plato halini almıştır. Vadiler, ovalar, yükseklikler, hafif dalgalı tepelik alanlar bulunmasına rağmen dikkat çeken keskin hatlara sahip değildir. İstanbul'un topoğrafyasına göre konumlandırılmış, İstanbul TV ve Radyo Kulesi ile bulunduğu topoğrafyaya uyum sağlayarak tasarlanmış Vadistanbul, topoğrafya bileşenine örnek olarak gösterilmiştir.

### **1. İstanbul TV ve Radyo Kulesi (Çamlıca Radyo TV Kulesi)**

Dünyada 1920'lerde başlamış olan radyoculuk Türkiye'de ise 1927 yılında özel bir kurum tarafından başlatılmıştır. 1927 yılında dünyada 123 radyo istasyonu varken Türkiye'de bu sayı 2 olmuştur. Radyo yayınları 1964'te çıkarılan "359 sayılı TRT Kanunu" ile Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'na (TRT) devredilmiştir.

Toplum tarafından bilinen eski adıyla Çamlıca TRT Kulesi, İstanbul'un Üsküdar ilçesinde, Büyük Çamlıca Tepesi'nde bulunan, TRT'ye ait verici kulesi idi. 268 metre rakımda, toplamda 166 metre yüksekliğindeki bu kule 1976 yılında tamamlanmıştır (radiomap.eu/, 2023). Yeni kulenin tamamlanmasıyla birlikte Çamlıca TRT Kulesi 25 Kasım 2020 tarihinde yıkılmıştır.





Şekil 79. Çamlıca Kulesi Önceki Hali [tr.wikipedia.org/, 2023]

Çamlıca TRT Kulesi'nde çok sayıda bulunan anten ve anten kuleleri, görsel açıdan estetik görünmemekle birlikte, teknolojik olarak da eski kalması sebebiyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2011 yılında fikir yarışması açılmıştır. Yarışma sonucunda, Mimar Melike Altınışık'ın kurucusu olduğu, Melike Altınışık Architects tarafından hazırlanan proje uygun bulunmuştur.



Şekil 80. İstanbul TV ve Radyo Kulesi Günümüzdeki Hali [arkiv.com.tr/, 2023]

İstanbul TV ve Radyo Kulesi Üsküdar ilçesindeki Küçük Çamlıca Tepesi'nde yer almaktadır. İnşaatına 2015 yılında başlanan proje, 2020 yılında telekomünikasyon görevlerine başlamıştır, 2021 yılında ise ilk ziyaretçilerini ağırlamıştır. Bulunduğu topoğrafyanın yansıması olarak fütüristik ve organik bir formda yükselen yapı, zemin

kat üzerinden 369 metre yüksekliğindedir. Giriş katı deniz seviyesinden 218 metre yüksekliktedir. Yapının toplam yüksekliği deniz seviyesinden 587 metredir. Kule İstanbul'un en yüksek yapısıdır ve imge niteliği taşımaktadır. Kule zemin altında 4, zemin üzerinde 45 kat olmak üzere, toplamda 49 katlıdır. Yapı formu gereği, ileri mühendislik teknikleri gerektiren ikonik bir yapı olmuştur (melikealtinisik.com, 2023).



Şekil 81. İstanbul TV ve Radyo Kulesi Seyir Katı [arkiv.com.tr/, 2023]

Asya'dan Avrupa'ya 360 derece kesintisiz bir İstanbul manzarasına sahip seyir terası (Şekil 81), kafe ve restoran, ana kabuğun iki yanında bulunan ve 180 metre boyunca yükselen iki adet panoramik asansör, giriş katında fuaye, sergi ve kafe alanları bulunmaktadır. İçerisinde bulunduğu korunmuş sunmuş olduğu doğal peyzaj alanları kaliteli kamusal alanlar (Şekil 82) kule ile entegre olarak halka açık alanların birlikte kullanımına katkı sağlamaktadır (arkiv.com.tr/, 2023).



Şekil 82. İstanbul TV ve Radyo Kulesi Girişi Kamusal Alan [arkiv.com.tr/, 2023]

Eski hali Çamlıca TRT Kulesi ile dağınık şekilde bulunan görüntü ve elektromanyetik kirlilik yaratan vericiler bu yeni proje ile tek merkezde toplanılmıştır. Vericilerin tek merkezde bulunması, enerji verimliliği sağlaması konusunda etkin rol oynamıştır (şekil 83).

İstanbul TV ve Radyo Kulesi, 100 radyo kanalının aynı anda frekansların birbirine karışmadığı ve birbirini engellemeden aktif yayın yapılabilen Dünya’da ilk ve tek yer olmuştur (Terler, 2022).

Türkiye’nin önemli bir sorumluluk halinde başladığı radyoculuk kavramı, günümüzde de yine aynı şekilde önemini korumaktadır. Radyo başlangıçta bir eğlence aracı olarak sunulmuş olsa da zamanla halkın bilinçlenmesi, iletişim aracı olarak kullanılması, kültür ve sanata olan yararlarıyla milli bir rol oynamaya başlamıştır. amlıca Kulesi bu görevde önemli bir s olmuştur (camlicakule.istanbul/, 2023).



şekil 83. İstanbul TV ve Radyo Kulesi Otoyoldan Görünüşü [Yazara aittir.]

İstanbul TV ve Radyo Kulesi yerine getirmiş olduğu işlevler sebebiyle uygun bir topoğrafyaya yerleştirilmiştir ve tasarım bu topoğrafyaya göre yapılmıştır. Bu nedenle İstanbul TV ve Radyo Kulesi topoğrafya bileşenine örnek olarak gösterilmiştir. Yapı diğer bileşenler üzerinden incelendiğinde, sembol haline gelmiş olması ve kentli için imaj oluşturması sebebiyle alanın algılanan imajı bileşenini, kulenin eski yerinde

bulunmaması ve yeni kulenin boş bir arazi üzerine inşa edilmesi sebebiyle alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini sağladığı görülmektedir. Bu bileşenlerin yanı sıra mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, sahiplik durumu bileşenini, yapı malzemesi bileşenini, mimari stil zenginliği bileşenini de düşük etkide sağladığını söylemek mümkündür.

## **2. Vadistanbul**

Vadistanbul, Avrupa Yakası'nda Sarıyer ilçesine bağlı Ayazağa Mahallesi'nde bulunmaktadır. Proje Artaş, Evyap ve İnvest ortaklığı ile 2017 yılında hayata geçmiştir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin, İstanbul Metropolitan Planlama Merkezi ile geliştirdiği Çevre Düzeni Plan kararları çerçevesinde Cendere Vadisindeki sanayi alanlarının dönüştürülmesi öngörülmüştür. Vadistanbul bu üst ölçek planların ilk adımı olarak karma kullanımlı proje anlayışı ile hayata geçirilmiştir.

Vadistanbul TEM kenarında Belgrad Ormanı'na komşu olan Cendere Vadisi'nde bulunmaktadır. Sanayi alanlarının dönüştürülmesiyle yapılan Vadistanbul, Cendere Deresi'nin (Kağıthane Deresi), su pompalanmasıyla yeniden canlandırılmasına aracılık etmektedir (arkiv.com.tr/, 2023).

Proje 424.000 m<sup>2</sup> arsa alanı ve toplam 1 milyon 350 bin metrekare inşaat alanına sahiptir. Proje bünyesinde alışveriş merkezi, açık hava cadde mağazaları, konser ve etkinlikler için Turkcell Vadi, otel, rezidans, konut, ofis ve hastane birimleri bulunmaktadır.

### **Alışveriş Merkezi**

Merkez, toplamda 103.000 m<sup>2</sup> büyüklüğünde kiralanabilir alan ile Türkiye'nin en büyük alışveriş merkezlerinden biridir. Sinema, 270 mağaza, kafe, restoran birimleri ve eğlence alanlarına ek olarak, 760 metre uzunluğunda açık hava alışveriş caddesi bulunmaktadır. Alışveriş merkezlerinde alışılmış olan kapalı alan algısının azaltılabilmesi ve ferah alanlar oluşturmak için Avrupa'nın en büyük serbest formda cam çatı örtüsü ile gelişmiş teknoloji ürünü led aydınlatmalar kullanılmıştır. Toplamda 5.500 araçlık otopark alanı bulunmaktadır (Şekil 84).



Şekil 84. Vadistanbul Alışveriş Merkezi [vadistanbul.com/, 2023]

### **Turkcell Vadi**

Turkcell Vadi etkinlik alanı 2021 yılında hizmete girmiştir. Alan 5.400 m<sup>2</sup> oturma alanında 2.200 kişilik tribün, 3.500 kişilik sahne önü ayakta seyirci kapasitesine sahiptir (vadistanbul.com/, 2023). Konser, tiyatro ve gösterilere ev sahipliği yapmaktadır.

### **Radisson Collection Otel**

Otel şehir ve orman manzaraları 193 oda kapasitesine sahiptir. İş ve tatil amaçlı konaklamalar için uygun beş yıldızlı bir oteldir (Şekil 85). Otel bünyesinde 900 kişi kapasiteli toplantı ve etkinlikler için mekanlar bulunmaktadır (radissonhotels.com/, 2023).



Şekil 85. Radisson Collection Otel [vadistanbul.com/, 2023]



## **Radisson Residences**

Vadistanbul bünyesindeki rezidansta, şehir ve orman manzaralı 169 daire bulunmaktadır. Ev konseptindeki daireler ile iş ve tatil amaçlı uzun dönem konaklamalar için uygundur. Radisson Residences, 1.000 m<sup>2</sup> alanda kurulu tesisleriyle havuz, spa ve spor salonu birimlerini de kullanıcılarına sunmaktadır.



Şekil 86. Vadistanbul Blok Yerleşim Planı [artasholding.com/, 2023]

Vadistanbul Teras konut alanının ilk etabıdır. İkinci etap ofislerin bulunduğu Bulvar etabı üçüncü etap ise Vadistanbul Park olmuştur. Bloklar, Vadistanbul'u saran ormanlara cephe alacak şekilde yerleştirilmiştir (Şekil 86).

## **Vadistanbul Teras-Konut**

51.000 m<sup>2</sup>'lik arazi üzerinde, toplam 8 bloktan oluşan, 1.111 konut yer almaktadır. Daire tipi olarak beş farklı alternatif bulunmaktadır (Şekil 87). Sosyal birimler ile donatılmış ortak alanlar ve 1.800 araç kapasitesine sahip otopark bulunmaktadır.



Şekil 87. Vadistanbul Teras Blokları [vadistanbul.com/terras, 2023]



### **Vadistanbul Bulvar-Ofis**

Vadistanbul bünyesindeki ofis kompleksi Vadistanbul Bulvar olarak isimlendirilmiştir. Toplamda 300.000 m<sup>2</sup> ofis alanı ile Türkiye'nin en büyük ofis kompleksi olma özelliğini taşımaktadır. Vadistanbul Bulvar, yatay mimariye sahip 9 bloktan oluşmaktadır, ülke ve dünya ekonomisine yön veren önemli şirketlerin genel merkezlerini de bünyesine taşımıştır (Şekil 88).



Şekil 88. Vadistanbul Bulvar Blokları [vadistanbul.com/ofis, 2023]

### **Vadistanbul Park-Konut**

Vadistanbul Park etabı 74.000 m<sup>2</sup> arazi alanına sahiptir. 804 konut biriminden oluşmaktadır. Ofisler için 120.000 m<sup>2</sup>, home-office için 20.000 m<sup>2</sup> ve mağazalar için 22.000 m<sup>2</sup> alan ayrılmıştır (Şekil 89). Toplam 3.700 araç kapasiteli otopark bulunmaktadır (artasholding.com/, 2023).



Şekil 89. Vadistanbul Park Blokları [vadistanbul.com/park, 2023]

Vadistanbul'a ulaşım için farklı alternatifler bulunmaktadır. TEM bağlantı yollarıyla motorlu taşıtlar ile ulaşım mümkün olduğu gibi havaray kullanılarak da ulaşılmaktadır. Türkiye'nin ilk özel 'Havaray Hattı' sayesinde Seyrantepe metro istasyonu ile Vadistanbul birbirine entegre edilmiştir. Bu sayede dolaylı olarak metro ile ulaşım da mümkündür.



Şekil 90. Vadistanbul Havaray [milliyet.com.tr/, 2023]

Vadistanbul projesi, 'En İyi Bölgesel Merkezli Avm' ve Havaray ile 'En İyi Ulaştırma ve Alt Yapı Hizmetleri' gibi alanlarda birçok ödül ile onurlandırılmıştır (Şekil 90).

Vadistanbul, Cendere Vadisi'nde bulunması sebebiyle vadi topoğrafyasına uygun bir yerleşim planı ile projelendirilmiştir. Bu nedenle topoğrafya bileşenine örnek olarak gösterilmiştir. Vadistanbul'u diğer bileşenler üzerinden incelediğimizde, karma kullanıma sahip büyük bir proje olması sebebiyle mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, vadide bulunması, orman, dere ve otoyol ile sınırlandırılmış olmasıyla kapalılık düzeyi bileşenini, gerek proje içerisinde gerek proje çevresindeki yeşil alanlar ile yeşil alan ve peyzaj bileşenini, kompleksin içerisinde yapılmış her yapının modern mimari ile tasarlanmış olmasına istinaden mimari stil zenginliği bileşenini ve alışveriş merkezi çatısında kullanılan serbest formlu cam çatı, cam cepheler, kompozit cephe kaplamaları vb. yapı elemanları ile yapı malzemesi bileşenini, kompleks bir yapı olması birçok farklı işlevi bünyesinde bulundurması, lüks yapı gruplarının bulunması ile alanın algılanan imajı bileşenini, Cendere Vadisi'nin yerinde bulunması ve sanayi birimlerin dönüştürülmesiyle alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, cam cepheler ve görülebilir açık etkinlik alanları ile saydamlık bileşenini, otoyol bağlantı yollarına komşu olması ve özel olarak havaray-metro bağlantısının bulunması ile erişilebilirlik durumu bileşenini sağladığı görülmektedir.

## **K. Erişilebilirlik (Ulaşılabilirlik) Durumu**

Kentsel ulaşım sorunu endüstrileşme sonucu hızla gelişen kentlerde ortaya çıkmaya başlamış bir kavramdır. Batıda II. Dünya Savaşı'ndan, ülkemizde ise 1960'lardan sonra olmuştur.

Kullanılabilir arazi sayısının azalması, yolların giderek artması ve oluşan trafiğin yarattığı olumsuz etkiler karşısında alternatif ulaşım projeleri aranmaktadır. Kentsel ulaşım planlamasında erişilebilirliğin düşük olduğu bölgelerin belirlenmesi ve bu bölgelere yönelik ulaşım seçeneklerinin önceliklendirilmesi gerekmektedir.

Erişilebilirlik, kentteki bölgelerde belirlenen bir başlangıç noktasından iş, okul, alışveriş vb. istenen bir yere ulaşmanın kolaylığı olarak tanımlanmaktadır.

Erişilebilirlik tanımı daha geniş anlamda, ulaşım sisteminin mevcut durumdaki kalitesinin farklı mekansal düzeylerde değerlendirilmesi, mevcut ulaşım türlerine farklı ulaşım alternatifleri eklenmesiyle oluşabilecek değişikliklerin değerlendirilmesi ve ulaşım sistemleri altyapılarında olan iyileştirmeler konusunda öngörüler geliştirilmesi gibi konuları kapsamaktadır (Puyan, 2023).

Erişilebilirlik bireylerin kendileri için önemli olan yerlere, konumları veya ulaşım biçimleri ne olursa olsun ürün ve hizmetlere uygun ve adil bir şekilde ulaşma kolaylığını sağlamakla ilgilidir. Alternatif ulaşım seçeneklerinin bulunması ve yolculukların ekonomik anlamda karşılanabilir olması gerekmektedir. Ulaşım planlanmasında uygun karayollarının düzenlenmiş, güvenli ve erişilebilir yaya ve bisiklet altyapısı sağlanmış, toplu taşıma olanaklarının iyileştirilmiş olması amaçlanmaktadır.

Ulaşım seçenekleri günümüzde karayolu, raylı sistemler, deniz ulaşımı, havayolu ve köprü projeleri olarak alternatiflere ayrılmaktadır. Bunlar arasında ulaşımında en yaygın olanı karayolu projeleridir. Karayolları her türlü motorlu taşıtın, bisikletin ve yayaların kullanımını kapsamaktadır. Raylı sistemler, metrolar, hafif metrolar, tramvaylar ve havaraylar olarak dört gruba ayrılmaktadır. Deniz ulaşımı kent ölçeğinde deniz taksiler, yolcu vapurları, arabalı vapurlar ve deniz otobüsleri ile sağlanmaktadır. Köprüler ise karayolu, raylı sistem, denizyolları ve kent içi yaya yolu düzenleme projelerini tamamlayan yapılardır.

Günümüzde bir yerin erişilebilirlik kriterini sağlaması için engelli bireylerin erişimine de uygun olması gerekmektedir. Bu durum sadece fiziksel engeli bulunan bireyleri değil, geçici engelli, hasta, yaşlı ve hamile bireyleri de kapsayan bir kavram olmaktadır. Erişilebilirlik durumu bileşenine, İstanbul Havalimanı ve Beşiktaş Park örnek olarak gösterilmiştir.

## 1. İstanbul Havalimanı

İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunan Atatürk Havalimanı'nın artan yolcu kapasitesine ve konumu gereği yoğun bir bölgede kalmış olmasına cevap verememesi düşüncesiyle Avrupa Yakası'nda yeni bir havalimanı yapılmasına karar verilmiştir.

İstanbul Havalimanı Arnavutköy ilçesine bağlı Karadeniz kıyısına yakın bir konumda bulunmaktadır. Yeni havalimanı için ihale açılarak, İstanbul Grand Airport (İGA) yatırımcılarının oluşturduğu Cengiz, Mapa, Limak, Kolin, Kalyon Ortak Girişim Grubu (OGG) kazanmasıyla Devlet Hava Meydanları İşletmeciliği ile 19 Kasım 2013 tarihinde sözleşme imzalanmıştır (Kaya, 2019).

Havalimanının kurulduğu alan 1950'lerden itibaren İstanbul'un kömür ihtiyacını karşılayan eski maden ocaklarının bulunduğu bir alandır. Maden ocaklarından kalan irili ufaklı çukurlar doğal topoğrafyaya etki etmiştir ve çukurlarda biriken sular yapay göller oluşturmuştur (Deneç, 2023). Bu nedenle İstanbul Havalimanı yerleştiği topoğrafyaya uygun şekilde gerekli zemin çalışmaları yapılarak arazi üzerinde güvenli bir şekilde yükselmiştir.



Şekil 91. İstanbul Havalimanı [trthaber.com/, 2024]



Havalimanı 4 yıl süren yoğun inşaat sürecinin sonunda sıfırdan yapılan en büyük havalimanı projesi ünvanını elde etmiştir. Yıllık 200 milyon yolcu kapasitesinin hedeflendiği proje, 29 Ekim 2018’de tamamlanmıştır. İlk uçuş İstanbul-Ankara arası yapılmıştır. Havalimanının tam kapasite ile hizmete vermesi ise Atatürk Havalimanı’nın taşınmasıyla birlikte 7 Nisan 2019 tarihinde gerçekleşmiştir (turkiyeyuzyili.com/, 2024).



Şekil 92. İstanbul Havalimanı Hava Trafik Kulesi [ntv.com.tr/, 2024]

Havalimanı terminal binası tek çatı altında yaklaşık 1.4 milyon m<sup>2</sup> büyüklüğünde, 45 metre yüksekliğinde 4 katlı yapı dünyanın en büyük terminali olma özelliğine sahiptir. Havalimanının sembolü olan, hava trafik kontrol kulesi ise İstanbul ile özdeşleşen ve kültürel öneme sahip lale figüründen esinlenerek tasarlanmıştır (Şekil 92). Zemin kotunun üzerinde 90 metre, zemin kotunun altında 30 metre yüksekliğindedir (Polat, 2020).



Şekil 93. İstanbul Havalimanı İç Mekan [igairport.aero/, 2024]

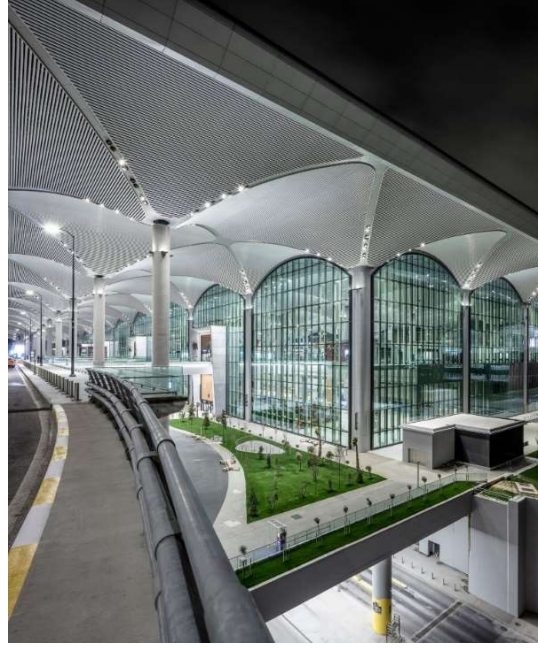
Havalimanında 40.000 araç kapasiteli otopark, 8.000 m<sup>2</sup> ticari alan, 53.700 m<sup>2</sup> vergisiz alışveriş (duty free) alanı, 181 mağaza, 108 kafe ve restoran bulunmaktadır. Kargo lojistik merkezi açık ve kapalı alanları toplamında 1.4 milyon metrekare büyüklüğe sahiptir (igairport.aero/, 2024). İstanbul Havalimanı, 2020 yılında LEED sertifikasına layık görülmüştür ve tamamlandığı günden bu yana, alanında birçok ödülle onurlandırılmıştır.



Şekil 94. İstanbul Havalimanı İç Mekan ve Tavan Sistemleri [igairport.aero/, 2024]

Yapının mimarisini kısaca özetlemek gerekirse geleneksel Türk-İslam mimarisi ve modern mimarinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Bu mimari üsluplar, teknoloji ve mühendislik alanlarında desteklenerek yansıtılmaktadır. Bu sayede liman, sadece bugünün değil geleceğinde ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte oluşturulmuştur. Havalimanının çatısını kaplayan 461 kubbe ile Mimar Sinan'ın geleneksel kubbe formları anılmıştır. Kubbeler iç mekanlara doğal ışık sağlaması için saydam olarak yapılmıştır, iç mekandan kubbeye bakıldığında üzerinde tül görevi gören baffle asma tavan sistemi kullanıldığı görülmüştür (Şekil 94). Dış cephelerde ve köküklerin kaplanmasında ise ultraviyole filtreli camlar kullanılmıştır (Şekil 95).





Şekil 95. İstanbul Havalimanı Cephe Görünümü [igairport.aero/, 2024]

İstanbul Havalimanı şehir merkezinden uzak bir konumda bulunması sebebiyle ulaşım konusu oldukça önemli görülmektedir. Liman kullanıcı hizmetine açıldığı günden bu yana Havaist adı verilen havalimanına ait otobüsler ile sağlanmıştır bu hizmet günümüzde de 11 hat sayısı ile devam etmektedir. İstanbul'un merkezi noktalarına yolcu taşımaktadır. İETT'nin havalimanı taşımacılığı için ayırmış olduğu beş ayrı hattan oluşan otobüsler bulunmaktadır. Havalimanı Kâğıthane metro bağlantısı 7 durak sayısı ile 22 Ocak 2023 tarihinde hizmete girmiştir, bu hat 29 Ocak 2024'te Gayrettepe metrosuna bağlanarak uzatılmıştır (istairport.com/, 2024). Metro ulaşımı, İstanbul'un yoğun trafiği göz önüne alındığında, İstanbul havalimanı için oldukça önemli bir ulaşım aracı olmaktadır. Günümüzde çalışmalarına devam edilen Mahmutbey metro bağlantısının havalimanına entegre edilmesiyle tüm raylı sistemlere ulaşım sağlanmış olacaktır. Toplu taşımaya ek olarak havalimanına ulaşım sağlayan otoyolların tamamlanmasıyla da Kuzey Marmara Otoyolu üzerinden özel araç veya taksilerle ulaşım mümkündür. Şehir dışı ulaşımı ise İstanbul havalimanından Bursa, Tekirdağ, Edirne, Kocaeli ve Sakarya illerine ve yakın ilçelere şehirler arası otobüsler ile ulaşım sağlanabilmektedir.

İstanbul Havalimanı'nın ulaşım noktası olması sebebiyle erişilebilirlik durumu bileşeni kapsamında incelenmesi uygun görülmüştür. İstanbul Havalimanı, farklı ulaşım alternatiflerine sahip olması sebebiyle erişilebilirlik durumu bileşenini sağlamaktadır. Diğer bileşenler açısından incelendiğinde havalimanının yoğun bir

bölge olması sebebiyle mekandaki insan popülasyonunun fazla olmasından dolayı aktivite düzeyi oldukça yüksek bir mekandır, bu nedenle mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini sağladığını söylemek mümkündür. Farklı mimari üsluplardan izler barındırması sebebiyle mimari stil zenginliği bileşenini, kentli için bir ulaşım merkezi olmasından dolayı alanın algılanan imajı bileşenini, farklı yapı malzemelerinin bir araya getirilmesi ile yapı malzemesi bileşenini, kentlinin ve diğer bireylerin kullanımına ilişkin bir sınırlama olmaması halka açık bir alan olması ile sahiplik durumu bileşenini, alanın geçmişte maden ocağı olması sebebiyle alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, çatıdaki cam kubbeleriyle ve cephedeki cam giydirmesi ile saydamlık bileşenini sağlamaktadır. Havalimanı için düz bir zemine ihtiyaç duyulması sebebiyle arazide zaman içerisinde oluşmuş yapay göller ve arazinin oldukça düzensiz olan topoğrafyası düzeltilerek istenilen zemin elde edilmiştir bu nedenle topoğrafya bileşenini düşük ölçüde sağladığını söylemek mümkündür.

## **2. Beşiktaş Park (Beşiktaş Stadyumu)**

Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün yeni stadyumu Beşiktaş Park, İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde bulunan Dolmabahçe semtinde yer almaktadır.

1947-2013 yılları arasında hizmet veren, bulunduğu bölgede imaj oluşturan Beşiktaş Jimnastik Kulübü'ne ait İnönü Stadyumu'nun yerine yapılmıştır. İnönü Stadyumu'nun seyirci kapasitesinin düşük olması sebebiyle 2013 yılında yıkımına başlanılmıştır.

Yıkımı gerçekleştirilen İnönü Stadyumu'nun imajını devam ettiren, UEFA kriterlerine uygun olan ve geleceğin ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte bir proje yapılması hedeflenmiştir. DBA Architects tarafından tasarlanan stadyum, 10 Nisan 2016'da inşaatın tamamlanmasıyla kullanıma açılmıştır. 120.000 m<sup>2</sup> toplam inşaat alanı bulunmaktadır. Türk Futbol Federasyonu (TFF) resmi internet sitesinden elde edilen bilgiye göre 42.445 kişilik seyirci kapasitesine sahiptir (tff.org/, 2023).

Stadyumun tasarımı, kent silüetine etkisi, konumu gereği vadi çanağında yer alması ve çevrede bulunan şehrin tarihi dokusu üzerinden geliştirilmiştir. Yapı 1939'da tasarlanan İnönü Stadyumu gibi eliptik formdadır. Stadyumun vadi içerisinde yer alması ve deniz seviyesinin 3,5 metre altında inşa edilmesi silüet etkisini hafifletmektedir (Şekil 96) ayrıca yapının çatısının çevreden algılanmasına imkan oluşturmaktadır (arkitera.com/, 2023).



Şekil 96. Beşiktaş Park Genel Görünüm [proplan-pmc.com/tr, 2023]

İnönü Stadyumu'nun sahil yolunda kalan kapısının yer aldığı tarihi duvar ve iki kule korunup restore edilerek yeni stadyumun müze bölümünü oluşturmaktadır. Yapının cephesinde eski halindeki gibi taş doku tercih edilerek küfeki taşı kullanılmıştır (Şekil 97).



Şekil 97. Beşiktaş Park [bjk.com.tr/, 2023]

Stadyum zemininin yalıtım ve drenajına önem verilmiştir. Çim sahada havalandırma, ısıtma, soğutma sistemi ve hibrit teknolojisi kullanılmıştır. Yapının vadi içerisinde yer alması sebebiyle doğal akustik sağlanmaktadır buna ek olarak çatı örtüsünün altına akustik örtü sistemleri yerleştirilerek akustik sağlanmıştır. Tamamı kapalı ve iki kattan oluşan tribünler C90 görüş açısına sahiptir (Şekil 98). Bu sayede izleyiciler görüş açısı kapanmadan tüm sahaya hakim olmaktadır. Stadyum ileri teknoloji ile donatılmış

modern bir yapıdır. Ses sistemi ve ekran görüntü kalitesi gibi yüksek donanımlara sahiptir. Güvenlik, yüz tanıma teknolojisi ve kamera kayıt sistemleri ile sağlanmaktadır (arkiv.com.tr/, 2023).



Şekil 98. Beşiktaş Park Tribünler [arkitera.com/, 2023]

Beşiktaş Park, futbol maçlarının dışında, konser alanı, moda merkezi ve yaşam alanı olabilmesi üzerine tasarlanmıştır. Stadyumda Beşiktaş JK Müzesi, Beşiktaş Kulübü yönetim birimleri ve ürünlerin satıldığı Kartal Yuvası mağazası yer almaktadır.

Müze iki katta toplam 1650 m<sup>2</sup>'lik bir alanla Türkiye'nin en büyük spor müzesi olma özelliğini taşımaktadır. Müze bünyesinde, çeşitli koleksiyonların süreli olarak sergilendiği geçici sergi alanı bulunmaktadır (bjk.com.tr/, 2023).

Beşiktaş Park ulaşımına çok elverişli bir noktada yer almaktadır. Deniz ulaşımı, metro, metrobüs ve tramvay aktarmaları ile ulaşılabilirdiği gibi karayolu bağlantı güzergahları arasında kalarak motorlu taşıtlarla da ulaşım mümkün olmaktadır.

Beşiktaş Park, tüm bu özellikleriyle erişilebilirlik durumu kriterine örnek gösterildiği gibi mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi kriterini, modern bir yapı olarak tasarlanmasıyla mimari stil zenginliği kriterini, yapı malzemesi kriterini, kentlinin zihninde bir imaj oluşturmasıyla alanın algılanan imajı kriterini ve vadide konumlandırılmış olmasıyla topoğrafya kriterini sağlamaktadır.

## V. ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

Kent karakterini belirleyen 11 bileşen bağlamında verilen 22 örnek, bileşenlere göre analiz edilmiştir. Bu analize ek olarak kent karakteri bileşenleri de değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede sahip olunan yıldız seviyelerine göre karşılaştırmalı olarak, çift yönlü bir analiz yapılmıştır.

Seviyelendirme üç derece sınıfı üzerinden analiz edilmiştir.

- Birinci derece: Verilen örnek, karşılığında bulunan bileşene düşük etkide örnek oluşturmaktadır. Sarı renkte tek yıldız kullanılarak belirtilmiştir.
- İkinci derece: Verilen örnek, karşılığında bulunan bileşene orta seviyede bir etki oluşturmaktadır. Turuncu renkte iki yıldız kullanılarak belirtilmiştir.
- Üçüncü derece: Verilen örnek, karşılığında bulunan bileşene yüksek seviyede etki örneği oluşturmaktadır. Kırmızı renkte üç yıldız kullanılarak belirtilmiştir.

Örneklerin ve bileşenlerin sahip olduğu yıldız dereceleri toplam bölümünde belirtilmiştir. Değerlendirme, toplamda çıkan değerlere göre yapılmıştır (Çizelge 8).



Çizelge 8. Kent Karakterini Belirleyen Bileşenlerin ve Örneklerin Değerlendirilmesi [Yazar tarafından hazırlanmıştır.]

No	Örnekler/ Kent Karakterini Oluşturan Bileşenler	Mekanlar Ağı- Kullanım Çeşitleri Yoğunluğu- Aktivite Düzeyi	Kapalılık Düzeyi	Yeşil Alan ve Peyzaj	Mimari Stil Zenginliği	Yapı Malzemesi	Alanın Algılanan İmajı	Alanın Önceki ve Şimdiki Rolü	Sahiplik Durumu	Saydamlık	Topoğrafya	Erişilebilirlik Durumu	TOPLAM
1	Zorlu Center	★★★★	★★	★★★	★	★★	★★★★	★★	★★	★	★★	★★★★	24
2	Galataport	★★★★	★★	★	★★	★★	★★	★★★★	★★	★★	★★	★★	23
3	Taksim Meydanı	★★★★	★★★★		★★★★	★★	★★★★		★★★★	★★★★		★★★★	23
4	Viaport Marina Tuzla	★★★★	★★★★	★	★	★	★	★	★★	★★	★★	★★	19
5	Meydan İstanbul Alışveriş Merkezi	★★	★★★★	★★★★	★	★★	★	★	★★★★	★★	★	★	20
6	Baruthane Millet Bahçesi	★★	★★	★★★★	★	★	★	★★	★★★★	★★★★	★	★	20
7	Sancaklar Cami	★	★	★★	★★★★	★	★	★	★★★★		★★★★	★	17
8	Hilltown Küçükyağ Alışveriş Merkezi	★★	★	★	★★★★	★★	★	★	★★	★	★	★★	17
9	Üsküdar Şakirin Cami	★	★	★★	★★	★★★★	★	★	★★★★	★★		★	17
10	Divan Kuruçeşme	★		★	★★	★★★★	★	★★	★	★	★★	★	15
11	İstanbul Finans Merkezi	★★★★	★		★	★★	★★★★	★★★★	★	★		★★	17
12	Mecidiyeköy Towers (Torun Center)	★★★★	★★	★★	★	★★	★★★★	★★★★	★	★		★★★★	21
13	Fişekhane	★★★★	★★	★	★★★★	★★★★	★★	★★★★	★★	★		★★	22
14	Demokrasi ve Özgürlükler Adası	★★★★	★★★★		★★	★	★★	★★★★	★★	★★★★	★★★★	★	23
15	Büyük Çamlıca Cami	★★	★	★	★	★	★★	★★	★★★★		★★	★★	17
16	Salt Galata	★★			★★	★	★	★★	★★★★	★		★★★★	15
17	Atatürk Kültür Merkezi	★★			★	★	★★		★★	★★★★	★	★★★★	15
18	İstanbul Sapphire	★★★★		★	★	★	★	★	★★	★★★★		★★★★	16
19	İstanbul TV ve Radyo Kulesi	★		★	★	★	★★★★	★★	★		★★★★	★	14
20	Vadistanbul	★★★★	★	★★	★	★★	★★	★★		★	★★★★	★★	21
21	İstanbul Havalimanı	★★			★	★★	★★★★	★★★★	★★★★	★★	★★	★★★★	20
22	Beşiktaş Park	★			★	★	★★		★	★★	★★	★★★★	12
TOPLAM		49	28	25	35	37	41	38	47	34	29	45	



Değerlendirme çizelgesinden çıkan sonuca göre verilen örnekler arasından birçok bileşeni yüksek seviyede sağlamasından dolayı, en yüksek yıldızla sahip olan Zorlu Center örneği olmuştur. Zorlu Center, mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşeni üzerinden örnek gösterilmiştir. Zorlu Center projesinin karma kullanıma sahip bir yapı grubu olmasından dolayı mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşeninde üçüncü derece yıldızla sahiptir. Yeşil çatı, bitkisel öğeler ve peyzaj düzenlemeleri ile yeşil alan ve peyzaj bileşenini; yerli ve yabancı kullanıcılar için yüksek bir imaja sahip olmasından dolayı alanın algılanan imajı bileşenini; karayolları, metro, metrobüs gibi ulaşım alternatiflerine sahip olması sebebiyle erişilebilirlik durumu bileşenini yüksek seviyede sağlamış olduğu görülmüştür. Sınırlama elemanlarının kısıtlı olması ve sadece merkez içerisinde avlu oluşturmasından kapalılık düzeyi bileşenini, merkezin bulunduğu arazide daha önce yapı bulunmaması nedeniyle rol değişikliği görülmemiştir fakat yeni yapının oluşturduğu imajın değerli olması ile alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini, kullanılan malzemelerin sınırlı görülmesinden dolayı yapı malzemesi bileşenini, bulunduğu topoğrafyaya uyum sağlaması ve arazideki kot farklarının tasarıma yansıtılmış olmasından dolayı topoğrafya bileşenini ve yapının karma kullanıma sahip olması ve özel mülkiyet birimlerinin bulunmasıyla sahiplik durumu bileşenini orta seviyede sağladığı görülmüştür. Mimari stil zenginliği bileşenini ve saydamlık bileşenini düşük etkide sağlamaktadır.

Galataport, Taksim Meydanı, Demokrasi ve Özgürlükler Adası; Zorlu Center örneğini takip eden 23 yıldız ile derecelendirilen örnekler olmuştur.

Bileşenlere düşük derecede etki eden, dolayısıyla en az sayıda yıldız ile derecelendirilen örnek Beşiktaş Park örneği olmuştur. Beşiktaş Park örnek gösterildiği erişilebilirlik durumu bileşenini yüksek etkide sağlamıştır. Bulduğu arazinin topoğrafyasına uygun bir şekilde yapıldığı için topoğrafya bileşenini ve stadyumun toplum tarafından kabul edilen ve bulunduğu çevreye sembol olmasından dolayı algılanan imajı bileşenini ikinci dereceden sağlamıştır. Mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşenini, mimari stil zenginliği bileşenini, yapı malzemesi bileşenini, sahiplik durumu bileşenini, saydamlık bileşenini düşük derecede sağlamıştır. Beşiktaş Park sınırlama elemanlarının avlu oluşturmaması ve görülebilirlik sağlamamasından dolayı kapalılık düzeyi bileşenini, yeşil ve bitkisel doku bulunmamasından dolayı yeşil alan ve peyzaj bileşenini, yerinde daha önceden

yine aynı işlev ve kimliğe sahip Beşiktaş İnönü Stadyumu bulunmasından ve yapının yıkılarak yapılmasından dolayı rol değişikliği olmamasına istinaden alanın önceki ve şimdiki rolü bileşenini sağlamamıştır. Bu bileşenler üzerinden, yıldız sembolü verilmemiştir.

Bu çalışmada kent karakterini oluşturan bileşenlerin, hangi düzeyde önemli bileşenler olduklarının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda yapılan değerlendirme sonuçlarına göre mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşeni 49 yıldız seviyesi ile en önemli kent karakteri bileşeni olarak görülmüştür. Bu durumun başlıca sebeplerinden biri üç bileşenin yakın tanımlamaları bulunmasından dolayı tek bileşen olarak incelenmesi olmuştur. Verilen örneklerin birçoğu bu bileşeni yüksek etki seviyesinde sağlamıştır.

Sahiplik durumu bileşeni, 47 yıldız seviyesindedir. Sahiplik durumunda kamu, vakıf veya özel gibi bir sınıflandırmaktan ziyade kentli tarafından erişip erişememe durumu tartışılmıştır. Verilen bazı örneklerde kamusal alanların yanı sıra konutlar, ofisler ve özel birimler bulunması sebebiyle sahiplik durumu bileşeni için düşük etkiye uygun görülmüşlerdir. Camiler, kültür merkezleri ve kamusal alanlar sahiplik durumunu yüksek derecede sağlamaktadırlar.

Erişilebilirlik durumu bileşeni ise 45 yıldız seviyesindedir. İstanbul'da ulaşımın oldukça önemli bir konu olması sebebiyle özellikle büyük kapsamlı projelerde ulaşılabilirlik için çalışmalar yapılmaktadır. Buradan sonuçla erişilebilirlik durumu bileşeni de önemli kent karakter bileşenleri arasındadır.

Alanın algılanan imajı bileşeni 41 yıldız seviyesine sahiptir. Bu bileşende seçilen örneklerden birçoğunun tek derece almış olması projelerin bir kısmının için yeni proje olması sebebiyle henüz kentli için net bir imaj oluşturmamış olduğu sonucuna varılırken, daha uzun yıllar geçen projelerde imajın yüksek derecede oluşmuş olması kentli için yapının ikonik olduğu, yapının da çevresi tarafından yüksek bir algı oluşturabildiği anlamına gelmektedir.

Değerlendirmede 25 yıldız seviyesi ile en düşük dereceye sahip kent karakteri bileşeninin, yeşil alan ve peyzaj bileşeni olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle bazı örneklerin, yeşil alan ve peyzaj bileşenini sağlayan verileri neredeyse bulunmamaktadır.

## VI. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarih boyu birçok medeniyete ev sahipliği yapan İstanbul'un kent yapısı, topoğrafyası, toplumu, kültürü gibi soyut ve somut kavramları zaman içerisinde değişim göstermiştir. Bu değişim oldukça normal ve beklenen bir durumdur. Günümüze kadar olan bu değişim, günümüzden sonra da devam edecek bir olgudur. Kent ölçeğinde bu değişimler birçok farklı etkenden kaynaklanabilmektedir. En etkili faktörün zaman olduğunu söylemek mümkündür.

Zaman içerisinde değişen toplumsal yapı, kentlerin kimliklerini belirlemektedir. Bunun sebebi kent ve içinde yaşayan kentlinin birbirleriyle olan etkileşimi olmaktadır. Karşılıklı gelişen bu etkileşim sonucu kentin karakteri ortaya çıkmaktadır. Bu karakter kavramının daha uzun bir süreç içerisinde, istikrarlı bir gelişim göstermesiyle kent kimliğini oluşturmaktadır. İstanbul'un kent kimliği tarih boyu gelen izlerin senteziyle oluşmuştur ve günümüze dek değişim göstermeye devam etmiştir.

Bu çalışmada keşfedilmek istenilen, İstanbul'un kent karakteri kavramının, çalışmanın daha nitelikli verilerden oluşabilmesi için kent karakteri bileşenleri arasından uygun olan bileşenler belirlenmiştir ve bileşenleri sağlayabilecek en nitelikli örnekler seçilmiştir. Bu doğrultuda bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme sonucunda iki ayrı sonuca ulaşılmıştır.

- Bu sonuçlardan biri, İstanbul'un karakterini belirleyen en önemli örneğin Zorlu Center olduğu sonucudur. Zorlu Center verilen 11 kent karakteri bileşenine yüksek derecelerde uyum sağlayarak bileşenlerin birçoğunu yansıtan bir örnek olmuştur. Zorlu Center, örnek olarak baskın bir yapı özelliğindedir. Karma işlevli kompleks bir proje olması, güçlü bir imaja sahip olması, yerli ve yabancı kullanıcıları için ikonik bir yapı olması, kent karakterini önemli ölçüde etkilemesinin yanıtları olmaktadır.
- Diğer bir sonuç, 11 kent karakteri bileşeninin, İstanbul kentinden verilen örnekler doğrultusunda en çok örneği içerisine alabilen, mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşeni olmuştur. Bu üç bileşen genel bir tanımla yakın anlamlara gelmelerinden dolayı tek başlıkta toplanmıştır. Bu

bileşen kentli ve kentlinin kullanımına ilişkin bir bileşen olması nedeniyle karakterin belirlenmesinde en güçlü bileşen olarak ortaya çıkmıştır. İstanbul örnekleminde bir sonuca bağlamak gerekirse mekanlar ağı-kullanım çeşitleri yoğunluğu-aktivite düzeyi bileşeni, İstanbul'da karma işlevli projelerin çok sayıda olmuş olmasından dolayı İstanbul bu bileşene nitelikli örnekler sunabilen bir kent olmaktadır.

Kent karakteri bileşenleri arasından yeşil alan ve peyzaj bileşeni en az örnek derecelendirmesine sahip olan bileşen olmuştur. Buradan sonuçla İstanbul'da 21. yüzyıl kapsamında seçilen örneklerin, yeşil alan ve peyzaj konusunda yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada mimari tasarımların veya belediye bünyesinde yapılan alanların, yeşil doku, peyzaj, bitkilendirme gibi konularda daha yoğun bir çalışma yapılarak projeye, kente ve kentliye karakter seviyesi daha yüksek alanlar oluşturulması önerilmektedir.

Yeşil alan ve peyzaj bileşeninden sonra düşük seviyeye sahip kapalılık düzeyi bileşeni, topoğrafya bileşeni, saydamlık, mimari stil zenginliği ve yapı malzemesi bileşenleri olmuştur.

Kapalılık düzeyi bileşeni için tasarımlarda sınırlamanın sadece yapı malzemeleri ile sağlandığı görülmüştür. Oluşturan avluların ve meydanların yapı malzemeleriyle değil doğal elemanlarla veya farklı sınırlama ölçütleri ile yapılması önerilmektedir.

Topoğrafya bileşeni için genellikle yapılar denize yakın ise topoğrafyaya ve yönetmeliklere uygun tasarımlar yapılmıştır. Bazı örneklerde topoğrafyanın değiştirilmesiyle istenilen tasarımların ortaya çıktığı görülmüştür. İstanbul kentinin, topoğrafya bileşeninin bu denli düşük seviyede çıkmış olması, açıklamalar doğrultusunda beklenilene karşılayamadığı görülmüştür. Halbuki topoğrafya bir kent için ve kent karakterini ortaya koyabilmek için oldukça önemli bir parametredir. Tasarımlar topografik özellikler doğrultusunda yapıldığında, Zorlu Center ve Vadi İstanbul örnekleri gibi başarılı projeler ortaya konulmaktadır.

Kent karakterini olumlu yönde etkileyen bu bileşenleri sağlamaya yönelik, post moderniteye uygun malzeme kullanımları, çağın getirmiş olduğu parametreler, kent ve kentli ilişkileri göz önünde bulundurularak, kenti ve kentliyi ön planda tutan, projeler yapılmalıdır. Kısa vadede kent karakterini, uzun vadede kent kimliğini olumlu yönde etkileyecek, kente değer katan imza yapılar oluşturulması beklenmektedir.

## VII. KAYNAKÇA

### KİTAPLAR

- BUTTON, D. ve PYE, B. (1992). **Glass in Architecture**, London, Butterworth Architecture.
- ELDEM, S. H. (1979). **Türk Evi/Osmanlı Dönemi III**, İstanbul, Taç Vakfı Yayınları.
- ERSOY, M. (2012). **Kentsel Planlama Kuramları**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- GENİM, S. (1988). “XVI. Yüzyılda İstanbul Şehri”, **Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- GÜNGÖR, İ. H. (2005). “Saydamlık”, **Temel Tasar (Basic Design)**, İstanbul, Esen Ofset Matbaası, (3. Baskı).
- HASOL, D. (2014). **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, İstanbul, YEM Yayın, (13.baskı).
- İBB (1971), “**İstanbul Şehir Rehberi**”, Harita Genel Müdürlüğü Döner Sermayesi Matbaası, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul.
- KELEŞ, R. (1973). **100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme**, Ankara, Gerçek Yayınevi.
- KOSTOF, S. (1985). **A History of Architecture: Settings and Rituals**, London, Oxford University Press.
- KÜÇÜKALİ, U. F. ve TÜRKDOĞDU, H. (2020). **Sürdürülebilir Kentsel Tasarım Kriterleri İstanbul İçin Öneriler**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- KÜÇÜKERMAN, Ö. (2011). **İstanbul’da Karacaahmet Tarihi Mirasın İçinde Şakirin Camii**, İstanbul, Arkeoloji Sanat Yayınları.
- LYNCH, K. (1960). **The Image of the City**, Cambridge, The M. I. T. Press.
- TEKELİ, İ. (1991). “Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler”, **Kent Planlaması Konuşmaları**, Ankara, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, ss.79-89.

TUNA, T. ve ŞEKER, S. (2009). **Makri Hori'den Bakırköy'e Ayastefanos'tan Yeşilköy'e**, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Trakya Büyükkent Bölge Temsilciliği Yayınları, ss.17.

## MAKALELER

AKDEMİR, E. (2017). “Avrupa Ortak Kültür ve Sanat Mirasının Korunmasında Avrupa Birliği'nin Çalışmaları: Avrupa Kültür Başkenti Programı Özelinde Bir İnceleme”, **Sanat ve Tasarım Dergisi**, Cilt:7 Sayı:2, ss.176-194.

AKSOY, O. A. ve FİRİDİN ÖZGÜR E. (2020). “Ekonomik, Siyasi, Toplumsal Çekişme Alanı ve Kamusal Bir Olgu Olarak (Kamusal) Mekan: HalkPlajı'ndan Millet Bahçesi'ne Ataköy Kıyı Alanı”, **Tasarım + Kuram Dergisi**, Cilt:16, Sayı:30, ss.37-60.

ANILSIN, F. (2001). “Ürün Kullanıcı İlişkileri Açısından İstanbul'da Kent Mobilyaları”, **1. Uluslararası Kent Mobilyaları Sempozyumu**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür, 9-10-11 Mayıs 2001: Bildiriler.

APAYDIN, B. (2019). “Palimpsest Kavramı ve Mekansal Dönüşüm”, **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**, Cilt:9, Sayı:2, ss.90-103.

AŞAN, R. (2018). “İstanbul Küçükyalı Hilltown Alışveriş Merkezi'nin Çağdaş Mimari Tasarlama Eski Yeni İlişkileri Bakımından Değerlendirilmesi”, **Modular Journal**, Cilt:1, Sayı:1, ss.33-48.

BAKAN, İ. ve KEFE, İ. (2012). “Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, ss.19-34.

DOĞANER, S. (2012). “Bakırköy'ün Mekânsal ve Kültürel Değişimi”, **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, ss.213- 245.

ERTEMLİ, M. (2018). “Mekan Tasarımında Sınır Ögelerinin Görselliğe Katkısı: Düşey Yüzeylerin Estetiği”, **Modular Journal**, Cilt:1, Sayı:1, ss.49-64.

GÜL, A. ve KÜÇÜK, V. (2001). “Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Seri: A, Sayı:2, ss.27-48.



- GÜREL, A. ve GÜNDÜZ, A. E. (2011). “İstanbul’un Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma”, **Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı:1, ss.1-12.
- GÜVEN, A. (2016). “Urban, Urbanization and Urban Management Needs”, **Journal of International Management Educational and Economics Perspectives**, Vol:4 No:1, ss.21-30.
- HAYTA, Y. (2016). “Kent Kültürü ve Değişen Kent Kavramı”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, ss.165-184.
- KARAYİĞİT, N. (2017). “Sosyo-Ekonomik Düzeyin Psiko-Sosyal Gelişim ve Dindarlığa Etkileri”, **Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:7, ss.119-133.
- NIRAY, N. (2002). “Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:9, ss.1-27.
- OKTAY, D. (2011). “Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış”, **İdealkent**, Cilt:2, Sayı:3, ss.8-19.
- ÖZDEMİR, C. (2001). “Kimlik ve Söylem”, **Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, ss.108.
- PATEL, K. K. (2009). “Integration by Interpellation: The European Capitals of Culture and the Role of Experts in European Union Cultural Policies”, **Journal of Common Market Studies**, Vol:51, No:3, ss.539-554.
- POLAT, İ. H. (2020). “İstanbul Havalimanı”, **Şantiye Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 383, ss.36-48.
- SARIKAYA, M. Z. (2023). “Osmanlı Devleti'nde Yeni Bir Yapılanma: Tanzimat Fermanı”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 100. Yıl Özel Sayısı (2023), ss.60-91.
- ÜNÜGÜR, M. (1996). “İstanbul’un Değişen Kentsel Kimliği Üzerine”, **Arkitekt Dergisi**, Sayı:12, ss.42-49
- YILMAZ, E. ve ÇİFTÇİ, S. (2011). “Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:10, Sayı:35, ss.252-267.

YÜCEL, A. ve DÜZGÜN BEKDAŞ, H. (2023). “Mimarlıkta Bulanıklaşan Sınırlar: 2000 Sonrası Yapılar Üzerinden Bir İnceleme”, **Bab Journal of FSMVU Faculty of Architecture and Design**, Vol:4, No:2, ss.135-158.

## **ANSİKLOPEDİLER**

AVCI, M. (1994). “Doğal Yapı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi III. Cilt**, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, ss.76-79.

GÜLEN, N. (1994). “Yassıada”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi VII. Cilt**, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, ss.442.

GÜLERSOY, Ç. (1994). “Taksim Meydanı”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi VI. Cilt**, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, ss.198-199.

YALTIRIK, F. (1994). “Ormanlar”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi VI. Cilt**, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, ss.138-140.

## **TEZLER**

ACARLI, B. (2017). “Geçmişten Günümüze Taksim Meydanı'nın İstanbul Kent Kimliği Üzerine Etkisinin İrdelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

AYDIN, D. (2017). “Bakırköy'ün Kültür Varlıklarının Saptanması, Topluma Sunum ve Koruma Projesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

CAN, N. (1999). “Kent Kimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ELMALI, D. (2005). “Mimaride Saydamlık-Opaklık Kavramları ve Cephelerin Algılanmasına Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

EROĞLU, Y. (2003). “Mimarlık ve Şeffaflık”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

GÖNCÜ, N. (2007). “Kent Öğelerinin Kent Kimliği Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü.

- GÜLMEZ, F. G. (1996). “Boşluk Kavramı ve Mimari Tasarımdaki Yeri”, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- GÜNGÖR, S. (2023). “Analitik hiyerarşi prosesi yönetimi ile konutlarda yapı malzemesi seçimine yönelik bir model önerisi”, Doktora Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- İLGAR, E. (2008). “Kent Kimliği ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- KAHVECİOĞLU, H. L. (1998). “Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- KAYA, E. (2019). “Bir ‘Havalimanı Şehri’ Projesinin Gayrimenkul Piyasası Üzerinden Değerlendirilmesi: İstanbul Havalimanı”, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
- KESİMAL, H. I. (2012). “Bir Gayrimenkul Projesi Olarak Alışveriş Merkezlerinin Tarihi Süreçteki Gelişimi, İstanbul Sapphire Örnek Uygulaması”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KIR, İ. (2009). “Kent Meydanlarının Kent Kimliği Üzerine Etkileri; İzmir Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ÖRER, G. (1993). “İstanbul’un Kentsel Kimliği ve Değişimi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ÖZÇELİK, Z. B. (2021). “Geleneğin Etkisi ve Gelecek Beklentileri Bağlamında İstanbul’da Üçüncü Milenyum Dönemi (2000-2020) Camileri”, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PUYAN, M. S. (2023). “Kentsel Ulaşım Planlamasında Erişebilirliğin Kullanılmasına Yönelik Bir Model Önerisi”, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- SAVAŞ, H. D. (2014). “Dynamic Response Characteristics Of The Sapphire Building In Istanbul Estimated From Earthquake and Wind Data”, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü.

TAN ATAR, M. (2022). “Kent Kimliğinin Değişim Sürecinin İrdelenmesi: Antakya Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

TERLER, R. (2022). “Çamlıca Kulesi Elektromanyetik Alan Ölçümü İş Güvenliği Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Rumeli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

UÇKAÇ, L. (2006). “Kentsel Tasarımın Kent Kimliği Üzerine Etkileri: Keçiören Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

## **DİĞER KAYNAKLAR**

DENEÇ, G. (2023, 28 Temmuz). “Türkiye’nin Dev Yapıları-İstanbul Havalimanı”, TRT Belgesel, [https://www.youtube.com/watch?v=c\\_mSuypE\\_Pg](https://www.youtube.com/watch?v=c_mSuypE_Pg), (Erişim Tarihi: 01.01.2024)

DÖNGEZ, N. (2019, 21 Ekim). “Mekansal Başkalaşım: Salt Galata”, Manifold, <https://manifold.press/mekansal-baskalasim-salt-galata> (Erişim Tarihi: 12.01.2024)

OLHAN, E. (2012). “Çevresel Tasarım Politikaları Ders Notları” [PowerPoint slaytı] [https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/11877/mod\\_resource/content/1/1.%20Hafta%20%C3%87evre%20Nedir%20%C3%87evre%20Olu%C5%9Fumlar%C4%B1%20ve%20Yorumlar.pdf](https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/11877/mod_resource/content/1/1.%20Hafta%20%C3%87evre%20Nedir%20%C3%87evre%20Olu%C5%9Fumlar%C4%B1%20ve%20Yorumlar.pdf) (Erişim Tarihi: 02.01.2024)

T.C. İstanbul Valiliği Açık Kapı (2023), “İstanbul’un Sosyo-Ekonomik Analizi 2022” [PDF Belgesi], <http://www.istanbul.gov.tr/kurumlar/istanbul.gov.tr/PDF/2023/acikkapi2022/acikkapi2022.pdf> (Erişim Tarihi: 10.10.2023)

TÜMERTEKİN, H. (2023, 10 Ekim). “Salt Galata: Eşik 14. Bölüm”, TRT 2, <https://www.youtube.com/watch?v=bVEgBu7xzsI&t=728s> (Erişim Tarihi: 05.12.2023)

## **ELEKTRONİK KAYNAKLAR**

URL-1 <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.01.2024)

URL-2 <https://context.reverso.net/ceviri/fransızca-türkçe/caractère> (Erişim Tarihi: 12.01.2024)

- URL-3 <http://www.istanbul.gov.tr/asya-ve-avrupayi-birlestiren-sehir-istanbul> (Erişim Tarihi: 15.12.2023)
- URL-4 <http://www.istanbul.gov.tr/iklim-istanbul> (Erişim Tarihi: 10.12.2023)
- URL-5 <https://www.researchgate.net/publication/375484956> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)
- URL-6 <https://www.isbak.istanbul/entegre-cozumler/akilli-kent-mobilyalari/hikayematik/> (Erişim Tarihi: 05.01.2024)
- URL-7 <https://iETT.istanbul/icerik/metrobus-hatlari> (Erişim Tarihi: 05.01.2024)
- URL-8 <https://marmaray.istanbul/> (Erişim Tarihi: 06.01.2024)
- URL-9 <https://www.marti.tech/en/> (Erişim Tarihi: 05.01.2024)
- URL-10 <http://www.istanbul.gov.tr/uc-imparatorluga-baskentlik-yapan-sehir-istanbul> (Erişim Tarihi: 12.12.2023)
- URL-11 <http://www.istanbul.gov.tr/nufus-bakimindan-turkiyenin-en-buyuk-kenti-istanbul> (Erişim Tarihi: 12.12.2023)
- URL-12 “TÜİK Demografi Verileri”  
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>  
(Erişim Tarihi: 12.12.2023)
- URL-13 “İstanbul Kültür ve Turizm Bakanlığı”  
<https://istanbul.ktb.gov.tr/yazdir?B6244A19E7AD27CE5782F44765795B70>  
(Erişim Tarihi: 22.11.2023)
- URL-14 “TÜİK Ortalama Hane Halkı İstatistikleri”  
<https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=%C4%B0llere%20G%C3%B6re%20Ortalama%20Hanehalk%C4%B1%20B%C3%BCy%C3%BCkl%C3%BC%4%9F%C3%BC&dil=1> (Erişim Tarihi: 13.12.2023)
- URL-15 “YÖK Öğrenci İstatistikleri”, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 06.01.2024)
- URL-16 “TÜİK İl Bazında Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Verileri”,  
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Il-Bazinda-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2022-45867> (Erişim Tarihi: 13.12.2023)

- URL-17 <https://www.arkiv.com.tr/proje/zorlu-center/2648> (Erişim Tarihi: 18.12.2023)
- URL-18 <https://www.zorlucenter.com.tr/kurumsal/> (Erişim Tarihi: 18.12.2023)
- URL-19 <https://www.zorlupsm.com/ziyaret/mekanlar> (Erişim Tarihi: 18.12.2023)
- URL-20 <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/galataport-istanbul-seatrade-cruise-awards-tarafindan-dunyada-yilin-limani-secildi-709134.html> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)
- URL-21 <https://galataport.com/tr/hakkimizda/tarihce> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)
- URL-22 <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/galataport-projesi/> (Erişim Tarihi: 29.12.2023)
- URL-23 <https://galataport.com/tr/hakkimizda/proje-hakkinda> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)
- URL-24 <https://sogutmadunyasi.com/daikin-galataport> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)
- URL-25 <https://galataport.com/tr/etkinlik/istanbul-modern-guncel-sergiler> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)
- URL-26 <https://irhm.msgsu.edu.tr/muze-hakkinda/> (Erişim Tarihi: 30.12.2023)
- URL-27 <https://autoban.com/en/project/transport/galataport-istanbul-underground-cruise-passenger-terminal> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)
- URL-28 [https://cdn.iha.com.tr/Contents/pool\\_file/2021/26/80856\\_aw358462-08.jpg](https://cdn.iha.com.tr/Contents/pool_file/2021/26/80856_aw358462-08.jpg) (Erişim Tarihi: 01.01.2024)
- URL-29 <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/taksim-cumhuriyet-aniti/> (Erişim Tarihi: 31.12.2023)
- URL-30 <https://www.taksimcamii.com.tr/hakkimizda-taksim-camii%E2%80%99nin-ozellikleri-3.html> (Erişim Tarihi: 31.12.2023)
- URL-31 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/taksime-yapilan-ve-bugun-acilacak-cami-bircok-yeniligi-barindiriyor/2256717> (Erişim Tarihi: 28.12.2023)
- URL-32 <https://www.taksimcamii.com.tr/galeri.html> (Erişim Tarihi: 31.12.2023)



- URL-33 <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/taksim-meydani-cevresi-yayalastirma-projesi/> (Erişim Tarihi: 31.12.2023)
- URL-34 <https://www.viaportmarina.com/marina/tr/galeri> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)
- URL-35 <https://cpistanbulmarina.com/odalar-suitler/> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)
- URL-36 <https://www.etstur.com/Crowne-Plaza-Istanbul-Tuzla-Viaport-Marina-Hotel> (Erişim Tarihi: 13.11.2023)
- URL-37 <https://www.viaportmarina.com/viaoutlet/tr/galeri> (Erişim Tarihi: 13.11.2023)
- URL-38 <https://viaseaakvaryum.com/2021/03/30/viaport-marina-tuzla-viasea-akvaryum-hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)
- URL-39 <https://marinaaquapark.com/> (Erişim Tarihi: 12.11.2023)
- URL-40 <https://www.arkiv.com.tr/proje/m1-meydan-alisveris-merkezi/2010> (Erişim Tarihi: 01.11.2023)
- URL-41 [http://www.turgutalton.com/yapilar.php?yapi\\_id=45&ref=list](http://www.turgutalton.com/yapilar.php?yapi_id=45&ref=list) (Erişim Tarihi: 01.11.2023)
- URL-42 <https://www.wamturkey.com/meydan-istanbul> (Erişim Tarihi: 02.11.2023)
- URL-43 <https://meydan-istanbul.com/central-park> (Erişim Tarihi: 01.11.2023)
- URL-44 <https://milletbahceleri.gov.tr/bahce/istanbul-bakirky-baruthane-millet-bahesi> (Erişim Tarihi: 11.01.2024)
- URL-45 <https://litpa.com.tr/cevre-aydinlatmalari/baruthane-millet-bahcesi.html> (Erişim Tarihi: 11.01.2024)
- URL-46 <https://emrearolat.com/project/sancaklar-mosque/> (Erişim Tarihi: 03.12.2023)
- URL-47 <https://www.arkitera.com/proje/sancaklar-camii/> (Erişim Tarihi: 03.12.2023)
- URL-48 <https://rgy.com.tr/proje/kucukyali-hilltown/> (Erişim Tarihi: 05.01.2024)
- URL-49 <https://ronesans.com/projeler/yatirim/kucukyali-hilltown-alisveris-merkezi-ve-ofis-binasi> (Erişim Tarihi: 05.01.2024)

- URL-50 <https://mimarliginonsozu.wordpress.com/2018/01/25/sakirin-camii/> (Erişim Tarihi: 18.12.2023)
- URL-51 <https://www.zfdesign.com/tr/project/tasarim-ofisi/sakirin-mosque/> (Erişim Tarihi: 18.12.2023)
- URL-52 <https://www.camilerveturbeler.com/sakirincami/> (Erişim Tarihi: 17.12.2023)
- URL-53 <https://www.gadarchitecture.com/tr/divan-kurucesme-istanbul> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)
- URL-54 <https://www.divan.com.tr/toplanti-davet/divan-kurucesme> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)
- URL-55 <https://www.arkiv.com.tr/proje/divan-kurucesme/12295> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)
- URL-56 [https://www.archdaily.com/986182/divan-kurucesme-venue-gad-architecture-plus-metex-design-group?ad\\_source=search&ad\\_medium=projects\\_tab](https://www.archdaily.com/986182/divan-kurucesme-venue-gad-architecture-plus-metex-design-group?ad_source=search&ad_medium=projects_tab) (Erişim Tarihi: 04.01.2024)
- URL-57 <https://www.divan.com.tr/Divan/media/UploadedFiles/DK-Katalog-TR.pdf> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)
- URL-58 <https://ifm.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.12.2023)
- URL-59 <https://ifm.gov.tr/medya> (Erişim Tarihi: 14.12.2023)
- URL-60 <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/istanbul-ifm-ile-kuresel-finans-merkezleri-endeksinde-rekabete-hazirlaniyor/2874399> (Erişim Tarihi: 14.12.2023)
- URL-61 <https://toruncenter.org/#vaziyet> (Erişim Tarihi: 20.12.2023)
- URL-62 <https://emrearolat.com/project/mixed-use-in-mecidiyekoy-towers/> (Erişim Tarihi: 20.12.2023)
- URL-63 <https://archello.com/project/mecidiyekoy-towers> (Erişim Tarihi: 21.12.2023)
- URL-64 <https://www.arkiv.com.tr/proje/zeytin-burnu-fabrika-i-humayun-fisek-fabrikasi-restorasyon-projesi/11696> (Erişim Tarihi: 01.12.2023)

- URL-65 <https://istanbultarihi.ist/202-osmanli-istanbulunda-sanayi> (Erişim Tarihi: 01.12.2023)
- URL-66 <https://www.fisekhane.com/tr/sayfa/tarihle-ic-ice-bir-yasam.html> (Erişim Tarihi: 02.12.2023)
- URL-67 <https://www.fisekhane.com/tr/sayfa/hamam.html> (Erişim Tarihi: 01.12.2023)
- URL-68 <https://www.fisekhane.com/tr/sayfa/vinc.html> (Erişim Tarihi: 01.12.2023)
- URL-69 <https://www.arkiv.com.tr/galeri/detay/361444/36/Proje/11696> (Erişim Tarihi: 01.12.2023)
- URL-70  
<https://www.google.com.tr/maps/@40.8651489,28.9928569,634m/data=!3m1!1e3?entry=ttu> (Erişim Tarihi: 06.01.2024)
- URL-71 <https://demokrasiveozgurlukleradasi.com.tr/> (Erişim Tarihi: 06.01.2024)
- URL-72 <https://adalar.bel.tr/ozgurluk-ve-demokrasi-adasi-yassiyada/> (Erişim Tarihi: 06.01.2024)
- URL-73 <https://www.youtube.com/watch?v=HLwi3gI1TNQ> (Erişim Tarihi: 07.01.2024)
- URL-74 <https://katreislandhotel.com.tr/gallery#otel-gallery-5> (Erişim Tarihi: 07.01.2024)
- URL-75 <https://www.millisaraylar.gov.tr/Lokasyon/13/islam-medeniyetleri-muzesi> (Erişim Tarihi: 20.12.2023)
- URL-76 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/asrin-muhru-buyuk-camlica-camisi-bir-yilda-7-milyon-kisiyi-agirladi/1827158> (Erişim Tarihi: 20.12.2023)
- URL-77 <https://www.arkiv.com.tr/proje/salt-galata1/4709> (Erişim Tarihi: 24.12.2023)
- URL-78 <https://www.mimarlar.com/tr-TR/Work/salt-galata/35> (Erişim Tarihi: 24.12.2023)
- URL-79 <https://saltonline.org/tr/1694/osmanli-bankasi-muzesi> (Erişim Tarihi: 24.12.2023)

- URL-80 <https://saltonline.org/tr/2503/tarihce> (Erişim Tarihi: 24.12.2023)
- URL-81 <https://akmistanbul.gov.tr/tr/tarihce> (Erişim Tarihi: 28.11.2023)
- URL-82 <https://www.tabanlioglu.com/project/new-ataturk-cultural-center/> (Erişim Tarihi: 28.11.2023)
- URL-83 <https://akmistanbul.gov.tr/tr/yerlesim-plani> (Erişim Tarihi: 27.11.2023)
- URL-84 <https://www.arkitera.com/proje/ataturk-kultur-merkezi-istanbul/> (Erişim Tarihi: 28.11.2023)
- URL-85 [https://www.biskon.com/#!istanbul\\_sapphire.html](https://www.biskon.com/#!istanbul_sapphire.html) (Erişim Tarihi: 07.01.2024)
- URL-86 <https://storyboxweb.com/istanbul-sapphire-avmde-905-milyon-liralik-satis/> (Erişim Tarihi: 07.01.2024)
- URL-87 <https://sapphireavm.com/hakkimizda/> (Erişim Tarihi: 07.01.2024)
- URL-88 <https://www.arkiv.com.tr/proje/istanbul-sapphire/1223> (Erişim Tarihi: 07.01.2024)
- URL-89 <https://www.tabanlioglu.com/project/sapphire/> (Erişim Tarihi: 07.01.2024)
- URL-90 <https://radiomap.eu/tr/istanbul> (Erişim Tarihi: 03.10.2023)
- URL-91 [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87aml%C4%B1ca\\_TRT\\_Kulesi#/media/Dosya:%C3%87aml%C4%B1ca\\_%C3%87aml%C4%B1ca\\_Televizyon\\_Kulesi\\_IMG\\_4254.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87aml%C4%B1ca_TRT_Kulesi#/media/Dosya:%C3%87aml%C4%B1ca_%C3%87aml%C4%B1ca_Televizyon_Kulesi_IMG_4254.jpg) (Erişim Tarihi: 04.10.2023)
- URL-92 <https://www.arkiv.com.tr/proje/istanbul-tv-radyo-kulesi/10493> (Erişim Tarihi: 03.10.2023)
- URL-93 <https://www.melikealtinisik.com/2-index/2954-istanbul-tv-radio-tower/> (Erişim Tarihi: 04.10.2023)
- URL-94 <https://camlicakule.istanbul/kule-hakkinda> (Erişim Tarihi: 04.10.2023)
- URL-95 <https://www.arkiv.com.tr/proje/vadistanbul/9822> (Erişim Tarihi: 18.11.2023)
- URL-96 <https://www.vadistanbul.com/medya> (Erişim Tarihi: 18.11.2023)

- URL-97 <https://www.vadistanbul.com/festival> (Erişim Tarihi: 18.11.2023)
- URL-98 <https://www.radissonhotels.com/en-us/hotels/radisson-collection-vadistanbul> (Erişim Tarihi: 19.11.2023)
- URL-99 <https://www.vadistanbul.com/ofis> (Erişim Tarihi: 18.11.2023)
- URL-100 <https://www.artasholding.com/tr-tr/proje/vadistanbul-park/#images-1> (Erişim Tarihi: 18.11.2023)
- URL-101 <https://www.vadistanbul.com/teras> (Erişim Tarihi: 18.11.2023)
- URL-102 <https://www.vadistanbul.com/park> (Erişim Tarihi: 18.11.2023)
- URL-103 <https://www.artasholding.com/Images/PDF/Vadistanbul-Katalog.pdf> (Erişim Tarihi: 19.11.2023)
- URL-104 <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/havaray-li-avm-kapilarini-acti-2542590> (Erişim Tarihi: 19.11.2023)
- URL-105 <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/istanbul-havalimanina-5-yildizli-havalimani-odulu-538503.html> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)
- URL-106 <https://turkiyeyuzyili.com/proje-istanbul-havalimani> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)
- URL-107 <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/3-havalimaninin-kulesi-gece-boyle-goruntulendi,u8KatCceiUKSsRYLE9ceig/qVC0RPOvHEaY0h6sBtadrw> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)
- URL-108 <https://www.igairport.aero/medya-merkezi/galeri/iga-istanbul-havalimani-terminali/> (Erişim Tarihi: 01.01.2024)
- URL-109 <https://www.igairport.aero/is-birliklerimiz/rakamlarla-iga/> (Erişim Tarihi: 01.01.2024)
- URL-110 <https://www.istairport.com/havalimani/havalimani-ulasim/?tab=1#sehir-ici> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)
- URL-111 <https://www.tff.org/Default.aspx?pageId=394&stadId=6097> (Erişim Tarihi: 17.12.2023)

URL-112 <https://www.arkitera.com/proje/vodafone-arena/> (Erişim Tarihi: 17.12.2023)

URL-113 <https://proplan-pmc.com/tr/projeler/bjk-vodafone-arena-projesi#group-4> (Erişim Tarihi: 17.12.2023)

URL-114 <https://bjk.com.tr/tr/galeri/galeriler/22#> (Erişim Tarihi: 16.12.2023)

URL-115 <https://www.arkiv.com.tr/proje/vodafone-arena/6880> (Erişim Tarihi: 16.12.2023)

URL-116 <https://bjk.com.tr/tr/besiktas-jk-muze> (Erişim Tarihi: 17.12.2023)



## ÖZGEÇMİŞ

**Ad-Soyad:** Melike FISTIK

### ÖĞRENİM DURUMU:

**Lisans:** 2019, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

**Yüksek Lisans:** 2024, İstanbul Aydın Üniversitesi, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Mimarlık Programı